

בשער

מאמרי אב אלול

П
Д
А
Г
—
О
У
О
Г
У
П
У
П
У
П
У

בשער

**לקט מאמרים לחדשי מנ"א אלול ותשרי
שנאמרו בס"ד בישיבת "שערי תורה"**

מתוך ספר "בשער" (תשע"א - תשפ"ב)

ט"ז אלול תשפ"ב

בכל ענייני החוברת ניתן לפנות:
לטלפון – 0548436038
או – shechteryakov@etrog.net.il

תוכן העניינים

ז	פתח השער	
יא	אבילות על ירושלים	בין המצרים
טז	אבילות על החורבן	
כב	ציפית לישועה	
כח	אבלי ציון למעשה	
לג	ט"ו באב – עצמיות, פנימיות ויציבות	
מא	אלול – שינוי הרגלים	אלול
מד	סיפורו של אלול	
נא	אלול – 3 שאלות	
נה	אני לדודי ודודי לי	
ס	כי עזה כמות אהבה	
סה	איך מתכוננים לראש השנה	
ע	אלול – חיזוק בין אדם לחבירו	
עה	ומלכותו בכל משלה	ראש השנה
פא	הרווחים העצומים מתפילות הימים הנוראים	
צא	עשרת ימי התשובה כהכנה ליום הכיפורים	יום הכיפורים
צח	מעלת המחילה	
קד	יום הכיפורים – להתחיל מחדש	
קז	קבלה להבא באופן נכון	
קטו	התקן עצמך בפרוזדור	סוכות
	סדר החופה בזמנינו – הדרכה לחתן בשבילי הלכות	סדר החופה
	חופה וקידושין	
	סדר הקידושין והחופה בקצרה למעשה	

פתח השער

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי מעודי ועד היום הזה, ובפרט שזיכני להרביץ תורה בין כותלי בית המדרש, ישיבת "שערי תורה" לצעירים בבני ברק, בראשות גסי מוריניו הגאון רבי חיים ישראל שפירא שליט"א.

מדי פעם יש לי את הזכות למסור מאמר מוסר והשקפה בפני התלמידים היקרים, בדרך כלל פעם בחודש בסעודה שלישית, ובס"ד לפעמים הדברים נכתבים ומופצים בכל מיני דרכים, ותודה להשי"ת שזכו הדברים לנשיאת חן אצל קוראיהם הרבים ויש מהם שקיבלו תועלת.

כבר דחקו בי רבים להוציא את הדברים בצורה מסודרת, אבל איני מזדרז בזה מכמה טעמים, ובעיקר מפני שלא מלאני ליבי לעמוד בשער כ"מאן דאמר" בענייני מוסר ויראה. אמנם לבי נוקפי למנוע בר ממבקשים, ומה אשמים המה שאנכי אינני ראוי לאיצטלה זו. ותמכתי יתדותי בזה שאין אני דוחק עצמי לזה, אלא שהדברים נאמרו בשעתם לצורך הרבים במסגרת חובותי לתפקיד, ונתבררו בזכותם, ומסתמא זכות הרבים מסייעתם אע"פ שהאומר אינו כדאי. ובפרט שכבר יש מעין "הסכמה" של הקוראים הרבים. ואקוה שאין בזה עזות יתירה.

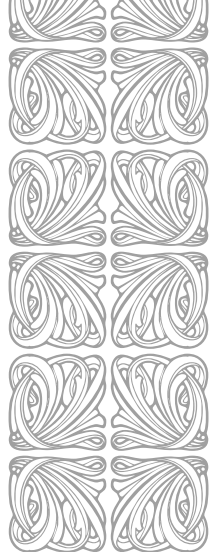
עוד זאת, שזיכתי שמו"ר מרן הגרי"ג איידלשטיין שליט"א קרא כמה מהמאמרים לפני כעשר שנים, ונשאו חן בעיניו, ובחורף תשע"ז [מאיזו סיבה מסויימת] הורה לי מעצמו שאדפיס את המאמרים שתחת ידי, ללא ששאלתי על כך כלל. ולקיים ככל אשר הורוני הדפסתי באותה שנה באלול קונטרס עם מאמרי אלול, בתקוה שיצאתי בזה ידי חובת ציות לרבותי. מי יתן ויזכני השי"ת להדפיס את כל המאמרים שתחת ידי.

במהדורה זו נוספו עוד מאמרים בענייני אלול ונלקטו מאמרים גם בענייני בין המצרים ועוד. מהדורה זו יוצאת לרגל נישואי בננו היקר הבה"ח זאב נ"י עב"ג היקרה לבית הג"ר בנימין ראקוב שליט"א, אור לי"ז אלול תשפ"ב. יהי רצון שיצטרפו הדברים לעמוד להם לזכות לבנין עדי עד, באהבה ואחוה ושלוש וריעות, ולדורות ישרים מבורכים. בסוף הקונטרס צירפתי מאמר "סדר החופה בזמנינו", שנכתב לפני שנים רבות כהדרכה לחתן הממוצע בשבילי הלכות חופה וקידושין.

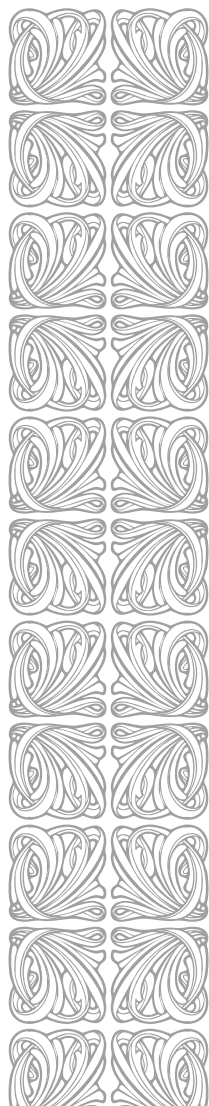
אציבה בזה נר זכרון לאאמו"ר הג"ר סנדר ליפא (ב"ר יעקב) שכטר (כח מנ"א תשע"ח), לבני הבחור היקר אציל הנפש ישעיהו (בן יעקב) שכטר (ו כסלו תשע"ז), למו"ח הג"ר רפאל יצחק (ב"ר נחמן שמואל) וסרמן (כו אלול תשס"ג), ולחמותי מרת הענא ליבא אהובה (בת ר' ישראל יצחק) וסרמן (א' אלול תשפ"א). יהיו נא הדברים לעילוי נשמתם.

מודה על העבר ומתפלל על העתיד לבוא

יעקב (בלאאמו"ר הג"ר סנדר ליפא) שכטר

בין המצרים

אבילות על ירושלים

הננו ניצבים כעת בפתחן של ימי "בין המצרים", ימים שנקבעו על ידי הקדמונים להתאבל בהם על חורבן הבית ועיר הקדש. יש בענין זה אצל רוב ההמון חוסר ידיעה בסיסי שיש מקום לבררו מעט.

אבילות על ירושלים בדורות הקודמים

כבר הבאנו בעבר שישנן מצוות שקיומן רפוי ביד הציבור, ומהגדולות שבהן היא מצות האבילות על ירושלים. להבדיל ממצוות רבות אחרות שעדיין לא אלמן ישראל מלקיימן על צד היותר טוב.

כל הסיפורים על גדולי ישראל ועל יהודים רגילים מדורות קודמים מלאים תיאורים על עוצמת האבילות שלהם. אחד הטעמים בפוסקים לסלק את הסכין או לכסותו בשעת ברכת המזון, הוא שמא כשיאמר ובנה ירושלים, מרוב צער עלול לפגוע בעצמו עם הסכין. (אומרים ששאלו את הרבי מקוצק הרי היום החשש לא קיים, אולי אפשר לבטל מנהג זה, והשיב שראוי להמשיך בו כדי לזכור שפעם היו כאלו).

ניקח לדוגמה את הנודע ביהודה שנפטר לפני מאתיים ועשרים שנה בערך. לפי ספריו הצ"ח והנודע ביהודה, הוא מצטייר כגאון חריף ביותר, בקי בכל חלקי תורה יותר משאנו יודעים אשרי. רב ואב"ד של אחת הקהילות הגדולות והחשובות ביותר, מנהיג הדור. הוא לא מפורסם בגלל סיפורי פרישות וכדומה. והנה בסוף הנוב"י נדפס מתלמידו בעל תשובה מאהבה (שמעיד שיצק מים על ידיו כעשר שנים) מתוך הספד שאמר על רבו. כדאי מאד לקרוא את הכל. ולעניינו מספר שם, שמי"ז בתמוז לא אכל דבר מן החי. מר"ח אב אכל רק לחם יבש שפזר עליו אפר, ונהג בכך עד זקנתו. לא עבר עליו חצות שלא היה מקונן על החורבן ועל גלות השכינה. עד סמוך לזקנה. מערב ת"ב עד מוצאי ת"ב לא פסיק פומיה מקינות ויללות ואנחות בבכי ודמעה, עד שכל ההולך ברחוב ליד ביהכנ"ס אחזו פלצות. וכן אפשר למצוא תיאורים רבים מאד.

שלושת החולשות של דורינו

ואנחנו כל כך קשה לנו עם הימים האלו. אי אפשר לשמוע מוזיקה. בת"ב בכלל היינו מעדיפים אם אפשר שמוטב לו שלא נברא משנברא. אנחנו לא "מתחברים".

וביארנו הטעם לזה מפני שיש בנו שלושה חסרונות עיקריים הגורמים כמעט לכל חולשותינו, וככל שיש במצוה מסויימת יותר נקודות מפגש עם החסרונות, כך המצוה יותר רפויה.

שלוש אלה הם; א. **השטחיות** שלנו. אנשים היו פעם הרבה יותר עמוקים, הרבה יותר חושבים, היום, אולי כתוצאה מהלחץ שבו אנו חיים, צורת חיים רדופה ללא נינוחות, אולי מסיבות נוספות, הפכנו מאד שטחיים. ללא מאמץ מכוון להתבונן במשהו, אנו

ניגשים אליו מאד ברדידות. אולי גם לעיתונות יש יד בזה. הכל אינטרסים פוליטיים, כמויות של שקרים, ואנשים קטנים שכותבים שם מייחסים את הראש הקטן שלהם גם לאנשים גדולים, וההמון הנבער ממש גדל ומתחנך על ברכי ה"מחנכים הדגולים" האלו.

ב. **האנוכיות.** אגואיזם בלעז. כלומר הטבע האנושי הוא לחשוב בעיקר רק על עצמו. גם בזה היו פעם אנשים הרבה יותר נושאים בעול עם הזולת. לא מדובר על עשיית חסדים כאלה ואחרים, בזה גם היום לא אלמן ישראל, מדובר על נתינת הלב לחוש את צרת חבירו או להשתתף מעומק הלב בשמחתו. ירדנו בזה פלאים, ולא כאן המקום להתעמק מדוע. היו הרבה יהודים שבכל תפילה היו מרבים בבקשות על כל עם ישראל. מי שומע היום על דברים כאלו?

ג. **נהנתנות.** כלומר נטיה טבעית לחפש הנאות. כמובן שפעם אנשים מרוממים לא נסחפו כל כך לזה. ייתכן שגם העוני והמחסור גרם לכך שאנשים לא התרגלו להנאות ולמותרות. פעם עני ידע שהוא עני והתנהג בהתאם. היום – בעידן כרטיס האשראי והמינוס בבנק והגמחי"ם – גם עני מרוד חייב להתנהל לדעתו ככל אלו שיש להם. היה נפוץ יהודים שמתענים הרבה וממעטים בכל מיני הנאות וכדומה, מה שכבר איננו רואים. מספיק לראות את זקני הדור שליט"א וזצ"ל שעוד זכינו להכירם, ובכללם גם יהודים פשוטים יחסית מדור קודם, כדי לראות אלו חיי פשטות הם חיים. היום איש רגיל בלא לעבוד על עצמו, הוא נמשך מאד לחיי הנאה באופנים שונים, וקשה לו מאד לוותר ולדחות כל הנאה שהיא.

מצות האבילות סובלת מכל החולשות

הסוגיא הזו בודאי שווה עיון נמרץ בפני עצמו. אבל אנחנו נתמקד כאן רק במה שנוגע לענייננו. האבילות מתנגשת בעוצמה בכל החסרונות שלנו, ועל כן היא כל כך רפויה. השטחיות לא מאפשרת בכלל להבין על מה ולמה להתאבל כל כך על בית שנחרב לפני כל כך הרבה שנים. צריך להשקיע מחשבה וללמוד את הענין כדי שבכלל נבין ונרגיש משהו בזה.

דבר שני. הצרה הפרטית של כל אחד לא מספיקה כדי לחוש את כל ענין האבילות. צריך להתבונן במבט הרבה יותר רחב על משמעות החורבן והגלות הארוכה לכל עם ישראל בכמה מיני תחומים. וכאן האנוכיות שלנו מכסה את עינינו מלראות זאת. מי חושב בכלל במושגים של עם ישראל.

ועוד בה שלישיה, אבילות סותרת לגמרי את הנטיה לחיי הנאה. ניהוגים של אבילות, ובעיקר מחשבות של אבילות זה ההיפך הגמור מהנהנתנות. ולכן האבילות כל כך חלושה בדינו.

על שני החלקים האחרונים קשה לפעול בדיבור עם הציבור. זו בעיקר עבודה עצמית על נשיאה בעול ועל פרישות כל שהיא מתענוגים יתירים. אבל על הנושא הראשון של השטחיות שנובע יותר מחוסר ידיעה כתוצאה מחוסר התבוננות, אפשר להתחזק בצוותא על ידי הדיון וההתעמקות בנושא, ועל כך בס"ד יבואו דברינו בזה.

שתי סיבות מדוע לצפות לישועה

חז"ל הפליגו הרבה בענין הציפיה לישועה. עד שאמרו שזו אחת השאלות הבדודות שאדם נשאל אחרי מאה ועשרים, ציפית לישועה. חז"ל תיקנו בקשות רבות בנושא זה על כל ענפיו. בתפילת עמידה רגילה אחרי דעת תשובה ומחילה, מגיעה בקשה על גאולה וריבה ריבינו. אחרי רפואה ופרנסה, שוב פירטו חז"ל בכמה בקשות נפרדות, על קיבוץ גלויות, השבת השופטים, בנין ירושלים, צמח דוד, השבת העבודה. ששה ברכות נפרדות ישירות על הישועה משה היבטים שונים. עוד אמרו חז"ל שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ומכלל הן אתה שומע לאן, שכל שאינו מתאבל עלול חלילה שלא לזכות ולראות.

מן הראוי להבחין שיש כאן שתי נקודות שונות. משל לאדם שכעס על בנו ונטל ממנו איזה דבר חשוב שנתן לו. אם האב לא רואה שהבן מעונין מאד לקבל בחזרה, לא מסתבר שהוא ירדוף אחריו לתת לו. אם הבן מבקש ומתחנן לקבל את שנלקח ממנו, יש סיכוי שבזמן המתאים האב ייעתר להחזיר.

משל שני לאדם שהיתה לו צרה גדולה חלילה, חלק מחבריו השתתפו עמו כל הזמן בצרתו, וחלק אחר היו אדישים. לימים נושע ממצבו והוא חוגג את ישועתו. הוא קורא לאלו שהצטערו עמו. אבל את אלו שהיו אדישים לגורלו, הוא לא מזמין לשמוח עמו ולטול חלק במצבו החדש.

שני המשלים שונים זה מזה. בסיפור הראשון הרגש מכוון לעתיד, לציפיה לקבל את מה שאבד. בסיפור השני הרגש מכוון להווה. להשתתפות עם המצטער בצערו.

זמן תפילה לחוד זמן אבילות לחוד

כך בענין החורבן. חז"ל הפרידו בין שתי הנקודות האלו. לגבי הבקשה לעתיד שייבנה ביהמ"ק וכו', חז"ל הרי תיקנו כמה ברכות בכל שמו"ע כאמור. בכל תפילות המוספין, שהן במיוחד נגד הקרבן שחסר לנו, ונשלמה פרים שפתינו, שם יש מקום מיוחד לבקש שיחזרו הקרבנות, יש תוספת תפילה. במוסף של ש"ק, שאין להרבות בבקשות, הוסיפו תפילה קצרה יהי רצון שתעלינו וכו'. כשמגיע ר"ח, חז"ל הוסיפו עוד, מזבח חדש בציון תכין וכו' והביאו לציון עירך וכו'. וביו"ט כל הברכה האמצעית מלאה בבקשות נוראות החל מומפני חטאינו גלינו, יהי רצון מלך רחמן שתשוב וכו' גלה כבוד מלכותך וכו' וקרב פזורינו וכו' והביאו וכו'. ואחר פירוט הקרבנות עוד קטע מיוחד שאין בשבת ור"ח מלך רחמן וכו' שובה אלינו וכו' והראנו וכו' והשב כהנים וכו' ושם נעלה וכו'.

באמצע השנה חז"ל לא תיקנו אבילות. אין קינות בתפילות מלבד הציפיה והתפילה על כך. יש רק "ענין" שירא שמים ראוי לו לקונן על החורבן, ומקורו מרא"ש ריש מס' ברכות ונפסק בתחילת השו"ע. והמקובלים הרחיבו הענין, אבל לא חובה מחז"ל.

ולעומת זה בתשעה באב, ובמידה מסויימת משבוע שחל בתוכה (ויותר מאוחר הנהיגו בכל בין המצרים, ויותר מר"ח) הענין הוא האבילות. ההשתתפות בהווה בצער החורבן.

שלושת חלקי האבילות

האבילות כוללת שלשה חלקים שיש להתבונן היטב בכל אחד מהם. צער העיר, צער הבנים שהפסידו את בית המקדש וגלו, וצער האב שהגלה את בניו. בת"ב כמעט אין תפילות. כמעט הכל רק קינות וביטויי צער.

והנה אנחנו באמת לא דנים על התפילות של כל השנה. לזה מספיק להתפלל בכוונה ואז יש ענין של ציפיה לישועה במידה מסויימת. אנחנו הרי דנים בדוקא על מצות האבילות. וכאן המקום שצריך להתבונן על מה הצער הגדול, כדי שנוכל להיות לנו שייכות לענין זה כאמור, שללא התבוננות רחקנו מזה מאד. וכמו תמיד, כדי ללמוד נושא על בוריו, הכי טוב ללכת למקורות הראשונים של חז"ל ובעיקר בתפילות שתיקנו. ננסה למסור ראשי פרקים לכל ג' החלקים האלו. העיר, עם ישראל והשכינה הקדושה. מלבד שאי אפשר לפרטם כי רבים הם, גם אנחנו מדברים בשבת קדש, ואסור להיכנס מדי להרגשות מצערות.

לענין **האבילות על העיר**. המושג עצמו צריך הבנה, מה שייך צער של עיר, הלא איננה לכאורה דבר חי מרגיש, ולזה לא ניכנס כאן. אבל את חלקי הצער ניתן ללמוד מברכת נחם שתיקנו לאומרה במנחה של תשעה באב. משם יכולים לראות פירוט מסויים של הנקודות עליהן מתאבלים הקשורות לירושלים עצמה. להשתתף בצער העיר האבילה מבלי בניה החריבה ממעונותיה הבזויה מכבודה והשוממה מאין יושב. וירשוה עובדי פסילים, הטילו את עם ישראל לחרב, הריגה בזדון של חסידי עליון. כל פרט מהנאמר כאן הוא עולם מלא שדורש חשיבה עמוקה.

כמו כן יש להתבונן על **צער ישראל** על האבידה שאבדנו. מי לנו גדול מירמיהו כפי שמביא הרמ"א בתורת העולה את הסיפור שחכם גדול ראהו בוכה מאד ליד חורבות העיר והתפלל איך חכם כזה בוכה על עצים ואבנים, ואמר לו ירמיהו לאותו חכם שאל נא כל מה שלא ברור לך, הלה החל לשאול, ועל כל שאלה קיבל מיד תשובה ברורה. אחר שפשט לו הכל, אמר ירמיהו כל החכמה הזו מהאבנים האלו. (יש עוררין על הסיפור אבל הרי הוא מובא ברמ"א).

וצריך להתבונן כמה מעלות טובות היו לנו כשהיה בית. לשם זה כדאי ללמוד טוב את קטעי תפילת מוסף של רגלים. ובקצרה, היה זה מקום לעבוד בו את ה', על ידי כהנים ולויים. היתה אפשרות לכפרת עוונות. היתה שם קירבת אלוקים נוראה בפרט ברגלים, שנצטוונו לראות פני השכינה, יונה בן אמיטי זכה רק בגלל היותו מעולי רגלים, נקראת שמחת בית השואבה על שם ששואבין משם רוח הקדש. בית המקדש היה מקור כל שפע גשמי ורוחני. מיום שחרב ביהמ"ק ניטל טעם הפירות ועוד. כתוב בחז"ל שהגויים היו מונעים את החורבן בגופן אילו ידעו איזה צינור של שפע שהוא לעולם.

החורבן הביא עמו את הגלות, הכוללת חילול כבוד ישראל שאין לו מלוכה ואין לו מקום משלו. וכוללת את הגלות בין העמים, על כל הירידה הנוראה חוץ מהצרות

הגשמיות. ירידה רוחנית מקדושת א"י לטומאת ארץ העמים. התבוללות נוראה. הרי רוב עם ישראל הולך ונאבד מעימנו על ידי נישואי תערובת שזו תוצאה ישירה של הגלות. פרט זה לבדו, היה בו די לעורר על אבל נורא על החורבן והגלות.

הענין השלישי הוא השתתפות **בצער השכינה**. חז"ל מספרים את העובדה דר' יוסי ששמע בת קול אוי לבנים ואוי לאב. זה אוי של אנחה. הקב"ה בצער על מצב בניו, ושכינה עצמה בגלות בחינת עמו אנכי בצרה.

חז"ל מספרים שנבזזראדן קשר את הגולים בקבוצות של מספר מסויים, וכששב ומנה מצא בכל קבוצה אחד יותר, ואמר לו ירמיהו שזה כביכול ה' יתברך שמכניס עצמו עם כל קבוצה. הלה נבהל מזה מאד ופתח את מוסרותיהם. וזו כוונת הפייטן להוריד בריחים נמנה בינימו, כלומר כדי להוריד מהם את הבריחים נספר ונמנה הקב"ה ביניהם. ובפרט ששועלים הלכו בו. במקום המקדש נמצאים כל מיני עבודה זרה שבעולם. איזה צער זה לשכינה, וצריך להשתתף עמה בצער. יש סיפור של הרב להמן על נסיך שנוצח בקרב וגורש ממדינתו. הוא התחפש ונכנס למדינתו על דעת לבקר ולברוח בחזרה. הוא ידע שאילו יגלוהו אחת דתו להמית. הוא נכנס לארמונו, וכשהגיע לחדר הילדים וראה את בן אויבו שוכב במיטת בנו שנהרג או גלה, לא יכול היה להתאפק בראותו זאת, וזעק או שלף חרבו, ונתפס והומת. למרות שידע כמה מסוכן לו להתגלות, לא יכול היה לעצור את צערו מול מצב שכזה. וזה משל פורתא על צער השכינה הקדושה. כשהקב"ה מביט ורואה את המקום בו בניו אהוביו היו עולים לרגל, ושמחים ברוב קדושה, מקום עבודת יום הכיפורים וכן הלאה, ועכשיו לא די שבניו בגלות בצער נורא, אלא הישמעאלים והנוצרים וכל מיני מרעין בישין הם נהנים שם באותו המקום ממש.

כאמור אי אפשר להרחיב בש"ק, רק להזכיר את הנקודות שיש להתבונן בהם בימי החול, כהכנה לת"ב. וכמובן בת"ב באמירת הקינות אם מכין היטב יוכל להרגיש את כל ההיבטים של החורבן. ואם נזכה להיות בבחינת המתאבל על ירושלים, נזכה בקרוב גם להיות זוכה ורואה בשמחתה.

(נאמר בליל ש"ק מטות תשע"א בביהכ"ס גבורת יהודה, ובס"ג בשיבת ש"ת).

אבילות על החורבן

אבילות חיצונית מול פנימית

אנו כבר בתשעת הימים, הימים שנקבעו על ידי חז"ל מדינא דגמרא למעט בשמחה כאבילות על החורבן. כידוע יש הלכות רבות בענין ניהוגי האבילות. חלקן נוהגות כל השנה, כמו להניח אמה על אמה לא מסויידת בביתו כנגד הפתח, להניח מקום פנוי בסעודה, למעט בתכשיטי אשה, איסור על עטרות חתנים וכלות, נתינת אפר מקלה בראש חתנים, שבירת כוס בחופה ועוד כהנה. בסימן הראשון של השולחן ערוך מובא שירא שמים ראוי לו לקונן על החורבן כל לילה.

כשמגיעה התקופה המיוחדת בשנה לעניינים אלו, נוספות הלכות רבות, חלקן מדינא דגמרא, חלקן מהקדמונים, וחלקן העם הנהיג לעצמו במרוצת השנים. כל בתי ההוראה עסוקים מיום ועד לילה בשאלות משאלות שונות, אודות איסורי השמחה ותספורת מתחילת ימי בין המצרים, השאלות מתגברות עם כניסת חדש אב. כל בתי ההוראה והמורים בעם עובדים שעות נוספות, [נוכחתי פעם בבית מרן הגר"נ קרליץ בערב ר"ח אב, ושמעתי עשרות שאלות, מסוג "האם מותר להפעיל את מכונת הכביסה בערב ר"ח שתמשיך לעבוד אחרי השקיעה"], להשיב על מאות ואלפי שאלות.

דהיינו עם ישראל החרדים אל דבר ה' משתדלים להקפיד בקיום החלק המעשי של ההלכות. וכך כמובן צריך להיות. הדרך לכל מעלה עוברת ראשית כל דרך קיום כל קוצו של יוד בהלכה למעשה. ובכל זאת הרי דעת לנבון ייקל שאבילות עיקר עניינה אבילות שבלב. חז"ל גזרו את כל ניהוגי האבילות הללו כדי לגרום לנו לעצור את מרוצת החיים ולהיזכר שהיה בית המקדש, ושהוא איננו, ושהוא חסר לנו, ולגרום לנו להתגעגע אליו ולהתפלל לבניינו.

ירידת הדורות באבילות

כולם מדברים על זה, שמדור לדור, אולי כמעט משנה לשנה, החלק של האבילות האמיתית פוחת והולך. כבר כמעט לא רואים אנשים שמזילים דמעות בימים אלו. דברים שעד לא מזמן עוד ראינו. שלא לדבר בדורות מעט לפנינו. [בשו"ת נודע ביהודה בסופו נדפס קונטרס אחרון ושם יש העתקה משני הספרים של תלמידו ממלא מקומו רבי אלעזר פלעקלעש בעל תשובה מאהבה, והוא מתאר שם תיאור קצת מפתיע על רבו הנודע ביהודה איך שמי"ז בתמוז לא אכל דברים מהחי, ושכל חייו לבש שק על בשרו ולא ישן על מיטה בלילה, ולא ביטל תיקון חצות מימיו, ומר"ח אב אכל רק לחם יבש שעליו פיזר אפר, ובת"ב בכה בקול גדול כל היממה, בכי כזה שכל מי שהיה עובר ברחוב הסמוך לבית הכנסת היתה אוזחתו פלצות מהבכייה הזו. אולי כדאי לראות שם]. ואילו בזמנינו אם יבקשו מאדם לפרט לנו מה חסר לו בחיים בגשמיות וברוחניות, האם יש מישהו שיאמר בין השאר שחסר לו בית המקדש?

מסתבר שיהודים שזכו לחיות בזמן המקדש, ונחרב בימיהם, לא היו זקוקים להתבוננות מיוחדת. גם בלי להבין את עומק עניינו של המקדש, הם היו שם וחוו באופן ישיר מה שהיה קורה שם. יש לשער שהכאב והגעגועים שלהם היו נוראים. יש בגמרא (ב"ב סוף פרק חזקת הבתים) שביקשו להחמיר על עצמם דברים נוראים. הם רצו בין השאר לגזור על עצמם לא לשאת אשה ולא להוליד בנים ולתת חלילה לעם ישראל לכלות, והיו עושים זאת אילו לא מנעם רבי יהושע. ניתן להבין מזה את גודל המרירות הטבעית שהיתה להם. אבל ככל שעובר הזמן וכבר פסו מהעולם אלו שעוד שמעו מכלי ראשון מה היה שם, אנחנו לא "מחוברים". כבר המשילו את זה לילד שאמו מסרה נפשה כדי שהוא יוולד חי, ובכל זאת לא היה מתעורר בקדיש עבודה, וכשבאו אליו בטענות הוא שאל איך אני יכול להתאבל מעומק ליבי על אמא שלא הכרתי כלל?

ובכל זאת עד לא מזמן, למרות שהקשר הישיר לבית המקדש, על ידי הכרת אלו שהיו שם, כבר נגמר לפני 1900 שנה בערך, בכל זאת יהודים התאבלו כראוי. ועל כרחך הם השקיעו והתבוננו בדבר. ויתכן שאם אנחנו נתאמץ בימים אלו ללמוד על גודל עניינו של בית המקדש, אולי גם אנחנו נזכה להתאבל עליו כראוי לפי ערכיו.

אבילות על החורבן עצמו ולא על דברים צדדיים

כבר דיברנו בעבר שיש המעוררים עצמם לאבילות על ידי התבוננות בצער הגלות וצרותיו. ויש מעוררים עצמם על ידי צער השכינה. אמנם יש מרבתינו שיסדו שכל צרות הגלות אינן תוצאה של החורבן והגלות. אדרבא, הקב"ה רואה שטוב לנו בגלות. יש כאלו שהיא ממש נעימה ומתוקה להם. אז הוא מביא צרות כדי שלא נשכח להישאר עירניים שאין בית המקדש. המגיד מדובנא מביא בזה משל נפלא על ילד שהיה אסור לו בשום פנים ואופן להירדם במשך יממה בגלל מחלתו. האב יושב לשמור, ובראותו שהילד מתחיל להתנמנם הוא מנסה להחזיקו ער על ידי סיפורים ושירים וכדומה. אבל כשזה לא עוזר וחבלי שינה מתחילים להשתרג על עפעפי הילד, הוא צובט אותו, ובהמשך סוטר לו, ואף מפיל אותו ארצה. אם יווצר צורך הוא אף ישבור לו עצמות ובלבד שלא יירדם למוות. כך הקב"ה מביא צרות ל"ע כדי לעורר אותנו לשאוף שהגלות תיגמר. נמצא שבעצם הצרות הם לא סיבה אמיתית לאבילות. האבילות צריכה להיות על החורבן עצמו.

גם אלו המדברים גבוהה על צער השכינה. אמנם זה דבר שכתוב וקיים. אבל צריך בדיקה היטב, האם אווזים בזה באמת. האם חושבים על צער השכינה בכל פעם שאדם מישראל מצטער, או בכל פעם ששמו יתברך מתחלל וכן הלאה. או רק כשזה מגיע לאבילות על החורבן, שאנחנו לא מצליחים למצוא סיבה להצטער בשביל עצמינו, אז נזכרים לחשוב על צער השכינה. שזה מספק לנו בדוחק איזה מהלך להתאבל. ברור שצער השכינה זה תוספת לצער שלנו. יהודים גדולים מתאמצים להניח בצד את הצער שלהם ולחשוב רק על השכינה. אבל סוף סוף האבילות הבסיסית צריכה להיות על החורבן עצמו, ומי שלא מתאבל גורם רעה לעצמו ולדורו. וזה דורש התבוננות רבתי.

גודל החיוב לעורר עצמו לאבילות

וחוב גדול וקדוש הוא לעורר עצמו לזה. שהרי אמרו כל דור שלא נבנה בימיו כאילו נחרב בימיו. וכל שאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ורואה בשמחתה. ואם כך בכל יחיד שאינו מתאבל, הרי שכל דור שאינו מתאבל, אותו דור אינו רואה חלילה. נמצא שח"ו אנו מעכבים באדישותינו. הבאנו כבר בעבר שאב שנוטל חפץ יקר מילד כדי להעניש אותו, לא יעלה על הדעת שהוא יחזיר לו את החפץ אם הילד בכלל לא מראה שאיכפת לו שלקחו.

זו עיקר המטרה בדברינו לעורר את עצמינו להשקיע בזה זמן ללמוד את מעלת בית המקדש ומה חסרנו בחסרוננו. יש ספרים רבים שמלקטים מאמרי חז"ל על המקדש, ויש ספרים שלימים שהתחברו כולם על ענין זה. הרוצה ומוכן באמת להשקיע בענין, ימצא ספרים ודרשות וכדומה שיסייעוהו בכך. [מעשה בבחור יקר אחד שסיפר לי שבתשעת הימים הוא נסע לירושלים ליומיים, ושהה את כולם רק באיזור הכותל המערבי, ישן שם על ספסל אבן, כדי להסתכל על מקום החורבן יומיים שלימים, אולי יזוע איזה ניע בקרבו. ודומני שזה באמת פעל אצלו]. ובכל זאת היות שפטור בלא כלום אי אפשר ננסה גם אנחנו לעמוד מעט על הענין עצמו. ובאופן רעיוני שלא יסתור את שמחת השבת. נדגיש שיש דרכים נוספות לחדד את הרגשת החיסרון, אך הבאנו אופן אחד שנראה יותר מתאים לשבת קדש.

בנין המשכן ובתי המקדש על ידי נביאים

אין כאן המקום להביא מאות ואלפי מאמרי חז"ל הקשורים למקום המקדש, אבל אולי בס"ד ננסה למצוא איזה מפתח שבעזרתו נוכל להבין את רוב מאמרי חז"ל שעוסקים בענין. ידועה הסוגיא במסכת יומא שמאריכה לספר איך שבתחילת בית שני ביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצרא דעבודה זרה. ובספרים ביארו באורך שהרי מנשה שהיה גדול מאד אמר לרב אשי כמובא במסכת סנהדרין פרק חלק, אילו הואית התם הוה נקטת שיפולי גלימך וכו', [אילו אתה, רב אשי, מסדר הש"ס, היית בדורות ההם, היית מרים את שיפולי גלימתך ורץ לעבוד עבודה זרה]. כלומר היה יצר ממש לע"ז. וזה שזה נראה לנו היום בלתי שפוי, כמאמר הנביא חציו שרף כמו אש וגו', אדם מייצר כמו ידיו פסל מעץ ואחר כך הוא מתחנן לפניו שיעזור לו? זה בגלל שהיצר הזה בטל. לעתיד לבוא כשכל היצרים ייתבטלו, כל מה שאנו עושים היום בעצמינו ייראה לנו בצדק בלתי שפוי. אנשים הורסים את הבריאות בשביל דחפים להנאות זוטורות. וכל שכן אנשים שהורסים לעצמם את כל חיי הרוח שלהם בשביל דחפים להנאות מטופשות. אבל לדברים הללו עדיין הייצר קיים.

עכ"פ ביארו עוד בספרים הקדושים שהרי אמרו בריש מסכת סנהדרין שמימי חגי זכריה מלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל. ממש באותו דור. ולא מקרה הוא. אלא באמת נבואה זה לא מצב טבעי. העולם הזה נברא בהסתרה של טבע. גילוי אלקות כזה, של קבלת נבואה מן השמים, זה נוגד את המהלך של הבריאה. רק היות שיש

לע"ז כח נורא להכשיל, יש צורך, זה לעומת זה, שתהא נבואה בישראל. אבל כשבטלה ע"ז בטלה נבואה. כך נתבאר בכל הספרים.

נשאלת השאלה, א"כ מדוע לא ביטלו את יצרא דע"ז כבר קודם, ולו במחיר של ביטול הנבואה. אחת התשובות שנאמרו בזה היא שכדי לבנות את בית שני היה הכרח גמור שיהיו נביאים בישראל. חז"ל רמזו לזה באמרם שלא ידעו את מקום המזבח ונביאים שביניהם הראו זאת בנבואה.

גם בבית ראשון המהנדס היה שמואל הנביא. ככה כתוב שדוד נתן את כל התכנית לשלמה המלך "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", כאשר קיבל משמואל הרואה. מובא שדוד ישב עמו כל הלילה בהזדמנות מסויימת ועסקו בהלכות המקדש. התורה עצמה כבר מפרטת את כל פרטי המשכן באופן בלתי מובן. מה כל כך משנה כמה אמות אורך ורוחב כל פריט, כמה לולאות בדיוק יהיו וכדומה. וחוזרים על זה פעמים רבות שוב ושוב. כמעט חצי ספר שמות עוסק בדבר שנראה זוט. ומכיון שבבית ראשון היו מידות אחרות לבנין ולכלים, שבו שמואל דוד וכתבו את התכנית בנבואה מחודשת. ו"מפקחי הבנייה" היו גד החוזה ונתן הנביא כמבואר בנביא. והיות שלגבי התכנית של בית שני אין לא חומש שמות, ולא הכתב של שמואל, שוב צריך נביאים. חגי זכריה ומלאכי. לכן ביטול הנבואה התעכב, ועמו ביטול יצרא דע"ז.

אבל הא גופא צריך ביאור. מדוע מוכרחים נביאים כדי לבנות את בית המקדש. וכי לא עדיף אדריכל ומהנדס ושאר אנשי מקצוע. כאן מונח ההתחלה של המפתח.

בית המקדש הוא "שער השמים"

בית המקדש הוא המקום שבו יש קשר בין עליונים לתחתונים. חוץ ממקום זה אלו שני עולמות נפרדים לחלוטין. אין זרימה או זליגה מזה לזה. אבל מכיון שכל דבר גשמי כאן הוא ביטוי של שרש רוחני למעלה, הכל נאצל ומשתלשל משם, מוכרח בכל אופן שיהיה איזה חיבור. והקב"ה קבע שבמקום זה יהיה ערוץ פתוח כביכול. והיות שנבואה זה בדיוק עניינה, הקשר של אדם גשמי כאן שמתחבר לידע עליון, לכן בניית המקדש מסורה לנביאים בלבד. וכידוע המקום הזה היה מיועד לכך מששת ימי בראשית. לא המקדש קידש אותו. משם הושתת העולם. שם הקריבו כבר אדם ונח את קרבנותיהם, שם היתה עקידת יצחק. והגדיל לומר יעקב אבינו לאחר חלומו הנבואי. הוא כבר רמז את הסוד, רק לא שמים לב. הוא אמר אין זה כי אם בית אלוקים "זה שער השמים". זה פשוט מבהיל ומעביר צמרמורת. "שער השמים" מילים מסתוריות שאין דוגמתן בתורה.

בית המקדש נבנה שם בגלל שזה שער השמים. ולכן כשם שסגולת המקום קדמה לבית המקדש, כך גם לאחר חורבנו לא זה שכינה משם. ידוע לשון הרמב"ם (בסוף פרק ששי מהלכות בית הבחירה) שהיות ששכינה לא בטלה לעולם לפיכך קדושת ירושלים לא בטלה, להבדיל מקדושות אחרות שתלויות בכיבוש. (על פי דברים אלו המליץ בעל הפנים מאירות, "לביתך נאווה קדש", מדוע הקדושה נאה לביתך לעולם,

משום ש"ה' לאורך ימים"). ולכן כל התפילות עולות כביכול דרך שם. מכל מקום שמתפללים יש לכוון את פניו אל מקום המקדש. הרוצה להחכים או להעשיר גם היום זה תלוי בכיוון פניו נגד מקום המנורה או השולחן שכבר אינם שם. ולכן כל השפע של העולם הן גשמי והן רוחני מוכרחים לעבור דרך שם. כל דבר שיש לו שרש בעליונים, יכול למצוא את דרכו להנה רק דרך שם. כמו שיש להבדיל מעבר אלנבי, בין ארץ ישראל המערבית למזרחית, כך כביכול יש "מעבר הר המוריה", שרק שם עוברות ה"סחורות" מהכא להתם ומהתם להכא.

אמנם המעבר הזה מתפקד במידה מסויימת גם בלי בית המקדש בנוי, כמו בימי אדם ונח ויעקב, וכמו התפילות בזמן הזה. ובכל זאת זה כמו מעבר על קרשים תלויים ורופפים. בית המקדש הפך את זה למעבר של גשר בנוי ורחב ויציב. כמובן לא הבית הפיזי. כל פרט במקום המקדש אם נבנה כראוי על ידי נביא, זה תואם את התכנית האלוקית של המעבר הזה בין העולמות. למעשה מי שלומד היטב את דברי שלמה בחנוכת בית ראשון, יראה שהוא כבר אמר כמעט את כל זה במילים קצת אחרות.

מיום שנחרב בית המקדש ניטל טעם הפירות. ועוד דברים רבים גשמיים לגמרי שהשפע שלהם דורש מעבר מושלם. אם המעבר הרוס, זה לא עובר. חז"ל אמרו שאם הגויים היו יודעים מה הם מפסידים מחורבן הבית, היו הם עצמם מוסרים נפש בגופם למנוע את חורבנו. עוד אמרו: למה נקרא שמה בית השואבה, שמשם שואבים רוח הקדש. יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה ומשם זכה לנבואה. משמעות דברי חז"ל אלו שגם אדם שלא הגיע בכוחות עצמו בשלימות למעלת הנבואה, יכול היה לזכות לכך רק מלהיות שם ברגל. כלומר, שפע רוחני בוודאי כמעט לא ייתכן בלי בית המקדש בנוי.

בבית המקדש היו באופן קבוע עשרה ניסים כמו ששינינו במשנה באבות. והיו עוד רבים שלא נזכרים, כל מיני שערים שהיו נפתחים ונסגרים מעצמם וכהנה רבות. כהנים שמתו מיתות משונות אם לא היו ראויים. בית המקדש הוא לא לגמרי שייך לעולם הזה הגשמי והטבעי. הוא מחובר ללמעלה. במידה מסויימת הוא שייך לשם ונוהגים בו דברים לא טבעיים כדבר שבשגרה. בעולם העליון השגרה היא לא טבעית כלל. אין שם טבע ושגרה כלל. שם אין צורך בהסתרות.

בית המקדש של מעלה מכוון נגד ביהמ"ק של מטה

מה יש במקום המסתורי הזה שהוא המעבר הסודי בין העולמות. חז"ל כבר רמזו לזה, באמרם "בית מקדש של מעלה מכוון נגד בית המקדש של מטה". אנו לא יודעים מה זה. אבל מבינים שיש גם למעלה בית המקדש. זו התחנה של המעבר הזה מהצד השני. משם נשלח כל השפע הרוחני והגשמי ונוחת כביכול בתחנה בצד שלנו, בבית המקדש של מטה וממנו הוא נפוץ לכל העולם. שם למעלה גם מתקבל כל מה שאנו כביכול שולחים מכאן. ואמרו חז"ל אם אתה נכנס בבית מקדש של מטה הריני מעלה עליך כאילו נכנסת בבית מקדש של מעלה. ולכן כל יהודי היה חייב להתייצב שלש

כא אבילות על החורבן

רגלים בשנה, כביכול למלא את הבטריה. להטעין את עצמו בחיבור למקור הכח והשפע של הכל.

בירושלמי דרשו את זה מפסוק מכון לשבתך, אל תיקרי מכון אלא מכוון. רש"י מביא את זה שם (בפרשת בשלח) על אתר. רש"י מביא את המאמר הזה גם על הפסוק וזה שער השמים. הוא אומר שזה המקום שכל התפילות עולות משם, ומדרשו ביהמ"ק של מעלה מכוון. ה"מדרשו" הוא תמיד התוך של הפשט וגרעינו. הוי אומר מדוע באמת התפילות עולות משם, כי זה מכוון נגד ביהמ"ק של מעלה.

מפתח זה יכול להוות יסוד ללימוד מאמרי חז"ל השונים על בית המקדש, ולהבנת רוב דברי הקינות של ת"ב. תן לחכם ויחכם עוד, ישמע נבון ויוסף לקח. מי יתן ונזכה שעוד בשנה זו כבר ייהפך לנו צום החמישי לששון ולשמחה ולא נדע עוד שוד ושבר בגבולינו.

(גבור"י ליל ש"ק חזון תשע"ז)

ציפית לישועה

אנו עומדים באמצע תשעת הימים, וכבר עוד מעט קט נכנסים לשבוע שחל בתוכו תשעה באב שבו חיובי האבילות הם כבר מדינא דגמרא. ישנה עבודה מיוחדת ששייכת לכל השנה, ובמיוחד לתקופה זו. כדי להיכנס לנושא הבה נעיין בקטע גמרא קצר.

סוגיית והיה אמונת עתיך

הגמרא במסכת שבת דף לא עמ' א' אומרת: אמר ר"ל מאי דכתיב (בנביא ישעיהו, וזה נכלל בפסוקי ויתן לד') "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת", אמונת זה סדר זרעים, (ופי' תוס' בשם ירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע, ואילו רש"י פי' להיפך שהקב"ה מאמין באדם שמפריש מעשרותיו כהוגן). עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים (פירש רש"י ע"י נשים נולדים יורשים, והיינו חוסן כתרגום תיבת ירושה). ישועות זה סדר נזיקין (פירש"י מושיע שמזהיר לפרוש מהזיק ומלהתחייב ממון), חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות (רש"י קיצר וכתב רק שדעת עדיפה מחכמה), ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו (ופירש"י היראה אוצרת ומשמרת בזיכרון את כל הש"ס).

יסודות גדולים שנינו בסוגיא זו, ואין כאן המקום להיכנס לכולם. כל קטע כאן הוא סוגיא בפני עצמה. למשל, מענין לראות, איך המילה אמונה כוללת אמונה בהקב"ה כפירוש התוס', שהכוונה לחקלאי שנוטל זרעים טובים הראויים לאכילה וטומנם באדמה, שלכאורה הוא מעשה שטות לאבד בידיים אוכל הראוי לאכילה, ובעצם זה מבטא מעשה של אימון עמוק בהקב"ה שהבטיח שבדרך כלל זה יצמח ויכפיל את עצמו עשרות מונים. ומצד שני זה כולל אמונה באדם כפירוש רש"י. נתנית אימון של הקב"ה באדם שיפריש כראוי מה שעליו להפריש. אין על זה ממונים שיבדקו אחריו. זה כולל בעצם גם אימון של אדם בחבירו. גם הב"ד ממשיכים לתת בו את האימון שנותן בו הקב"ה.

זה מזכיר את הפסוק "ואמונתך בלילות" שהפשט הוא אמונה שלנו בהקב"ה גם בזמנים קשים, והדרשנים התקשו בלשון ואמונתך, שהרי זו אמונתנו, ודרשו שזה כולל אמונה של הקב"ה בנו. גם כשאנחנו לא מאמינים כלל בעצמינו, הקב"ה ממשיך להאמין בנו. וראוי שנלמד מזה להאמין בעצמינו ובחבירינו. בכל אופן לא ניכנס כרגע לשלל היסודות הטמונים בסוגיא הקטנה הזו.

הדו"ח לב"ד של מעלה

ומיד אחר כך מובא שם, אמר רבא בשעה שמכניסין את האדם לדין אומרים לו; א. נשאת ונתת באמונה. ב. קבעת עתים לתורה. ג. עסקת בפריה ורביה. ד. ציפית לישועה. ה. פלפלת בחכמה. ו. הבנת דבר מתוך דבר. ואפ"ה אי יראת ה' היא אוצרו אין אי

לא לא, משל לאדם שאמר לעבדו אם לא עירבת קב חומטין בתבואה שהבאת, לא עשית כלום. והיינו סוג של קרקע המשמרת את התבואה, ובלעדיה תרקיב התבואה. כך היראה משמרת את כל שאר המעלות. ומסמיכים לשם עוד כמה מימרות בשבח היראה, יעויין שם.

הסוגיא הזו עוסקת בדין שדנים את האדם בבית דין של מעלה לאחר אריכות ימיו ושנותיו. ומונה כאן שש שאלות נוקבות שהן מהות הדין הגדול והמסכם של כל החיים. ועל כולנה היראת שמים.

לא בכדי נסמכה מימרה זו למימרה הקודמת, מכיון שגם היא בנויה על אותו הפסוק של והיה אמונת עתיך. אמונת – נשאת ונתת באמונה. עתיך – קבעת עתים לתורה, כלומר קבעת דבר קצוב שלא תימשך מדי בעסק המשא ומתן כמו שפירש"י. חוסן – עסקת בפ"ו, וכנ"ל דחוסן היינו יורשים. ישועות – ציפית לישועה, ופירש"י לישועות הנזכרות בדברי הנביאים. חכמת – פלפלת בחכמה. ודעת – הבנת דבר מתוך דבר.

הראשונים כבר הקשו שמימרה זו לכאורה סותרת את המימרה שתחילת דינו של אדם היא על דברי תורה, כלומר על ביטול תורה, וכאן הרי מבואר שמתחילים לדון על משא ומתן באמונה. ומקובל בשם הגר"א שפירש שכוונת כל שש השאלות, היא האם למדת את הששה סדרים שעוסקים בששה עניינים אלו. כמובן שאין זה הפשט הפשוט, אבל מ"מ רואים שאלו הם שש הנקודות המרכזיות בחיי האדם והם באמת קשורים איכשהו לששת הסדרים, שכל סדר מתייחד לאחת הנקודות החשובות שבחיים.

אמונה, קביעות עתים, ופריה ורביה.

אם ננסה להתבונן האם אכן גם להבנתינו אלו הם באמת ששת העניינים המרכזים בחיי האדם, נראה שמהו תמוה כאן. את ההתחלה אנו מבינים מצויין. אמונה ואימון, אכן אי אפשר כלל להתחיל לצמוח במצב של חוסר אימון. בלי אימון בעצמו, בלי אימון בכוונות הטובות של אחרים, בלי אימון ביכולות וביושר של עצמו ושל אחרים, אדם משותק. וקל וחומר אם חלילה חסר לו ממש באמונה. וזו השאלה הראשונה, האם נשאת ונתת באמונה, האם כל עסקיך בחיים היו מתוך מצב של אמונה ואימון. בל נשכח שגם הפשט הפשוט, התביעה מאדם להיות ישר בכל עסקיו, עומדת במרכז החיים.

קבעת עתים לתורה. זה מובן מאד. ראשית כפשוטו בלי ללמוד תורה בקביעות אין לאדם שום אפשרות לקיים את המצוות ואין לו יכולת לרכוש השקפה נכונה על כלום בחיים ולא לעדן את מידותיו וכו'. אבל באמת זה כולל עוד יותר. קביעות עתים לכל דבר מסמלת שליטה בעצמו. אדם שאין לו זמנים קבועים, הוא אדם נסחף. הוא ייסחף גם בכל התחומים, היכן להיות, עם מי ובמה לעסוק. קביעות העיתים מסמלת שליטה בעצמו, פעילות לפי תוכנית מוגדרת. שליטת הרצון על היצרים וכדומה. מובן שזה באמת מהנקודות החשובות.

עסקת בפריה ורביה. זה עדיין מובן מאד. יכול אדם להיות מושלם לעצמו. אבל אם לא יקים דור המשך, כל יגיעו הוא כמעט לריק. כשהוא נושא אשה ומוליד בנים, הוא מנחיל להם את כל מה שהוא רוכש, ומעביר לדור הבא את כל יסודות התורה והאמונה שהוא קיבל ושרכש. זה רצונו של מקום שהשרשרת תימשך. דור לדור יביע אומר. ובמיוחד שבמובן היותר עמוק, פריה ורביה זה כולל העמדת תלמידים, לחדש חידושי תורה, להיות משפיע טובה מכל סוג שהוא על הזולת. הרחבת הגבולות והמשכיות זה מה שמכונה הקמת מורשת. זה ממש כל האדם.

הגדרת המושג ציפייה לישועה

אחרי השאלה על ציפית לישועה שאלה נשוב בס"ד מיד, שואלים על חכמה ודעת. אנו אולי לא מבינים בדיוק מה זה. אלו כבר דרגות גבוהות. אבל מובן שהכוונה לשאול את האדם האם הסתפקת במועט וחיית רק חיים פשוטים, או השתדלת לחיות ברמה רוחנית גבוהה של חכמה ודעת. השתדלת לרכוש מבט מרומם מושכל על כל החיים. אנו גם רואים שחכמה זה קדשים ודעת זה טהרות. אנו מבינים מכך שחכמה זה לחיות חיי קדושה וקירבת אלוקים. לראות אלקות בכל דבר. אנו מבינים שדעת זה לחיות חיי טהרה. זיכוך החומר ככל שניתן. משמע גם שאלו הם דרגות שיכולות להגיע רק אחרי הציפייה לישועה.

וכאן הבן שואל. איך משתרבב דבר לכאורה שולי כל כך כמו ציפית לישועה באמצע כל היסודות הללו. מה הופך את זה לכל כך מרכזי. אנו כבר מדברים על אדם מאמין. מאמין גם בישועה העתידה ובכל דברי הנביאים. עכשיו תובעים ממנו גם לצפות לישועה, כלומר לחיות את הנושא. להשתוקק בכל לבו לקיום הנבואות העתידיות. ניתן להבין שזה ענין גדול. אבל אנו היינו מסדרים המון דברים עוד לפני כן. איך זה זכה להיכנס לששת סעיפי הדו"ח המסכם של החיים. איך זה חבר לאמונה ואימון, לגבולות, למורשת, לחיי חכמה וקדושה, דעת וטהרה. זה מראה שאנו לא מבינים בכלל את העומק של ציפית לישועה. מדוע זה המפתח להתקדמות לחיי קדושה וטהרה. ננסה בס"ד להבין זאת.

ציפייה לישועה עניינה הוא הידיעה וההבנה שיש תכנית אלוקית לכל פעולה הכי קטנה. לכל אירוע המתרחש לכלל ולפרט. כל שלב בגלות הוא שלב הכרחי בתהליכי הגאולה. כל מה שקורה לכלל ישראל בגלות, זה לא שהוא תקוע בהמתנה לגאולה. כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד. כל חלק של הגלות, זה חלק חשוב בתכנית האלוקית של הגאולה והישועה. אי אפשר לוותר עליו. כל מה שקורה לכל אדם פרטי, הכל מתוכנן מלמעלה והכל הכרחי שיקרה בדיוק כך בדוקא.

יש בתפילה ברכות שמתייחסות לגאולה השלימה, כמו קיבוץ גלויות, בנין ירושלים, צמח דוד, השבת העבודה. אבל ברכת "ראה בעניינו" היא על הגאולה שבתוך הגלות. הקב"ה גואל ישראל כל הזמן. כך מבואר ברש"י במס' מגילה. גם לפני הישועה הסופית, יש כל הזמן ישועות בדרך. וגם להם צריך לצפות. כלומר להבין שכל דבר הנראה קושי או בעיה, הוא למעשה משהו שפותר בעיות. מתקן תיקונים שונים.

מסופר על כמה גדולי עולם שהבטיחו שאחר פטירתם הם לא יתנו כביכול מנוח למעלה עד שיקרבו את הגאולה. ואחר כך באו בחלום לתלמידיהם ואמרו להם שלמעלה בעולם האמת רואים כמה הכל טוב, ולא שייך בכלל לבקש לקצר ולזרז. רק כאן שייך ורצוי להתפלל על קירוב הגאולה.

אילו היינו יכולים ללכת לרב גדול שיתן לנו תכנית עבודה מה לעשות כדי להשלים את האישיות שלנו, להביא את הנפש והנשמה שלנו שיגיעו לידי שלימות, הרי היינו נותנים בעד זה את כל אשר לנו. וזה לגמרי לא מציאותי בכח אנוש לתת תכנית כזו. אבל למעשה אנחנו מקבלים תכנית כזו חנים אין כסף, מהקב"ה שיודע עלינו הכל משרש הווייתנו ועד סוף כל הדורות, יש לו את כל הנתונים האפשריים, והוא מכין לנו בחיים תכנית מופלאה. התכנית היא מה שקורה לנו. בכל תחומי הבריאות והממון והחברה והמשפחה וכו' וכו'. רק ללא התבוננות עינינו סגורות מלראות שאנחנו בתוך תכנית מושלמת שכזו.

רבי שמעון שלום מאמשינוב אמר בדרך צחות שזה ענינה של שבת חזון, לחזות עוד קודם הגאולה. ותחזינה עינינו בשובך לציון. הקב"ה כביכול כל הזמן שב לציון. בכל רגע הוא שב עוד קצת לכיוון ציון. אנו מבקשים שיפתח את עינינו לחזות זאת. שעינינו תחזינה איך כל הזמן הוא שב לציון.

עד כאן הגדרנו מה זו ציפייה לישועה במובנה היותר רחב. לא רק אמונה ואפילו ציפייה שיום יבוא והכל יהיה בסדר. אלא התחושה העמוקה שכבר עכשיו הכל חלק מהדרך לישועה הסופית. הן לכלל והן לפרט. הן בענין הישועה הסופית והן בענין הישועות שבתוך הגלות. אבל עדיין עלינו להבין מדוע זה כל כך חשוב ויסודי.

ציפייה לישועה – משמעות הגלות והגדרתה

כבר עמדנו על כך שציפייה לישועה היא הרבה מעבר לאמונה. גם האמונה הבסיסית בעצמה, לא שייך לשרוד בלעדיה. בפיו של החפץ חיים היה שגור, "בלי אמונה אין תשובות, עם אמונה אין כלל שאלות". אנו רואים אנשים ללא אמונה רח"ל איך הם מתפרקים לגמרי בבוא עליהם אסונות. ולהבדיל איזה חוסן יש ליהודים בעלי אמונה בעת צרה. ראינו לאחרונה כמה מקרים כאלו. (מי שזוכר את המשפחה בירושלים שנפטרו שם רח"ל בן ובת מחומר הדברה ועוד שניים היו בסכנה. לא יאומן איזה כח עמידה הנובע מאמונה. כעין זה ממש כעת עם הורי שלושת החטופים. ואין כאן המקום להאריך בזה).

אבל עדיין אין די בכך כדי להחזיק מעמד בגלות קשה שכזו. המצפה לישועה עולה דרגה. הוא לא רק מאמין שהכל מלמעלה. הוא מוסיף להאמין שהכל עם חשבון והכל מוביל לישועתו. זה נותן "משמעות" לכל הסבל. ללא זה הסבל הוא חסר משמעות ועל כן מעבר ליכולת לסבול אותו.

היה יהודי שנפטר לפני כמה שנים (קראו לו ו. פרנקל) שהיה בצעירותו במחנה השמדה נאצי. הוא שם לב שחלק שורדים וחלק מיד מתמוטטים. הוא עקב אחרי זה ביסודיות,

וראה שזה לא תלוי בחוסן גופני ולא בתזונה או בסוג העבודה. לאחר תצפיות רבות הוא גילה שזה תלוי האם הם חיים עם משמעות לחייהם. אחרי השואה הוא סיים את המחקרים הללו וחיבר ספר שנקרא "האדם מחפש משמעות". ואחר כך עוד עשרות ספרים. הוא השפיע על כל הטיפול בבעיות נפש בכל העולם. אין היום כמעט מי שמטפל בענייני נפש ורגש בלא שבלול בזה חלק מהכלים שנלמדו בזכותו.

ננסה להמחיש זאת. אדם נאלץ לעבור ניתוח לצורך רפואי. הוא צריך לסבול כאבים עזים תקופה מסויימת ועוד תקופה לשכב במנוחה באפס מעשה וכדומה. זה מאד קשה אבל הוא מצליח. אם יציעו לו לעבור את אותו ניתוח ללא סיבה, לא יהיו לו כוחות לעמוד בזה. הוא באמת לא יהיה מסוגל בשום אופן לעבור את הכאבים וכו'. כשהוא עבר ניתוח לצורך הצלת בריאותו או תפקודו, היתה לזה משמעות וזה נתן לו כוחות. אדם נושא משא כבד מאד, אבל הוא יודע לשם איזו מטרה הוא נושא זאת. איכשהו הוא מצליח. אם יביאו לו משא באותו משקל בדיוק ויגידו לו לסחוב בלא שהוא יידע מה הטעם לסחיבה הזו, הוא ממש לא יאה מסוגל פיזית לעמוד בזה. הוא יקרוס. אדם שבדרך כלל הוא מפונק ומסודר מאד, שלא יעלה על דעתו שהוא יכול להסתדר בלי הצרכים שלו, יכול להמתין בשדה כמה ימים ללא תנאים מינימליים של מחיה, כשהוא ממתין למשהו מאד חשוב לו. פתאום הוא לא מפונק. המתבונן יראה שכמעט כל כאב או השפלה או מאמץ מכל סוג שהוא, ניתן לעמוד בו כשהוא בעל משמעות.

הציפיה לישועה היא זאת שנותנת משמעות לגלות. אחרת כל הגלות הנוראה והארוכה הזו חסרת משמעות. ולא ניתן לעמוד בה ובכל מה שהיא כוללת.

בתקופה זו של האבילות על ירושלים יש את סגולת הזמן לרכוש את ההבנה הזו של ציפייה לישועה. הרי זה כל עניינה של האבילות על ירושלים. לשם מה לבכות על חלב שנשפך. כל הענין הוא כדי לזכור מה חסר. ולצפות לישועה. להבין שאנחנו בדרך שמובילה אל הגאולה.

בדרך דרוש ניתן לומר ביאור במה שקראנו היום בתורה, משה אומר לכלל ישראל ובדבר הזה אינכם מאמינים כי ה' הולך עמכם לנחותכם הדרך בעמוד אש וענן לתור לכם מקום לחנותכם וכו'. הרי מדברים עם דור שמוקף בענני כבוד המיישרים להם את הדרך, הענן מסתלק מעל המשכן כשצריך לזוז ועוצר כשצריך לחנות, כל יום יורד להם מן, הבאר מתגלגלת איתם וכו'. מה שייך שלא מאמינים. אלא אומר להם משה בטח אתם מאמינים שהכל יד ה' והשגחתו, אבל אתם לא מספיק מאמינים שכל פרט בדרך עצמה ובחנייה, באור ובערפל, הכל זה חלק מתהליך מתקן ומרפא. אתם אולי חושבים שאתה פשוט תקועים במדבר ללא תכלית עד בוא הזמן.

ולא זו בלבד שהציפייה לגאולה נותנת משמעות לגלות. היא גם מגדירה את המצב. האם אנו במצב של חורבן או אנו במצב של תהליכי גאולה. זה באמת תלוי בכך האם אנו מצפים לישועה. כל עוד יש תקווה, זה מצב זמני, זה לא חורבן. זה כבר

באמצע להיבנות. החורבן האמיתי הוא הייאוש מהתקוה. כשחלילה אפסה תקוה וציפייה לישועה, אז בעצם קורה החורבן. לכלל ולפרט.

ידוע המעשה עם גוי אחד שראה יהודים בוכים בתשעה באב. כשהסבירו לו שזה על בית שנחרב לפני אלפיים שנה, הוא אמר מיד שאם זה כך, הם עוד יחזרו לכל מה שהיה להם. עם שאיבד את הציפייה למה שהיה לו, הוא יתבולל בשכניו וישכח הכל. עם ישראל נשאר מחובר לעברו ומצפה לו, זה עם חי עם שרשים שישבו ויצמיחו אילן גדול ומפואר.

ציפייה לישועה – המפתח לחיי חכמה ודעת

ומכיון שהציפייה לישועה היא הנותנת שלא נמצאים במשבר אלא בתהליכי תיקון. ומכיון שכך זה גם בנוגע לכל יחיד עם הישועה שהוא זקוק לה עוד בתוך הגולה, נוכל להבין מדוע חיי קדושה וטהרה באים אחרי ציפית לישועה. כשאדם חי עם משמעות של תיקון, הכל זה אלקות. השכינה שרויה בכל פרט בחיינו. זה הפתח לחיי חכמה של קדושה וקירבת אלוקים. עם משמעות כזו, הכל רוחני. אין חומר בכלל. לכן זה השער לחיי דעת וטהרה של זיכון אחר זיכון.

אלו דברים עמוקים שאולי לא ממש שייכים לנו, אבל אפשר כבר לראות שזה מה שמצפה בהמשך הדרך. כשמבינים שמאתו לא תצא הרעות, שהכל בעצם טוב, אולי כואב לפעמים אבל טוב מוחלט, כל כישלון לכאורה הופך לקרש קפיצה. לבעלי תשובה יש מבחינה מסוימת יותר קרשי קפיצה מאשר לצדיקים גמורים. לכן הם יכולים לעמוד במקום שאחרים לא יכולים להגיע לשם.

העולם הוא נוח התלאות. באים לכאן כדי לעבור קשיים. רוב האנשים האיכותיים בעולם עברו בדרך כלל יותר מהמוצק. חז"ל המשילו זאת ליוצר שמקיש דוקא על הכלים החזקים. יש אנשים שמתרסקים לגמרי רח"ל בעבור עליהם גלי הקשיים והצרות. ולעומתם יש אנשים ואף משפחות שלימות שנבנים לאנשי מעלה ממש בדוקא כתוצאה מהקשיים. ההבדל נעוץ ביסוד הזה. אלו שלא השכילו לראות את המשמעות, נשברו. אלו שעברו הכל עם ההבנה ש"כל משברך וגליך עלי עברו", שאם זה מאתו זה בהכרח טוב ובונה, אלו הפכו את הקשיים להיכר תימצי לעליה בכל המובנים. לפעמים "בעיה" אחת בכוחה לבנות משפחה שלימה ואף יותר. כשהסביבה רואה איך מתמודדת משפחה איכותית, כל הסביבה נבנית מכך.

יהי רצון שנזכה בקרוב ממש לקיום הציפייה ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ותחזינה עיננו, כפשוטו, בשובך לציון ברחמים רבים, וגאלנו גאולה שלימה במהרה. אמן.

(נאמר בס"ד בס"ג בשע"ת בש"ק חזון תשע"ד).

אבלי ציון למעשה

עיסוק בענייני החורבן והאבילות בשבת

בש"ק זו, סמוך ונראה לתשעה באב, המצב הוא בבחינת 'שבור את החבית ושמור את יינה' [כהרגשת השטן בשעה שאמר לו הקב"ה לייסר את איוב אך את נפשו לשמור]. מחד גיסא יום השבת הוא אחד מתשעת הימים שעבודתם להתעורר להרגיש את צער החורבן. ומאידך גיסא אסור להצטער בש"ק כולל שבת שכזו. אמנם להרגיש 'בן חורין' מחובת האבילות ולשמוח בזה שכביכול פטרוהו, גם אינו נכון, על כן נהגו לעסוק בשבת חזון בענייני החורבן, ולא להסיח דעת לגמרי מהאבילות, וכמו שתיקנו להפטיר את חזון ישעיהו, ובכל זאת להשתדל שיהיה באופנים שלא מעוררים צער. וזו עבודה קשה כאמור, וניחל לסייעתא דשמיא.

סתירה בטעם חורבן בית ראשון

ידועה הסוגיא ביומא דף ט שמקורה בתוספתא מנחות, בית ראשון נחרב מפני ג' עבירות החמורות. עיי"ש שהאריכו להביא מקראות שהיה שם גילוי עריות אצל בנות ציון ושמנשה מלא את ירושלים דם נקי מפה לפה והעמיד צלם בהיכל בבחינת צרה להקב"ה וכו'. ובית שני נחרב מפני שנאת חנם. אמנם עיקר המטרה של הברייתא ההיא הוא "ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ע"ז ג"ע ושפ"ד", ועל כך בדרך כלל עומדים, אבל אנו נעמוד בס"ד על החלק הראשון.

לענין בית ראשון מצינו סתירה בדברי חז"ל. שבמס' נדרים (פא) וב"מ (פה): איתא ששאלו לחכמים ולנביאים על מה אבדה הארץ, ולא פירשוה, עד שפירשה הקב"ה בעצמו על שלא בירכו בתורה בתחילה. וכמו שביארו רש"י ב"מ והר"ן בנדרים שלמדו תורה, אבל לא היתה חשובה בעיניהם. כלומר לא היתה יקרה ונעימה וחביבה אצלם. ויש לעיין איך זה מתיישב עם הטעם האמור במס' יומא הנ"ל שבית ראשון נחרב בגלל ג' החמורות.

הכנר של המלך

שמעתי בשם הגר"י גלינסקי שהמשיל למלך שהיתה לו מרה שחורה, והביאו לו מנגן בכינור, שהיה מנגן לו בנעימות מיוחדת והיה מעביר ממנו העצבות. [על דרך שמצינו כבר בנביא אודות שאול ודוד]. המנגן הזה היה איש רע ומדי פעם הסתבך בחטאים כלפי המלכות, ובכל פעם שגזרו עליו השופטים מה שגזרו - המלך חננו וביטל את גזרי הדין. יום אחד קרתה לו תאונה ונפגע באצבעותיו ואבדה לו היכולת לנגן באופן כה מיוחד. בפעם הבאה שנכשל וחסא, וגזרו עליו עונש קשה, המלך לא התנגד. תמה הכנר בפני המלך, הרי כבר חטאתי לפניך הרבה יותר מזה ואף פעם לא הסכמת שיענישוני ומה יום מיומיי. ענה לו המלך אכן כבר פעמים רבות הגיע לך להיענש

בחומרה, אבל לא יכולתי לוותר על הנגינה שלך, זה כביכול שיחד אותי. אבל ברגע שאינך יכול כבר לענג אותי בנגינתך, חזר דינך להיענש בצדק על מעלליך.

כך, באמת עם ישראל חטא חטאים נוראים, ג' החמורות, אבל כל עוד למדו במתיקות והעריכו את התורה, הקב"ה היה כביכול מתענג על לימודם ומוותר להם ודוחה את גזר דינם. אבל כשהחלו לזלזל בתורה, ושוב לא היה לימודם בעריבות, אמר הקב"ה במצב הזה תענשו על הרציחות והע"ז וכו'. נמצא ששתי הסוגיות אינן סותרות, נענשו על החמורות, אבל נענשו עליהן בגלל שלא בירכו בתורה תחילה.

המסר של המהלך הזה הוא בוודאי נכון. כל עוד אדם מחזיק חזק בתורה, קובע עיתים ומשתדל ללמוד באהבה ושמחה, התורה מגינה ומצילה. היא גם תרומם אותו לא לחטוא ולשוב בתשובה שלימה, אבל גם כל עוד הוא עדיין חוטא, התורה שומרת עליו מעונשי שמים.

אלא שיש קושי במהלך הזה. אמנם יש בזה אולי ליישב את הסתירה בטעמים, אבל עדיין נותר קושי, שהרי אמרו במס' נדרים וב"מ ששאלו לחכמים על מה אבדה הארץ ולא ידעו, וכן לנביאים וכו'. ולכאורה בדור שיש ג' עבירות החמורות, הכתובת רשומה על הקיר כביכול, ומדוע לא ידעו כל החכמים לענות.

התורה היא הבלם מפני התדרדרות

שמעתי ביאור נוסף מרה"י הגר"י שליט"א. השאלה בכלל לא היתה מדוע מגיע העונש. זה היה ידוע. השאלה היתה 'על מה אבדה הארץ'. כלומר הא גופא תמוה, איך בזמן כל כך קצר ירדו כל כך פלאים, להגיע לחמורות שכאלו. מנשה עצמו שעליו דרשו שם את העניינים של שפ"ד וע"ז, הוא נכד של ישעיהו הנביא, ובן של חזקיהו שבימיו חובל עול מפני שמן, שדרשו חז"ל שלא מצאו תינוק ותינוקת מדין ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות החמורות של טומאה וטהרה. בדורו חיו באמונה מוחשית ובביטחון מלא. לא הוצרכו לצבא, כל צבאו העצום של סנחריב מלך אשור שצר על ירושלים מתו בלילה אחד בדרך נס, ועוד. איך זה שתוך דור אחד נפלו מפסגות כאלו לשפל כזה. את זה לא ידעו הנביאים והחכמים.

והשיב הקב"ה בעצמו, על שלא ברכו בתורה תחילה. איבדו את הטעם בלימוד. משם הדרך כבר קצרה. תקופה קצרה ללא לימוד תורה מתוך חביבות ושמחה, מצב כזה יכול להפיל בבת אחת מאיגרא הכי רמא לבירא הכי עמיקתא רח"ל. לימוד התורה בשמחה, זו הערובה היחידה לא להתדרדר.

חיזוק בתורה וקדושה לקראת בין הזמנים

המסר הזה חשוב מאד במיוחד בפתח ימי בין הזמנים. חלילה יכול להיות מצב שיעברו ימים בלא לימוד. על כן מעוררים גדולי הדור שכל אחד יחליט על שעה קבועה מסויימת להשתדל ללמוד בה, ולהיות מוחלט מראש מה הדבר שהוא לומד ובאיזה מקום. ואח"כ יתאמץ לשמור על הקביעות. זה מציל מכל הגזירות והסכנות הגשמיות, וזה מה ששומר את האדם ברוחניות וכו"ל.

ובפרט צריך לזכור את הסכנה הטמונה במכשירים לא כשרים ולא מוגנים. הם הדרך הקצרה רח"ל לאבד את כל הטעם בלימוד ובעבודת השם. בבין הזמנים זה לפעמים יותר נגיש, וצריך כל אחד ואחד לחזק את עצמו מראש, שלא יהיה לו שום שייכות עם עניינים כאלו שיכולים לאבד את כל עולמו הרוחני.

מיעוט ההרגשה בזמננו

כידוע בדורות האחרונים רחקנו מאד מאד מעבודת האבילות על החורבן והגלות. אין לנו כח וסבלנות לכל זה בעוה"ר.

בשנה שעברה הביאו לי הקלטה של הרבי מקלויזנבורג מסליחות בשנת תשכ"ז, לאחר כיבוש הכותל, והוא מדבר על זה שהשמחה מוקדמת מדי, והוא בוכה שם בכיות מבהילות קורעות לב. הוא מדבר על בן המלך שחטא לאביו ויגרשו מעל פניו, בסוף קיבל רשות לחזור לארץ ולעיר אבל לא להיכנס לארמון, והוא עומד בשער הארמון, מיילל, ותולש שערתיו, לא מסוגל להכיל את זה, פשוט מתפוצץ, להיות פסיעה מאבא ולא לראות את פניו. שמעתי את זה כל ליל ת"ב שוב ושוב. (קצת קשה למי שלא מבין אידיש).

עכ"פ היה נכון לחפש עצות איך להעיר את עצמו. אבל בשבת אין זה העת לכך. אבל יש מקום להעיר הערה חשובה ויסודית מאד בנושא זה. יש שחושבים שמכיון שזה המצב, אין הרגשים, לא מצליחים להתחבר, אזי 'כאשר אבדנו אבדנו'. אבל האמת היא שאם שומרים על קשר עם הענין לפחות במחשבה, דהיינו כשמגיעים לענייני החורבן בתפילות וכדומה, להשתדל לכל הפחות לומר במתינות ובכוונה. וקל וחומר בעת הקינות. במשך הזמן גם הלב קצת נפתח. כמאמר הקוצקאי, על הפסוק והיו הדברים האלה "על" לבבך, מדוע לא נאמר "בתוך" לבבך, כי לפעמים שערי הלב חסומים, ועליך לדאוג שהדברים יהיו לכל הפחות על הלב, סמוכים אליו, כדי שבשעה שהלב יפתח, הם יהיו מוכנים להיכנס. אבל מי שבגלל העדר הרגשים מתייאש ומסיח דעת לגמרי מכל הנושא, וממילא אין לו שום סיכוי להרגיש משהו אי פעם, הוא מכניס עצמו חלילה בכלל מי שאינו מתאבל על ירושלים.

כבוד בית הכנסת

ועוד דבר שביד כל אחד לעשות, קיום הלכה שיש בה הכנת עצמו לקראת בנין בית המקדש. ואקדים מה שאמרו במס' קידושין פרק ראשון שבשעה שאדם מכבד את אביו ואמו, אומר הקב"ה אילו דרתי ביניהם כיבדוני, וח"ו להיפך. כך ממש בענין כבוד בית הכנסת, שהוא בבחינת 'מקדש מעט'. אותה השראת השכינה שהיתה לנו בביהמ"ק, נמצאת בבחינה מסויימת בביהמ"ס. וכשאדם מכבד את בית הכנסת, ולא מדבר דברים בטלים בפרט בעת התפילה, הרי כביכול אומר הקב"ה הנה הם מכבדים את השכינה שבביהמ"ס, א"כ כשאבנה להם את ביהמ"ק ק"ו שיכבדו. אבל אם חלילה אין כבוד בביהמ"ס, מי יודע אם זה לא מן המעכבים את בנין הבית.

לא אבלי ציון למעשה

נמצא שאדם שמייקר את בית הכנסת ומתנהג בו כראוי, הרי במעשה זה הוא מכין את עצמו לקראת בית המקדש ומעורר זכויות בנושא זה. וגם זה מן המעט שיש בידינו להיות בכלל אבלי ציון.

אספר שתי עובדות הקשורות לנושא זה שיכולות מאד לחזק. סיפר הגרמ"צ ברגמן שליט"א [ראש כולל רשב"י חתנא דמרון הרב שך זצ"ל] ששמע מזקן אחד שראה בצעירותו בביהכנ"ס בעיר העתיקה, את הגרי"ח זוננפלד זצ"ל יושב ולומד בביכהנ"ס ומישהו חשב שהוא פתח חלון ובא אליו בטענות. הגרי"ח ז"ל השיב לו: מיום עמדי על דעתי מעולם לא נגעתני בשום דבר בביכנ"ס. לא הזזתי כלום ולא שיניתי כלום. אני מרגיש שזה בית השם. ואם אני לא הגבאי האחראי, מי אני לנגוע בלי רשות בבית המלך. מבחיל למתבונן.

ומעשה שני באאמו"ר זצ"ל [שבחדש זה יחול יום השנה השלישי להסתלקותו]. סיפר לי גיסי הגרב"ו שליט"א שהתפלל עמו בביהכנ"ס יוצאי פוניבז' שהיה בתחילה במרתף ברחוב חזו"א. היו שם מדרגות צרות שדרכם היתה הדרך היחידה לעלות החוצה. מכיון שזה היה הפתח היחיד, בסוף התפילה תמיד התקבצו והמתינו שם כדי לעלות כבני מרון אחד אחר השני במדרגות הצרות. גיסי הנ"ל שם לב שאאמו"ר עומד על מקומו עד שמתרוקן ורק אז ניגש ויוצא. הוא שאל אותו אם יש לו איזה טעם בזה. אבא אמר לו, ראשית, באמת סתם עומדים וחבל על הזמן, אפשר להביט עוד רגע בספר קדוש. אבל בעיקר אני מתעכב, בגלל שאני מרגיש שזה לא דרך ארץ "לעמוד בתור על הזכות לצאת מבית הכנסת". נגמרה התפילה, זמן ללכת, הולכים, אבל לעמוד בתור כדי לצאת, אני לא מסוגל.

הנחמות הן חיזוק האמונה

ולכבוד שבת קדש נסיים בדברי נחמה מהגמרא הקדושה בסוף מסכת מכות. גמרא מופלאה. אין צורך להוסיף כלום רק להקריא. רק אקדים מה שביארו הספרים הקדושים שסוף כל סוף כל ענין האבילות על החורבן זה לחזק אמונה. בזמן ביהמ"ק לא היה שייך לא להיות מאמין, ומעת חסרנו כל אלו, הקב"ה קל מסתתר, וכשנזכרים ומדברים ומצפים, משלימים בזה את החסרון באמונה, וכעין ענין אמירת הקדיש על ידי אבלים רח"ל. וזה עומק הביאור של הקטע הבא שיש קשר בין נבואת החורבן לנבואת הנחמה. כשאדם מתנחם, אבל לא בסתם מילים 'יהיה טוב' וכדומה, אלא מתנחם בכך שהקב"ה הוא הוא שיושיע, הרי הוא מגיע בדרך זו לחיזוק האמונה באותה דרגה, ואז באמת אין צורך שיהיה בצער כדי להיזכר מהקב"ה, והקב"ה באמת מנחם אותו. באיתגליא.

וכך לשון הגמרא מילה במילה:

וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו

לו הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו 'והזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק דכתיב 'ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו', וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש' [וגו'], בזכריה כתיב 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם', עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו.

ויקויים בנו: והראנו ה' אלוקינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

(נאמר בס"ד בליל ש"ק חזון תשפ"א בביהכנ"ס גבורת יהודה)

ט"ו באב - עצמיות, פנימיות ויציבות

שירה כהקדמה לתפילה

ידועה סגולתו של יום ט"ו באב, ובמיוחד בעניין תפילות על זיווגים. טרם ניכנס לנושא נקדים בס"ד רעיון קצר שקשור לנושא על פי דבריו של בעל הטורים ב' השבוע.

בתחילת פרשת השבוע אומר משה רבינו "ואתחנן אל השם". דרשו על זה חז"ל שמשה התפלל תקט"ו תפילות (כמנין 'ואתחנן') כדי להיכנס לארץ ישראל, עד שאמר לו הקב"ה רב לך וגו', כלומר שיפסיק להתפלל על כך.

הבעל הטורים כותב ש'ואתחנן' בגימטריא 'שירה'. ומבאר שהקדים משה שירה לתפילותיו כדי שתתקבל תפילתו. מסתבר שכוונתו לשירה מלשון שבח, לא מלשון ניגון, ומכאן למדו באמת חז"ל שיסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, משל למלך וכו'. ולכן בתפילת העמידה פותחים בג' ברכות של שבח, ורק אח"כ ממשיכים בברכות של בקשה. אבל בדרך רמז יש לכלול בזה גם את מה שנקרא אצלינו שירה, ובפרט כשמנגנים ניגונים על מילים של שבח והודאה, שזה יכול להיות הקדמה טובה וסיוע שתתקבל התפילה.

ובדרך דרוש מתיישבת בזה תמיהה. מחד גיסא מצינו שזיווגו של אדם תלוי בתפילה, כמו שאמרו בגמרא על הפסוק 'על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא', זו אשה. ומאידך מוצאים בחז"ל זיווג על ידי שירה ומחולות, וכפי שנדבר בזה בס"ד מיד. אמנם לפי דברי בעה"ט אין כאן שום סתירה. שירה היא הקדמה לקבלת התפילה.

סוגיית הגמרא בענין ט"ו באב

אולי סוגיית ט"ו באב נראית קשורה רק למי ששייך כבר בענייני השידוכים, ולא שייכא כלל למי שעדיין אינו שם, וכל שכן שאיננה שייכת למי שכבר בנה את ביתו מזמן. אבל באמת היסודות של ט"ו באב נוגעים לכל אחד בכל תקופה בחיים, וכדאי מאד להתבונן בהם, ובפרט שיש בהם יסודות שצריך לדעתם דוקא בשנים שקודמות לתקופת השידוכים.

ידועה המשנה בסוף תענית, לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים וט"ו באב, שבהם בנות ישראל יוצאות ומחוללות בכרמים וכו'. אפשר להבין כמה קדושה וטהרה היה שם מעצם העובדה שהמשנה מספרת את זה, ומתבטאת שלא היו ימים טובים כאלו, ומכך שעשו זאת ביום הכיפורים, דבר שלא נתפס בעינינו. בוודאי שלפי חולשת דורינו אין מתאים לעסוק בשידוכים באופן הנזכר במשנה, והדבר שייך רק לפי רוממות ערכם וטהרתם של אותם דורות קדומים. אבל עלינו לכל הפחות ללמוד מכך כמה קדוש וטהור הנושא הזה במהותו.

לד ׀ בשער - מאמרי אב אלול

השאלה עולה מאליה, תינח יו"פ הוא יום מסוגל, יום מיוחד לכפרה, יום של היטהרות לפני ה', יום שאין בו מקטרג. אבל מה עניינו של ט"ו באב. מה הפך אותו ליום מימים. הגמרא עצמה (בסוף תענית וכע"ז במס' ב"ב) שואלת שאלה זו ומונה כמה וכמה סיבות לשרשו של יום זה. ונעתיק חלק מהסוגיא, ונעמוד בס"ד על שלשה מהלכים מתוך הסוגיא.

אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים. בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות האחרונות, אלא חמשה עשר באב מאי היא.

אמר רב יהודה אמר שמואל **יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה**. [בדור הראשון לכניסתם לארץ ישראל היה אסור לבן שבט ראובן לשאת אשה משבט שמעון וכדומה. אבל בדור השני בט"ו באב פסק איסור זה ומכאן ואילך מותר לשבטים השונים להתחתן זה בזה].

אמר רב יוסף אמר רב נחמן **יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל**. [כלומר לאחר המעשה של פילגש בגבעה נשבעו בני ישראל שלא יתנו את בנותיהם לאיש משבט בנימין. ובט"ו באב מצאו עצה והתירו לבני בנימין לקחת להם נשים משבטי ישראל באופן שהאבות לא יתנו את בנותיהם ולא יעברו על שבועתם].

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן **יום שכלו בו מתי מדבר**. [כלומר לאחר חטא העגל נגזר שכל אותו דור ימותו במדבר ולא ייכנסו לארץ ישראל. במשך קרוב לארבעים שנה מתו כל שנה חמשה עשר אלף מבני ישראל, ובאותם שנים לא באה נבואה למשה רבינו, ובט"ו באב של השנה האחרונה בטלה גזירה נוראה זו ופסקו למות].

עולא אמר **יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות** שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. רב מתנה אמר **יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה**. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו **יום שפסקו מלכרות עצים למערכה**, [דתניא] רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין.

על המשנה שנאמר בה שביזכ"פ ובט"ו באב בנות ירושלים יוצאות לכרמים בבגדים שאולים וכו'. מוסיפה הגמרא, תנו רבנן בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן, ובת סגן מבת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלין זה מזה, כדי שלא יתבייש את מי שאין לו.

בית בישראל - עניינו קדושה

הגמרא מונה כאן שש סיבות מה שרש עניינו של יום ט"ו באב. עלינו להתבונן האם יש משהו משותף לכל ששת האירועים הללו.

יש שרוצים לקשר את הכל לענייני ארץ ישראל ובית המקדש, ולומדים מכך שהקמת בית יהודי הוא ענין של קדושה, של ושכנתי בתוכם. איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם.

זה בוודאי נכון. אולי כדאי להוסיף נקודה חשובה. התורה מלמדת אותנו בעניני קדושה יסוד חשוב. היה מקום להבין שקדושה לחוד וחולין לחוד, ואין לערבם. כביכול יש מקומות וחפצים ואנשים ומעשים קדושים, ויש את כל אלו בחולין. התורה מראה לנו כאן מהלך שאת הקדושה צריך להכניס לתוך החולין. עלינו לקדש ולרומם גם את החולין.

כל עניינם של אסרו חג, ושל תוספת שבת, הוא המשכת הקדושה אל תוך החולין. הבית היהודי נראה בשטחיות כענין גשמי, אבל באמת כולו רוחניות וקדושה. וענין זה אינו רק בהקמת בית בישראל, אלא כל פרט ופרט מחיי החולין שלנו, צריך להתנהג בו על פי הדרכת התורה והוא הופך להיות ענין קדוש.

הרב מפוניבז' סיפר שבהיותו חבר בפרלמנט הליטאי, יום אחד עלה איזה חבר פרלמנט צורר ישראל, והחזיק בידו קיצור שולחן ערוך שתורגם לשפה הליטאית, ועמד והקריא כמה מהלכות בית הכסא בגיחוך, ונצטרפו לצחוקו כמה וכמה משונאי ישראל שהיו שם. הרב מפוניבז' ביקש זכות תגובה ונתנו לו. הוא נעמד והסביר שזה בדיוק עומק היופי של תורת ישראל להבדיל מתורת האומות. אצלם יש דרישות "נעלות" כביכול בזמנים ומקומות מסויימים, ובשאר הזמן אין תורתם מונעת מהם לנהוג כבהמה. ואילו תורת ישראל היא תורת חיים שמדריכה את היהודי איך להתנהג בכל מקום ובכל זמן ללא יוצא מהכלל. הרב סיים שרוב הגויים שהיו שם הבינו והסכימו לדבריו.

דורשי רשומות אמרו, בכל מעשה בראשית כידוע לא נזכר שם הויה. הוא נרמז רק בראשי תיבות "יום הששי ויכולו השמים". [לכן מתחילים את הקידוש בתיבות יום הששי אע"פ שהן שייכות לקטע הקודם]. דוקא בתפר הזה בין ששת ימי החולין ליום השבת קדש, כאן מתגלה שם הויה ברוך הוא. דוקא בחיבור החולין אל הקדש.

הכנה להקמת בית – עצמאות פנימיות ויציבות

יש מקום לומר מהלך יותר עמוק, (אולי ראיתי חלק מזה בספרים), שכל אחד מששת האירועים שאירעו בט"ו באב מבטאים פן מסויים הנדרש מהאדם בבואו להקים בית. ורובם ככולם נוגעים לא רק למי שעומד כבר בפרק השידוכים, אלא בכלל לכל אחד שרוצה להתקדם בחייו הרוחניים. וניגע כאן רק בשלושת הראשונים.

אירוע ראשון, הותרו שבטים לבוא זה בזה. בדור הראשון עדיין היו כל שבט בנפרד. זה בכוונה, כדי שכל שבט יבסס את הייחודיות שלו. למרות שעם ישראל כולו הוא עם אחד, בכל זאת היו י"ב שבילים בים סוף. [אמנם המחיצות היו שקופות. רמז יש בדבר. אמנם פתוחים זה לזה, אבל בכל זאת נפרדים]. יש י"ב שערים לתפילה, שער נפרד לכל שבט. לכל שבט יש דבר מיוחד לו, שהוא צריך להיות זה שמשפיע את אותו ענין לשאר השבטים.

אילו השבטים היו מיד מתחתנים זה עם זה, הם היו מתמזגים ומשפיעים אחד על השני מדי מוקדם, טרם כל שבט בנה היטב את הייחודיות שלו. לכן הוצרכו להיות

דור אחד כל שבט לעצמו. רק אחרי הביסוס הזה אפשר כבר להיפתח. להכיל זה את זה. ומקבלין דין מן דין.

זה היסוד הראשון בבנין בית בישראל. אדם צריך קודם לבנות את עצמו לגמרי. לא להיות מחוק. רק אחרי שיש לו אישיות חזקה משלו, הוא יכול לחיות בתוך מערכת נכונה של נתינה וקבלה. לחיות בהשפעה הדדית המועילה לשני הצדדים, ובכל זאת לשמור על העצמיות הפרטית שלו. ההכנה הראשונה לנישואין היא בשנים שקודמות לנישואין, בהם עליך לבנות את העצמיות שלך. רק אם תבוא למערכת בנוי, תוכל להתמזג עד כמה שניתן. תוכל לקבל תועלת מהביחד, ועם זאת לשמור על מרחב המחיה של עצמך, ולכבד את מרחב המחיה של בני הבית. אדם שמתחתן בטרם בנה לעצמו אישיות, האישיות שלו לעולם לא תיבנה כראוי, ולא יוכל לא לתת ולא לקבל באופן נכון.

עיקר המטרה של הקמת בית היא ההתקדמות הרוחנית שמתקבלת מהחיים ביחד עם השני. כך אמר המגיד מזלוטשוב, והוכיח זאת, כי אם לא כך, אפשר היה שייבא כל יחיד עם כח הולדה הנמצא בו עצמו בלא צורך בכל הענין של זכר ונקיבה. אלא ברא הקב"ה את הבריא באופן כזה שמוכרחים אחד לשני, כדי שעל ידי זה יתקנו מידותיו. אדם שיחיה לבד, יישאר עם כל המידות הרעות שבו. ויסוד זה נוגע גם לכל יחיד בהתנהלותו מול חברים. תהיה עצמאי, וגם תהיה חלק מחברה.

אירוע שני. הותר שבט בנימין לבוא בקהל. האבות לא נתנו את בנותיהם בגלל השבועה והחרם בעקבות המעשה דפילגש בגבעה המסופר בנביא. ומצינו כאן שלש נקודות מיוחדות. שהבחורים לקחו בלי התערבות האבות, ועל ידי מחולות, ולדורות הוסיפו עוד שהבגדים יהיו שאולים.

כתוב בספרים שמחול למרות שהוא נראה חיצוני, הוא מבטא במהותו את הפנים. מריקודו של אדם אתה יודע מהותו. ברמב"ם כתוב זאת על הליכה, שחכמתו של אדם ניכרת מאופן הליכתו, וזה ק"ו בריקוד. ניתן להבחין האם האדם הרוקד מחובר רק לגוף שלו, או שהוא משתמש בגוף כמלבוש לנפש שלו. רואים איך הוא זורם עם עצמו ועם הסביבה וכו'. כשבחורי ישראל התבוננו במחוללות מתוך רצון טהור וקדוש למצוא בת זוג, הם בדקו פנימיות.

לכן בדוקא הבגדים היו שאולים. בגד שמותאם לאדם עלול להסב את תשומת הלב אל החיצוניות שלו. דוקא בגד לא תואם, מניח בצד את החלק החיצוני, ומאפשר להביט אל הפנימיות של האדם עצמו.

זה היסוד השני. בדרך כלל בהכרח האבות וכל המשפחה מעורבים בשידוך, וממילא יש בזה הרבה מאד חיצוניות. הם חושבים איך זה יתקבל, כמה זה חשוב, כמה ממון יש וכדומה. זה אמנם מוכרח להיות כך, אבל לפעמים נשכח העיקר, שביסודו זה חיבור בין הנפשות, כידוע מהזה"ק פ' לך לך, שאלו שני חצאי נשמות שנפרדו כאשר נמסרו למלאך הממונה על ההיריון, ועכשיו בנישואין הם שבים ומתחברים. אצל בני

בנימין האבות וכל החיצוניות שהם מסמלים כביכול לא היו בעסק, והבחירה היתה לפי הפנימיות בלבד.

יסוד זה נוגע כמובן בעיקר להקמת בית, אבל זה חשוב לכל מי שמחפש בחיים את התוכן. איך לבחור ידידים, איך לשפוט מקום לימוד וכדומה בכל שטחי החיים.

לפעמים החיפוש של החיצוניות דוחה את הזיווג האמיתי. הייתי פעם עם בחור מבוגר מאד אצל הסטייפלר. הבחור אמר לסטייפלר שהוא לא דואג כי כבר ארבעים יום קודם היצירה הכריזו על בת זוגו. הסטייפלר אמר לו שזה נכון, אבל בגלל שהוא דחה בשעתו את ההצעה בגלל סיבות חיצוניות, לא מהותיות, הקב"ה כביכול שחרר אותה ממנו והיא כבר מזמן התחתנה עם מישהו אחר.

אירוע שלישי. כלו בו מתי מדבר. המדבר איננו מקום חיים. הוא אינו מקום יישוב של קבע. הוא מקום של נדודים וקיום דחוק בלבד. כלו מתי מדבר, משמעותו שתמו הנדודים ומוכנים להיכנס לא"י מקום היישוב הקבוע, מקום החיים.

לפעמים אדם נודד הרבה בבחרותו. גם בין מקומות, ובעיקר בפנימיותו. הוא עדיין מחפש דרך. וזה קורה יותר לאנשים עם עוצמה פנימית גדולה. וזה בסדר. אבל כך אי אפשר להקים בית. בית דורש קביעות ויציבות. אי אפשר להמשיך לחולל מהפכים כשחיים עם אדם אחר, ובפרט כשרוצים לגדל ילדים. כשתסיים לנדוד, רק אז תהא מוכן להקמת ביתך. ממדבר לחיים.

ושוב יסוד חשוב זה נוגע גם לכל יחיד. יש עת לנדוד, אבל השאיפה צריכה להיות להגיע כמה שיותר מהר לעת להתיישב בקביעות. תמיד ממשיכים לצמוח, ומדי פעם קצת להשתנות. אבל צריך בסיס קבוע.

[למדנו על עצמיות, פנימיות ויציבות. על דרך זו יש לדון בשאר ג' האירועים, ואי"ה יבואר במקום אחר].

בניית עצמו בימי הנעורים - הקדמת השב שמעתתא

נעתיק כאן מדברי השב שמעתתא בהקדמה משמו של הרב אלמושנינו, והש"ש הוסיף ולמד מדבריו על הנחיצות של האדם לבנות את עצמו דווקא בימי הנעורים והבחרות. וכך לשונו הזהב.

ומוהר"ם אלמושנינו בביאורו לספר קהלת. 'זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח, יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט', עיין שם שכתב דהישרים בשכלם אינם חריפים כל כך, והחריפות אינו אלא אגב שבשתא. לפי שאלו שאין שכלם ישר ויש להם מעכב בשכלם, כאשר יגבר השכל עולה השכל בחריפות גדול, כאשר אנו רואין בתבערת האש כאשר יוצק עליו מעט מים, אז יתגבר ויתלהב האש ביתר שאת ויתר עז ממוקדה מקדם בלעדי מעט המים. כן הדבר הזה, אם יש לשכל קצת מנגד, והוא הסכלות מעט, אז יתגבר עליו השכל ויהיה מחודד יותר ויותר, ע"ש.

[ממשיך בעל השמעתתא לאור הנ"ל] ובזה נראה לפרש מאמרם ז"ל והנה טוב מאד, טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע. והוא לפי שיצר הרע נקרא כסיל, ויצר טוב נקרא

לח בשער - מאמרי אב אלול

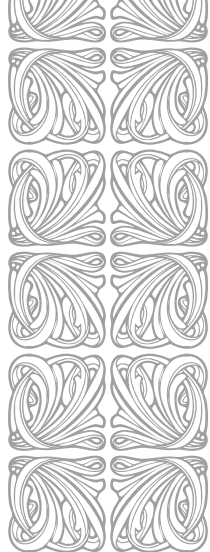
חכם. לזה כאשר יהיה התנגדות מצד הסכלות שהוא יצה"ר אל צד החכמה שהוא יצ"ט, ויתגבר השכל שהוא יצ"ט על הסכלות, ויתעלה במעלות רבות מאשר היה מקדם. משא"כ אם לא היה יצה"ר מנגד, לא היה התגברות, והיה טוב מצד עצמו אבל לא מאד, וע"י היצה"ר המנגד מתגבר היצ"ט ונעשה טוב מאוד.

וזה נראה כוונת מאמרם ז"ל אשרי איש ירא את ה', אשרי איש ולא אשה [בתמיהה]. אמר רב עמרם א"ר אשרי שעושה תשובה כשהוא איש. והיינו שיש לו התנגדות מצד היצה"ר ויתגבר עליו, ואז יהיה במצוותיו חפץ מאד. אבל אם הוא זקן וכלו תאוותיו ונחלש יצרו, אע"ג דחפץ במצוות, לא יהיה במאודיות כנ"ל. עכ"ל הש"ש.

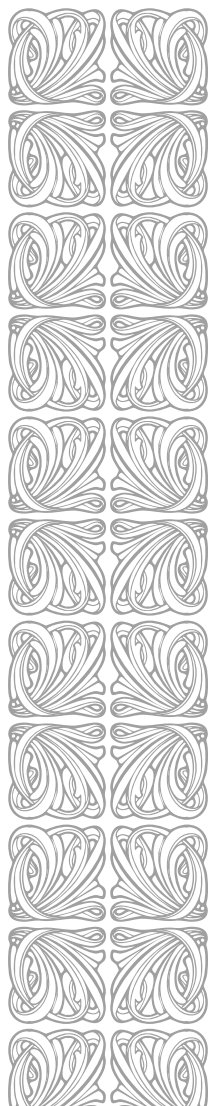
ומזה נלמד עד כמה חשוב מה שהאדם בונה את עצמו בימי בחרותו בדוקא, ורוכש יר"ש בימי נעוריו, בעת שגם היצה"ר חזק, שזה אשר יגרום לו להיות כל ימי חייו חפץ בכל מאודו במצוות השי"ת.

(נאמר בס"ד בליל ט"ו באב תשע"ט בפני בני הישיבות בשכונת רמת שלמה בירושלים)

אלול

אלול – שינוי הרגלים

הננו ניצבים כשבועיים ומחצה לפני ראש השנה. ולפני שנרגיש כבר יגיע ראש השנה בלי שנעשה כלום, אם לא ניקח עצמנו בידיים.

הנהגות סותרות את ה"אלול"

כל דבר התועלת ממנו גדולה יותר אם מתכוונים אליו כראוי. ובפרט זמני השנה. אדם המגיע לר"ה בלי התבוננות עלול להפסיד את יום הדין, ועכ"פ להפסיד את ההתעלות שאפשר להשיג.

נקדים, ידוע שיש לנו שלשה חסרונות עיקריים שמונעים ממנו כל חלקה טובה, והם, אנחנו רדודים ושטחיים, אנו אנוכיים (אגואיסטים), ואנו נהנתנים. כל מצוה ככל שיש לה יותר סתירות מג' אלו, כך אנו רחוקים ממנה.

דוגמה מהזמן האחרון שעבר עלינו, הלא המה ימי האבילות על ירושלים, שכמדומה אין שום מצוה שכל כך רחקנו ממנה כמו מהאבילות. והסיבה היא מפני שהיא דורשת כל ג' החלקים שאנו לוקים בהם. כי בלא התבוננות קשה להבין ענין האבילות על מה שאירע לפני אלפיים שנה. וללא יציאה מהאנוכיות אי אפשר להרגיש האסון שבמצב הגלות לכל עם ישראל, וכמובן ניהוג אבילות ומחשבות של אבילות עומדים בסתירה גמורה לנהגות, ועל כן קשה עלינו מאד מצוה זו.

גם עבודת האלול וההכנה לימי הדין דורשת התעמקות ויציאה מחיי ההנאה, ולכן עבודה זו הולכת הלך וחסור. בזמן האחרון רמת הנהגות של אנשים כל כך גוברת, שאנו שומעים על זוגות שנפרדים מיד לאחר נישואיהם מפני שחסר לאחד מהם איזה משהו קטן שהוא מורגל בו, ומוכן לפרק את המשפחה, ולא שייך לבקש ממנו שיחיה את חייו בויתור על משהו שהיה רוצה. עד לא מזמן לא היו דברים כאלו. ובהתאם לכך נחלשים אצלנו חלקים גדולים בעבודת ה' שהיו דורשות יציאה מהקטנות הזו, ובראשם עבודת האלול.

עורו ישינים משנתכם

ננסה בס"ד לעמוד כאן על יסוד אחד חשוב בעבודתנו לתקופה זו. מה שצריך בעצם לעשות הוא, שיתבונן כל אחד היכן הוא לא בסדר, בתחומים של שקידת התורה, תפילה, דקדוק במצוות, ובין אדם לחבירו. אחר כך צריך להתבונן בכל אחד מהדברים שהוא לא בסדר בהם, מה השרש של הבעיה ואיך ניתן לשפר. כל זה לא עבודה ליום אחד. הלוואי יספיק אלול שלם לדעת היכן הוא לא בסדר, ועוד כמה אלולים לעמוד היטב על השרש, ועוד כמה אלולים למצוא הדרכים שבידו לתקן לפי ערכו ואת סדר העדיפויות. וולואי ונזכה כל שנה להתקדם באופן יסודי עד שנזכה לתקן הכל.

אבל מה שמטריד אותנו שגם אם יודעים את הכיוון הכללי של המוטל עלינו, ישנה מין תרדמה כללית וצריך איזה מהלך של "עורו ישינים משנתכם". אילו היינו מבינים מדוע ההתבוננות הזו לא פעילה אצלנו ומה ניתן לעשות כדי שייקל עלינו להיכנס למסלול הזה של התבוננות, אזי יהא איזה סיכוי שיהא לנו אלול. ועל כך בס"ד בשורות הבאות.

נראה לכאורה שהבעיה היא שאנחנו נמצאים במצב של "טייס אוטומטי", וצריכים אנו לשנות את זה למצב של טייס ידני. ונבאר למה הכוונה.

מעלת ה"טייס האוטומטי"

ידוע בתחום התעופה והטסת מטוסים, שישנה אפשרות להעביר את המטוס למצב של טיסה אוטומטית. המחשב מקבל את כל הנתונים הנדרשים, של מזג האוויר, של המסלול הנדרש והיכן בדיוק המטוס נמצא, ונותן מעצמו את כל ההוראות לטיסה. באופן עקרוני הטייס יכול לישון כל הדרך, ולהתעורר רק לקראת הנחיתה, אלא אם כן נוצר מצב חירום שדורש פעילות מודעת שלו.

הקב"ה ברא לנו ברוב חסדו גם כן מערכת כזו, אלא שאנו משתמשים במתנה שלו גם במקומות לא נכונים. הלא אילו לא היה לנו טייס אוטומטי שכזה, כל פעולת אכילה היתה מאמצת מבחינת התכנון. היה צריך לחשב כל הזמן את התנועה של הבאת המאכל לפיו, שתתאים עם פתיחת הפה וסגירתו תוך כדי הוצאת הכפית, חלוקת המזון בין חלקי הפה, חיתוך הלעיסה הבאה לקראת סיום הלעיסה הנוכחית ותכנון הבלעיה באופן נאות. כל זה נעשה כאילו מאליו על ידי הטייס האוטומטי. זה לא "נתקע" אף פעם ברוך ה'.

מישהו חשב פעם מה זה לדבר? כל מילה מורכבת מכמה מוצאות הפה. היה יכול להיות מצב שיצטרכו לחשוב על כל אות מהיכן להוציאה, כל מילה היתה לוקחת זמן, והנה הכל עובד אוטומטי. אפשר אפילו לאכול ולדבר יחד... כל הליכה דורשת תכנון מדויק. לא היה פלא אילו מדי פעם היינו רואים אדם שוכב נופל, כי לא תכנן טוב את שליחת הרגל השמאלית בזמן הנכון ואיבד את שיווי המשקל. לא עלינו ישנן אנשים שמערכת העצבים הזו שעוטפת את הגוף נפגעת ואז באמת הם כמו משותקים למרות שהם לא משותקים בכלל.

יושם לב שאנו לא מדברים על מערכת העצבים שאינה בשליטתנו האחראית על פעילות הלב והמוח וכל מיני איברים פנימיים. אנחנו מדברים על מערכות שהם בשליטתנו המלאה, למעשה אנחנו מפעילים אותן, רק שאנו מפעילים אותן באופן אוטומטי. וזה מחסדי הבורא שכל האנרגיות שלנו לא מתבזבזות על הפעולות היום יומיות האלו ואנו פנויים לפעילות נוספת.

חסרון הטייס הנזכר ברוחניות

אמנם אנו משתמשים בזה במקום הלא נכון, שהרי בעבודת ה' שם היה צריך להיות הכל בבחינת "מצוות צריכות כוונה". לדוגמה נכנסנו כעת לסעודה שלישית. היה ראוי

שבסיום מנחה, יחשוב היום ש"ק צריך לכבדה ולענגה בג' סעודות, עכשיו אלך לקיים את מצות סעודה ג'. חכמים חייבו בנטילת ידיים, נקיימה, חכמים חייבו ברכת המצות והזהירו על כוונה באמירת ה', הבה ונעשה הכל כראוי. נברך על הפת ברכת הנהנין, וכן הלאה.

למעשה פועל אצלינו הטייס הנ"ל. רק מסתיימת אמירת עלינו דמנחה, אוטומטית החליפה יורדת, הבחור מוצא עצמו בזרם לחדר האוכל, בברז, שפתיו כבר ממלמלות את הברכה, הוא כבר ישוב ליד הלחם משנה, שפתיו נעות מאליהן בברכת המוציא, כמו שאמרו בירושלמי בואו ונחזיק טובה לראש, שכורע מעצמו במודים.

איך נראית אצלינו תפילה שכל מהותה היא דיבור ותחנונים להקב"ה, שאין לזה כל משמעות בלא כוונה. הלא רח"ל יש כאלו שרק יוצאים לדרך במילים הראשונות של התפילה, והטייס האוטומטי מוביל אותם לבטח על פני כל משוכות התפילה, מפעיל את כל הכריעות בעיתן ובזמנן, והנה הוא כבר מוצא עצמו צועד אחורנית. אם הוא פרומר הוא אפילו יבדוק באופן הנ"ל אם אין אחריו משהו באמצע התפילה.. יש טייסים מסוג משוכלל שיודעים שבעליהן לא מעוניין שהתפילה תיקח לו מדי הרבה זמן, אז הם עושין לו קיצורי דרך. למשל הוא אוחרז בתיבת "מהרה" באחת הברכות הראשונות וזה "מקפיץ" אותו ל"מהרה" של רצה (זה תלוי בנוסחאות השונות).

איך לעבור ממצב אוטומט למצב מודעות

כשאדם בכזה מצב לא ייתכן שהוא יוכל להבחין היכן הוא נכשל ומה מצבו באמת. לכן ראשית חכמה יש בימים האלו לעבור מהמצב הזה למצב של מודעות עצמית וכוונה. ויש לחפש לזה עצה איך מזיזים את המתג החשוב הזה.

מה שניתן לומר על רגל אחת, זה שינוי ההרגלים. בימים אלו כדאי, מלבד מה שיכול לכוף עצמו בכח הרצון לנסות להיות מודע לכל פעולה שעושה, שישנה שינויים קטנים בכל מה שרגיל, ישנה את שעת הקימה, את אופן ההשכמה, יעמוד מעט במקומות שרגיל לשבת בתפילה, וכן על זה הדרך. בדרך זו הוא גורם לעצמו לא להיות במצב האוטומטי.

דרך נוספת שנהגו בה גדולי עולם רבים, היא שמירת הדיבור. הדרך שדרכה הכי הרבה אנחנו נסחפים לכל רוח, היא הדיבור. מי שלא מדבר בימים אלו בלא התבוננות, הרי הוא מוכרח להיות כל היום במצב של התבוננות, כי כל היום מדברים, ואז יתבונן גם בכל פעולה האם לעשותה, וירגיש כמה נטיות לא טובות יש לו, שיש לו חשק לעשות כל מיני דברים ונמנע רק מפני שהוא במצב של מחשבה.

יעזרנו השי"ת שנזכה להיכנס למצב של התבוננות, ונמצא מה עלינו לתקן ומה הדרך לזה, ובמיוחד מה שייך אלינו ברגע זה, בבחינת "ועתה" ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך. ואז נזכה ביום הדין הממשמש ובא לשנה טובה בכל העניינים יחד עם כל בית ישראל.

(נאמר בש"ק כי תצא תש"ע בסעודה שלישית בשיבת "שערי תורה")

סיפורו של אלול

אלול כמעט לא נזכר בקדמונים

אנחנו עומדים שוב בחודש אלול. כרגיל אנחנו נבוכים מה בדיוק זה אומר אלול. ועד שאנחנו מתחילים קצת להיכנס לענין כבר חלף עבר לו האלול. הסיבה העיקרית למבוכה שלנו היא מפני שאלול הוא בעיקרו הכנה ליום הדין של ראש השנה, ומכיון שלא לגמרי ברור לנו עניינו של הדין, שבאמת יש בו כמה וכמה עניינים, ממילא איננו יודעים כל כך מה טיבו של אלול. וכדי שהאלול לא יברח לנו מתחת ידיים חלילה, ננסה בס"ד לעמוד על סוד עניינו.

הציבור גדול בלי עין הרע, וחלקו צעירים שקשה עליהם להקשיב זמן רב לדברים עמוקים, על כן נספר סיפור, שהוא ממש עניינו של אלול. היה ראוי להקדים כמה הערות על אלול שמתיישבים על ידי הסיפור, אבל נסתפק בהערה אחת קטנה. ספרי המוסר של הדורות האחרונים עשו מאלול עסק גדול ונורא. והדבר מופלא מאד איך זה שבקדמונים כמעט לא נאמר על כך דבר. אצלינו יום טו באב הוא כמעט לא נושא. ובגמרא יש עליו סוגיות בשני מקומות. גם במס' בבא בתרא וגם בתענית. כל אחת מהם היא עמוד שלם ובו מונים את כל טעמי טו באב על מה ולמה הוא יום טוב לישראל. ועל חדש אלול ממש לא מצינו בקדמונים וכ"ש בחז"ל שום דבר. כאילו אלול זה מין זמן "לא רשמי" שכזה, כמעט סודי, שרק ספרי המוסר שמדריכים אותנו כדבר איש אל רעהו מואילים לספר לנו עליו.

יראת העונש

הקדמה קצרה נוספת. ידוע שמלבד מצות אהבת ה' ישנה מצוה של יראה. אחת ממש מצוות תמידיות. ולא רק יראת הרוממות אלא גם יראת העונש כפשוטו. וכל הספרים הקדושים מלאים בנושא זה עד מאד. ישנם אף ספרים רבים שהאריכו בתיאורי עונשי שמים למיניהם כדי להחדיר יראת העונש בלבבות. ובאמת בלי יראת העונש לא היינו מחזיקים מעמד. זה מיסודי האמונה הגדולים להאמין ולזכור את ענין שכר ועונש כפשוטו. אמנם בזמנינו, כנראה בגלל חולשת הדורות האחרונים, ממעטים לעסוק בנושא זה, ובכל זאת שלא תשתכח תורת יראת העונש לגמרי, אנו עוסקים בזה פעם בהרבה זמן, והזמן גרמא.

מסופר על הגה"ק בעל ישמח משה, מייסד שושלת סאטמר, שהיה רב בעיר גדולה בהונגריה בשם איהל. היו בה בתי מדרשות רבים, ובמשך חדש אלול הוא היה מדבר בכל בתי המדרשות, ובכולם הוא היה מדבר על ראש השנה אך ורק בסגנון שמח ומרומם, על הזכות והשמחה לקבל פני מלך בהמלכתו, ולהזדכך ולהתרומם על ידי זה וכו' כידוע. ובכל זאת לנעילה הוא היה עובר בעצמו לפני התיבה, והיה מודיע שמי שיכול יבוא להתפלל עמו. טרם גשתו לתיבה היה עולה לומר דברי כיבושין,

ובכל שנה היה אומר את אותם מילים. וכך היה אומר, **לא כל מי שהיה כאן בשנה שעברה נמצא כאן עכשיו** (כלומר כבר נתבקש לישיבה של מעלה), ואז היה מתבונן אט אט על כל הקהל ומסיים, **ולא כל מי שנמצא כאן עכשיו יהיה בשנה הבאה**. ואז כשכל הקהל היה פורץ בבכי של יראה, הוא היה דופק בידו על העמוד ופותח בתפילת נעילה. ללמדך שאולי אין להאריך בכך, אבל פטור בלא כלום גם אי אפשר. אולי בכל זאת ראוי לציין שהדברים הבאים חריפים מאוד יחסית למקובל היום, ואינם מיועדים לבעלי לב חלש או עצבים רופפים וכדומה.

הארץ בה לא מתו

נעבור לסיפור המובטח. רק חשוב עד מאד להקדים ולומר שאין זה משל, כמנהג המגידים לבאר את ענייני אלול ור"ה על ידי משלים רבים ויפים, ואין זה כאגדות רבה בר בר חנה ודומיהן שישודן רמז וסוד, אלא זה סיפור אמיתי כפשוטו ממש, ובס"ד בסיום הסיפור ניתן את הפרטים ההיסטוריים שלו. וכדאי לציין שרבים וגדולים אשר שמעו את הסיפור הזה אמרו שזה שינה להם את כל המבט על אלול ואת כל הגישה לראש השנה עצמו. הבה נטה אוזן.

היה היתה פעם ארץ אחת שלפתע קרה בה דבר מאד מוזר. אנשים הפסיקו להזדקן ולמות בה. אף אחד לא חלה ולא הזדקן ולא מת. מובן שבתחילה שמחו שם האנשים שמחה גדולה. מי זה לא ירצה לחיות לנצח בבריאות במלוא כוחותיו. אולם כעבור כמה שנים החלו להבין שבנס זה טמונה גם בעיה גדולה עד מאד. היות שהמשיכו להיוולד בה תינוקות כרגיל, ולמות לא מתו, הארץ החלה להיות קטנה על יושביה. כל פיסת אדמה נבנתה למגורים, ולא נותר מקום לשדות לגדל תבואה, ולא לבניית מפעלים ובתי חרושת. לא היתה עבודה לצעירים, היות שכל העבודות מולאו בהצלחה על ידי המבוגרים שלא מזדקנים, וככל שעברו השנים המצב נעשה נורא. והבינו שאם זה ימשיך כך הארץ תאבד לגמרי, ולא ברכה היא זו אלא קללה נוראה.

מובן שבגלל המצוקה של שטחי המחיה והאפשרויות המוגבלות, החלו מריבות על כל דבר, ועם הזמן הלכו האנשים ונעשו אלימים ומושחתים, וכל הממלכה הפכה למלכות זדון ורשע.

המלך קרא אליו לאסיפה את כל השרים ואת כל חכמי העם המומחים למיניהם, לשבת על המדוכה ולנסות למצוא מה הפיתרון. ישבו כל השרים והחכמים עם המלך ודנו בדבר במשך זמן רב ולא מצאו שום פיתרון, מלבד פיתרון אכזרי מאד. להוציא להורג מדי פעם אחוז מסויים של האוכלוסיה כדי לפנות מקום לנשארם. מובן שניסו לחשוב על אפשרויות אחרות, אלא שכולן לא פתרו את הבעיה והמסקנה היתה זו. טובת האוכלוסיה, הן בגשמיות והן ברוחניות, דרשה את הפיתרון הנורא הזה.

חוקי דילול האוכלוסיה

לאחר שהגיעו באופן עקרוני להחלטה המזעזעת הזו בלית ברירה, המשיכו החכמים לדון בפרטיה. דהיינו ראשית כל כמה אחוזים מהאוכלוסיה יש להרוג, וכל כמה זמן

יש לבצע זאת, ועל ידי מי, ובאיזה אופן, והעיקר את מי יבחרו להיות מוצא להורג ולפי איזה קנה מדה.

ובכן הם עשו חשבון שגידול קטן זה יהיה אפשרי לספוג ולא צריך להרוג בדיוק כמספר הנולדים אלא קצת פחות. הם עשו את כל החישובים ועלה בידם שיש להרוג כל שנה בערך אחוז וחצי מהאוכלוסיה. כלומר 3 אנשים מכל מאתיים. או 30 מכל אלפיים. או 300 מכל עשרים אלף. או 3000 מכל מאתיים אלף. כלומר בעיר כגדלה של עירינו בני ברק בערך, יש להרוג פעם בשנה 3000 איש! כדאי קצת לנסות לדמיין כמה מקום תופסים 3000 איש בישיבה צפופה, כדי להבין את גודל המימדים של קבוצה שכזו.

המשיכו לדון בנושא והגיעו למסקנה שלחומר הענין, יש הכרח שהמלך בכבודו ובעצמו יעסוק בענין הזה ויפקח עליו אישית. אחרת ישלמו שוחד, ויהיה המון אי הגינות, או פזיזות. [ידוע שבמדינות שעדיין נהוג להוציא פושעים להורג, יש להקדים כמה וכמה הליכים מורכבים עד שזה קורה. גם חז"ל אמרו שסנהדרין ההורגת אחת לכמה שנים נקראת קטלנית]. אמנם למלך יהיו עוזרים ומסייעים כפי שיפורט מיד, אבל המילה האחרונה היא שלו.

הנושא הבא על סדר היום היה לפי איזה קנה מידה יוחלט מי לחיים ומי למוות. הגיעו למסקנה שהיות שכולם צעירים ובריאים לנצח, אין סיבה שזה יהא קשור לגיל, אלא עדיף שזה יהא קשור למדת התועלת שכל אחד מביא לציבור. מי שפעיל היטב וממלא את תפקידיו בשלימות, יישאר על מכונו. אבל אלו שמזלזלים ולא מביאים תועלת, מתוכם יבחרו את הנידונים למוות, למרות שלא חטאו חטא המחייב מיתה, אלא כדי לפנות מקום כמדובר.

איך יוכלו לקבוע מי מביא תועלת ומי לא. הוחלט שיקימו בכל עיר ועיר ועדה שתשב שם ותקבל כל הזמן רשימות מדויקות מכל המפעלים עם דיווח מפורט על כל עובד, האם הוא תמיד נמצא וכשהוא נמצא האם הוא באמת עובד או שהוא אוכל לחם חינם כעבדו של רב נחמן שאמרו עליו "נהום כריסיה לא שווה". הוועדה הזו תעדכן כל הזמן את הרשימות, ולמועד הקבוע בשנה בה מתקרב זמן ההריגה, תהא בידם רשימה מוכנה עם המלצות את מי להרוג. בעיר של עשרים אלף תושבים יכינו רשימה של 300 שמות כאלו, ובעיר של מאתיים אלף תושבים יכינו רשימת שמות המכילה 3000 אנשים וכו"ל.

כאמור, היות שזו שאלה של חיים ומוות, וחלילה עלולים לטעות, או לנהוג בפזיזות יתר, לכן הוחלט שבכל עיר יקימו מקום להריגה השנתית הזו, וליד המקום יקימו ארמון קטן למלך, והוא בעצמו יבוא ביום המיועד לעיר, ויעבור על הרשימות ורק אחרי שיאשר אותן יבוצע גזר הדין. ולא עוד אלא שכל אדם ואדם יהא זכאי להיכנס אל המלך לראיון אישי קצר ובו הוא יוכל לומר שלדעתו הוא מועיל, או לתרץ את עצמו אם יש לו סיבה מדוע הוא באמת לא היה כל כך יעיל, או לנסות לבקש מהמלך

להתחשב בו לפני משורת הדין. והמלך אחרי ששומע את דבריו מסמן אם לרשימת החיים או חלילה לרשימה השחורה.

ביצוע החוקים בפועל

לאחר שהוחלטו כל ההחלטות הנ"ל, תיכף ומיד בנו בכל עיר ועיר מגרש מיוחד עם קיר שלידו מעמידים את הנידונים למות מול כיתת היורים. ליד המגרש נבנה כאמור ארמון קטן עבור המלך ובני פמלייתו, ונקבע לכל עיר תאריך מסויים שבו יבוא המלך מלווה עם כיתת היורים, ויאשר את הרשימה ומיד היא תבוצע. כל עיר קיבלה את התאריך שלה והדבר פורסם פרסום רב וגדול. ותהום כל הארץ.

בשנה הראשונה אנשים עוד לא כל כך הפנימו את הענין, אבל התאריך הגיע, והמלך בא ברוב פאר והדר. הרשימה כבר היתה מונחת לפניו על השולחן, אנשים הובהלו מבתיים בזה אחר זה, כל אחד הוכנס למלך בבהילות, המלך הקשיב ומיד החליט, בדרך כלל אישר את הרשימות, ולפעמים אכן שינה משהו קטן, הוסיף משהו לרשימה השחורה או הוריד ממנה. מי שאושר על ידי המלך כבר לא חזר הביתה. אלא הוכנס שם לתא כלא, ומיד כשנתקבצו 10 איש הם הועמדו ליד הקיר ומיד נשמעו היטב היריות בכל העיר והקברנים הוציאו מיד את 10 הגופות לבית הקברות, לקברים שהיו מוכנים לכך מבעוד מועד. כל כמה דקות נורו עוד 10 אנשים, ובעיר שהיו בה מאתיים אלף איש, 3000 נורו ונקברו באותו היום.

למחרת המלך כבר עשה אותו דבר בעיר אחרת. מובן שכשמוע האנשים את היריות ושמעו את השמות מי נהרג, כל העיר נבוכה, ולא רק המשפחות שיקיריהן נלקחו, אלא כל איש ואשה אחזתם פלצות וחלחלה. בשנה הבאה כבר מתחילת השנה ידעו כולם שזה לא צחוק. הרציניים אכן השתדלו כל השנה למלא את תפקידם נאמנה. גם מי שהתרשל קצת השתדל תיכף ומיד לחזק את עצמו כדי שחלילה לא יהיה ברשימה הנוראה. ובפרט לקראת סוף השנה כולם השתדלו מאד להתחזק במילוי תפקידם. וכשהגיע המועד כל אחד היה מוכן עם הטיעונים שלו בקצרה, או להוכיח בוודאות שהוא אכן מילא את תפקידו, או להתחנן על נפשו ולהסביר מדוע התרשל מסיבה טובה או פחות טובה ולבקש שיתנו לו עוד שנה לנסות. מובן שמי שכבר החל את החיזוק לפני בוא המלך, וזה כבר בא לידי ביטוי בדוחות של הוועדה, היה לו הרבה יותר סיכוי לשכנע את המלך לתת לו עוד שנה.

חיזוק בלתי רשמי לקראת המועד

דבר מעניין במיוחד החל להיווצר בכל הארץ. כשהתקרב המועד השנתי, היה כל אבא שרואה שיש לו בן קצת רשלן, פונה אליו ומסביר לו שאם הוא לא יתחזק מהר והשיפור לא יופיע ברשימות והמלצות הועדה, הרי יהא לו מאד קשה לשכנע את המלך לתת לו עוד צ'אנס. מה שאין כן אם כבר יראו ברשימות את השינוי לטובה, יהא הרבה יותר קל לבקש מהמלך לנסות עוד שנה. כל חבר שראה שחבירו מתרשל,

שוחח עמו את השיחה הזו. וכך בחודש האחרון לפני המועד כולם היו בדרך כלל במצב מצויין. ומי שלא, נעבך אכן סיים את תפקידו בעולם.

מישהו שם שאל פעם את חבריו, אמור נא מדוע בחודש הזה כולם כל כך משתדלים, האם יש איזה חוק מיוחד על החודש הזה שיש להתאמץ בו, או עונש מיוחד למתרחלים בו, הרי לא ראיתי דבר כזה בשום ספר חוקים. אמר לו חבריו, אכן אין שום חוק כזה, זה באמת לא רשמי בכלל, זו פשוט עצה טובה שכל בר דעת מבין לבד, ומי שלא מבין חבריו מסבירים לו מפה לאוזן.

בארץ שלנו לא מתים!

עד כאן הסיפור הנורא. והרי אמרנו שאין זה מעשה שלא היה אלא מעשה שהיה ממש. ולמען האמת הוא לא רק היה אלא הוא הווה. ולא רק בארץ אחת אלא בכל העולם כולו. הכדור הארץ שלנו הוא הוא הארץ הזו. ונבאר את הדבר.

בכדור הארץ שלנו למעשה לא מתים. מי שחושב שמתים כאן, זו מחשבת כפירה. כאן יש אך ורק הוצאה להורג. המלך שלנו, הוא הקב"ה, מחליט פעם בשנה את מי יש להשאיר בחיים, ספרי חיים, ואת מי יש להוציא להורג, ספרי מתים רח"ל. וזה בערך באחוז שדיברנו. מכל אלפיים איש שכל אחד מאיתנו מכיר בערך, 30 מהם לא יחיו בשנה הבאה. זו הסטטיסטיקה. המלך מחליט זאת לכל העולם ביום אחד, א' תשרי. הוא לא זקוק לתאריך נפרד לכל עיר. הוא לא צריך ועדות. אין לו בעיה של עומס. כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. גם בסקירה אחת וגם מבט על כל אחד בנפרד. המלך שלנו גם לא זקוק למגרש מיוחד ולא לתפוס את האנשים, הוא רק גוזר בראש השנה, פלוני יוצא להורג ביום פלוני בתאונת דרכים. פלוני יוצא להורג ביום פלוני על ידי התקף לב, וכן הלאה. כשמגיע התאריך לא צריך לתפוס, הגזר דין כבר מבוצע אוטומטית ברגע הנכון באופן המדויק שנגזר.

העירוני שכדאי לחדד נקודה חשובה. להבדיל ממלך בשר ודם, שאילו היה חלילה נוהג כמו בסיפור, וקובע חיים ומוות של נתיניו, הרי היינו מגדירים אותו בצדק ארכי רוצח. אלא שמלך בשר ודם לא נמסרו בידיו חיי בני אדם, אלא אם כן מצד דינא דמלכותא להעניש חוטאים, אבל עומס אנשים אין לפתור כמובן בדרך זו. או שיימצא פיתרון או שישאיר בידי שמים. אבל מלכו של עולם, מלבד שהוא בורא החיים והמוות ובידו נפש כל חי ומי יאמר לו מה תעשה ומה תפעל, עוד זאת שאצלו כל מי שנלקח, לא רק שזו טובה לאנושות, אלא בעומק הענין זו גם הטובה הכי הגדולה לאדם עצמו, וזה התיקון גם בשבילו והכל נעשה באהבה וברחמים גדולים אין קץ. ודי בזה כאן.

[הבן של הרב דסלר פנה לאביו במכתב בו הוא מבקש עצה איך להרגיש כראוי את ראש השנה. כותב לו הרב דסלר שלגבי הראש השנה המתקרב אין לו כל כך עצה, אבל יש לו עצה לשנה הבאה. וכך הוא כותב לבנו, בכל פעם שיקרה משהו בשנה הבאה, נניח בחודש חשוון ימות אדם שאתה מכיר, מיד תאמר לעצמך, זה לא קרה עכשיו בחשוון, זה כבר קרה בא' תשרי, כעת זה רק הביצוע. וכך על כל ארוע ואירוע,

תזכיר לעצמך שזה נגזר בא' תשרי. ואז ממילא כשיבוא א' תשרי בשנה הבאה, כבר יהא חקוק בעצמותיך שזה היום בו הכל קורה, ותצטרף ממילא לאלו שחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין].

הדין הוא איך השתמשנו במה שקיבלנו

וכבר נתבאר בקדמונים ובכל הספרים הקדושים שהקב"ה יש לו חשבונות רבים, כי לא מחשבותיכם מחשבותי, ואין בידינו להבין את החלטותיו. אבל יש חשבון אחד שאנחנו בודאי יודעים ויש בידינו לעשות משהו בענין. והוא מה שכתבו הקדמונים שעיקר הסיבה שראש השנה הוא יום הדין, זה בגלל שביום הזה, יום תחילת מעשיך, הבריאה מתחדשת, ומקבלים את כל התקציבים לשנה הבאה, כמו מלך שמחלק את המתנות השנתיות כל שנה באותו יום בו הוא הומלך. ולכן טרם חלוקת התקציב יש דין, לידע איך השתמשנו במה שקיבלנו בשנה שעברה. בעצם בתורה לא נזכר בכלל שזה יום דין. עיקר היום הוא כביכול יום המלכת הבורא מחדש על ידי השופר, יום תרועה, אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, אלא שהדין הוא מתבקש מאליו, שהרי לא יתכן לחלק בלא דין וחשבון על מה שנעשה עם החלוקה הקודמת.

כאן המקום להזכיר את מה שהיה שגור על פיו של הרב מבריסק זצ"ל, "בראש השנה אין חזקות". כלומר אדם חושב שהוא מוחזק, הוא מוחזק בחייו, בבריאותו, בממונו, בידידיו וכן הלאה. וכל מה שהוא צריך להתפלל בר"ה זה רק שהחזקה תמשיך ללא תקלות. ולכן כל התפילה שלו נראית בהתאם. אבל האמת איננה כך בכלל. אלא מלכתחילה בראש השנה שעבר הוא קיבל חיים רק לשנה אחת בלבד. ללא שום קשר אם היה צדיק או חטא חלילה. החיים שקיבל בשנה שעברה נגמרו. הבריאות נגמרה. הפרנסה והחברים וכו'. הכל נסתיים.

מגיע ראש השנה חדש, הבריאה והחולה באותו מצב בדיוק. הכרטיס של שניהם ריק. העשיר והעני באותו מצב. אין לקב"ה כל קושי לתת עושר לעני ולהפסיק לתת לעשיר. וכן בכל התחומים. אומרים בסליחות "כדלים וכרשים דפקנו דלתיך", המובן הפשוט הוא ענין של הכנעה. אנחנו באים בלי שום דרישות. מודעים לכך שלא מגיע לנו. אנחנו רק מבקשים מתנת חנם כמו עני בפתח. אבל לדברינו יש כאן עוד מובן. אנחנו באמת באים בידיים ריקות. אין לנו כלום, ומבקשים ממנו יתברך למלא לנו את כל המאגרים לשנה הבאה.

מרן החפץ חיים היה רגיל לומר, שאנשים חושבים שכמו שיש "חברה ש"ס", או "חברה משניות" וכדומה, כך יש "חברה שטארבערס", כלומר חבורה שכזו שמדי פעם מת אחד מהם, אבל כאילו לסתם בני אדם שאינם חברים באותה חבורה, אין הדבר נוגע. וכבר בזוהר הקדוש אמרו, אזיל איניש בהאי עלמא וסבור דדיליה הוא לדרי דרין. [הולך לו האדם בזה העולם וסבור הוא ששלו הוא לדורי דורות]. וכן כתב רבינו יונה אפילו על אנשים מבוגרים "ומן התמיהה והפליאה כי יעמוד האדם בחצי ימיו ותיראה בו היבושת ותחל הריסות הבנין, ואיך טחו עיניו מראות ולבבו מהשכיל כי הולך הוא

הלוך ונסוע אל בית עולמו יומם ולילה". וכל שכן שצעירים אינם מעלים זאת על דעתם. ובאמת כאמור זו טעות גמורה. מכיון שבכל ראש השנה מסתיימים החיים של כולם, וצריך לקבל מחדש, ולא כולם מקבלים, ולפעמים גם צעירים הם מאלו שלא מקבלים רח"ל. ולא על חנם מתחנן כל איש ישראל, מנער ועד זקן טף ונשים "זכרינו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבינו בספר החיים".

ומכיון שבראש השנה מחלקים הכל מחדש, ומכיון שבארץ שלנו יש חוק דילול אוכלוסיה, לא מחלקים חיים לכולם. יש אחוז וחצי שצריכים להפסיק לקבל כרטיס חיים. וכן בכל שאר התחומים. לכן המלך שלנו כביכול מכניס כל אחד לדין, וכביכול אומר לו, שנה שעברה נתתי לך, הבה נבדוק האם כדאי לתת לך שוב, או יש אחרים שינצלו את מתנת החיים והבריאות טוב ממך. אשרי מי שנרשם מיד בספר החיים בלי בעיות. אפשר גם לפנות לרחמי של הבורא יתברך ולפעמים נענים מסיבות שונות, או בגלל זכות אבות, או בגלל זיכוי הרבים, או בגלל מעביר על מידותיו, ועוד. אבל אין ספק שמי שכבר התחיל להשתנות באלול, יש לו זכות טענה הרבה יותר מבוססת בבואו לבקש חיים וחסד לעוד שנה. זו הסיבה שבעצם אין חיוב גמור בחודש אלול להשתפר, ולכן קיצרו בזה הקדמונים, אלא שעצה טובה מאד יש כאן, אותה מודיעים לנו באהבה ספרי המוסר.

מי שיתבונן בזה היטב, ראשית כל ירויח שראש השנה שלו ייראה אחרת. הבקשות שלו בידעו שידין ריקות לגמרי ממש, יהיו הרבה יותר מעומק הלב והרבה יותר בהכנעה שזו מצות היום בר"ה. ושנית ירויח שכל האלול שלו יקבל כיוון. אין צורך להיכנס למתח מיותר, וזה גם לא עוזר לכולם. אבל צריך להתחיל לשפר באופן מעשי את כל נקודות הרפיון במרץ ואולי בשמחה, וכך נגיע מוכנים ליום הדין.

יש לציין שבראש השנה יש עוד נושאים שלא באו כאן כלל לידי ביטוי. כח עצום להתחדשות ולהשתנות לטובה. המלך קרוב, ממליכים אותו בשמחה, מקבלים מלכותו עלינו בשמחה ואהבה, ועוד כמה עניינים שמצידם זה יום שמחה, אכלו משמנים וכו' כי חדות ה' היא מעוזכם. הספרים גם מזכירים לנו שהשופט הוא אבינו הרחמן, ואוהב אותנו הרבה יותר מאשר אנהבים את עצמינו, ושבים הזה הוא יום של חלוקה, חלוקת מתנות. אבל כל זה כבר דרגה גבוהה יותר. ולרוב לצעירים אין שייכות אמיתית איתם. הבסיס של ראש השנה זה יום הדין, ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ועל זה תקנו זכרינו לחיים ואת כל שאר הבקשות המיוחדות לימים אלו, והוא גם יום קבלת המלכות עלינו, ואין לך קבלת מלכות פשוטה יותר מאשר מי שמבין היטב שכל חייו וענייניו תלויים לגמרי בידיו יתברך וממנו הוא מבקשם ביום זה. מי שזוכה להבנה הבסיסית והפשוטה הזו, יזכה בהמשך גם להמלכת הבורא יתברך מתוך רוממות ושמחה.

יהי רצון שנזכה לנצל היטב את ימי האלול הגדולים, ונזכה ביום הדין להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ולשלום.

(נאמר בישי' שע"ת ש"ק שופטים תשע"ו)

אלול - 3 שאלות

ג' סיפורים לג' שאלות

ידוע שלהיכנס לנושא, אחת הדרכים הטובות היא על ידי הצגת שאלות בנושא. והחכמה היא לשאול את השאלות הנכונות. נציג כאן היום ג' שאלות, ובס"ד נספר ג' סיפורים שכל אחד מהם ינסה לענות על אחת השאלות.

א. השאלה הראשונה העומדת על הפרק היא, האם אלול אמור להיות דבר מפחיד, נורא ומאויים, או כמו שיש אומרים שזה זמן נעים. ב. השאלה השניה האם יש בכוחינו בכלל לעמוד בעבודת האלול הזו, או שמא זה שייך לדורות קדמוניים, ולא עלינו מוטלת המלאכה הזאת. ג. והשאלה השלישית המעשית, איך יוצאים לדרך עם האלול הזה, ומה הצעדים הראשונים שיש לעשות כדי להיכנס אליו כראוי.

הסיפור הראשון

בנוגע לשאלה הראשונה האם אלול הוא מפחיד או לא. פגשתי ברחוב משגיח אחד שאמר לי שראה באיזה ספר אחד סיפור עתיק יומין והשתמש בו בשיחתו בישיבה שלו בקשר לשאלה הזו. וכך הוא ראה מסופר, שבימי קדם היה פילוסוף יווני אחד. הלה היה ידיד של אחד ממלכי יוון בזמנו. פעם אחת אמר לו המלך שאל ממני משהו ואתנה לך. אמר הפילוסוף שהוא היה רוצה להרגיש פעם אחת איך מרגיש מלך היושב על כסאו, כסא המלוכה המפואר עד אין קץ, ועבדים לרוב עומדים עליו לשמשו ולעשות ככל היוצא מפיו, וכל אשר יחפוץ יעשה ולא יימנע ממנו מאומה. הסכים המלך להתחלף איתו לכמה שעות והזמינו לבוא למחרת בבוקר בשעה מסויימת ולשבת על כסאו ככל הנ"ל, בתנאי שיישב שם לפחות עד חצי היום. החכם ההוא הסכים.

למחרת הגיע החכם בשעה היעודה, הכסא היה מוכן עבורו עם המשרתים וכו'. הלבשוהו בגדי מלכות והושיבוהו אחר כבוד על הכסא. ברגעים הראשונים זחה עליו דעתו וחש כאילו נקלע בטעות לגן עדן. לפתע שם לב שמן התקרה משתלשלת חרב חדה מאד, התלויה על חוט דק מאד, מתנפנפת לה מעל ראשו, ועשויה בכל רגע להינתק ולהינעץ בראשו. הוא נתמלא פחד מוות מוחשי, ישב משותק לגמרי, וחפץ לקום ולברוח משם, אך חזקה עליו ציווי המלך שעליו לשבת שם עד חצות היום. כל ההנאה פרחת ממנו, מרוב פחדו מן להט החרב המתהפכת, וסופר היה את הדקות שנותרו לו. ברגע שהגיע חצי היום קפץ ונס משם בבהלה כל עוד רוחו בקרבו.

למחרת בא לפני המלך ושאלו מה פשר הדבר הזה. הסביר לו המלך כך, הרי רצית לחוש מה זה מלך, ואתה חושב לך שמלך זה כולו הנאה צרופה, אבל שוכח הנך שהמלך יש לו אויבים מבקשי נפשו, עד כדי כך שאי אפשר לו להכניס מאכל לפיו

טרם יטעם ממנו איזה עבד או כלב, שמא המאכל מורעל, אי אפשר לו לזוז ללא שומרי ראש קפדניים וכו'. ובכן, אם באמת רצית להבין לעומק את ההרגשה להיות מלך, הייתי חייב לשלב עבורך גם את ההרגשה הזו של פחד המוות והסכנה. הסיפור הזה הפך למושג ידוע בשם "חרב דמוקלס", וניתן ללמוד ממנו כמה יסודות, [כגון שיש סכנות שהשררה לא יכולה למנוע, ושהשררה עצמה בהכרח טומנת בחובה סכנות נלוות, ועוד], אך כאן נעמוד רק על אחד מהם הנוגע לענייננו.

הרי חז"ל אמרו בריש סנהדרין ועו"מ שדיין צריך לראות עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו. ויש להתבונן האם הדיין משותק בגלל זה. הרי אדרבא הוא עמל ביתר שאת וחריצות על פסק הדין להוציא דין אמת לאמיתו. ומדוע בסיפור הזה מראה החרב גרם לשיתוק. התשובה היא שבודאי חרב זה דבר מפחיד, אבל ביד האדם להשתמש בכל דבר מפחיד כרצונו. יכול הוא להתמסר לפחד ולהשתתק, אבל יכול הוא לקחת זאת כממריץ לעבודה.

יזכיר לו יום המיתה

מצינו בריש ברכות שהמליצו חז"ל יזכיר לו יום המיתה, והמטרה כדי להתחזק, לא כדי להתמלא חרדה בעלמא. בהקשר לזה מסופר, שהגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל לעת זקנתו, בשעה שטיפל בו איזה רופא, נאנח עמוקות ואמר איזה משפט מחריד על המוות הקרב ובא. הרופא נרתע ואמר לו שאם יחשוב כאלו מחשבות זה ישתק אותו לגמרי ויזיק לבריאותו. אמר לו הגרי"ח"ז שכבר עשרות שנים הוא לא מסיח דעת מהמחשבה הזו, וברוך השם זה לא מזיק לבריאותו ולא משתק אותו, אדרבא ממריצו לנצל את הזמן כראוי.

הארכנו בזה בשיחה אחרת אודות המנהג ללבוש קיטל ביום הכיפורים ובליל הסדר. ולכאורה הא תינח יום הכיפורים, ראוי להזכיר לעצמו יום המיתה על ידי הבגד הדומה לתכריכים, כדי להתעורר לשוב בתשובה שלימה, אבל ליל הסדר, בו יש לנהוג דרך חירות, ביין, בהסיבה ובכלים נאים כידוע, נראה הדבר זר ותמוה ללבוש בו בגדי מתים. אחת הדרכים שנאמרו ליישב ענין זה, הוא שהזכרת יום המיתה בצורה נכונה רק מדרבנא את האדם לפעול, כמו אדם שלקח על עצמו פרוייקט כלשהוא, שקובעים לו זמן לסיים, אחרת עלול לעבור הזמן ללא מעש, ודוקא הלחץ של תאריך היעד מפיך ממנו את מיטב מרצו, ובסופו של דבר מביא לשמחה וסיפוק. הבאנו שם את דברי האור החיים הקדוש שלכן במשך הדורות נתקצרו אורך חיי האדם, כדי שיזכור את סופו יותר בקלות.

בימים אלו שנהגו בשיבות הקדושות להרבות ללמוד בספר שערי תשובה, נתקלים רבים בלשונו המרגשת של רבינו יונה "ומן התמיהה והפליאה, כי יעמוד האדם בחצי ימיו ותחל הריסות הבנין ותיראה בו היבשות, ואיך טחו עיניו מראות ולבבו מהשכיל, כי הולך הוא הלוך ונסוע אל בית עולמו יומם ולילה". מובן שאין המטרה של רבינו יונה להלחיץ, אלא לגרום לאדם להתעורר ולעבוד. [מי שלא יודע לחשוב על כגון זה

בלי להזיק לעצמו, עדיף אולי שלא יחשוב, אבל צריך לדעת לפחות שישנה דרך לחשוב על דברים אלו באופן בריא ומועיל.

כך בדיוק אלול. ודאי לחשוב שעוד חודש ופחות עומדים כבני מרון לפני מלך מלכי המלכים שעומד לגזור על כל אחד ואחד אם לחיים ובריאות וכו' או ח"ו, זה מאד מפחיד. אבל בלי התבוננות, זה רק מפחיד וזהו. וכיון שקשה על האדם להיחרד סתם, הרי הוא בורח מלחשוב על זה וכמעט נשתכחה תורת אלול. אבל מי שקצת חושב ומבין שהמטרה היא להבין שיש להתחזק ולהתכונן ועי"ז לזכות בדין, זה לא ישתק אותו, רק יפעיל אותו באופן חיובי ואפילו נעים ומשמח. שמחה של סיפוק שיש למי שעומד במטרות.

אגב. הדבר נכון לגבי לימוד מוסר בכלל. יש שמרגישים שזה מכניס אותם לדיכאון ולחץ. זה מראה שהם ניגשים לזה לא נכון. לימוד מוסר באופן מכוון להתחזקות והתעוררות, הוא דבר מתוק ונעים. ואין כאן המקום להאריך בזה.

הסיפור השני

היה בבני ברק יהודי צדיק יסוד עולם בשם רבי זאב איידלמן זצ"ל, יצא עליו ספר בשם "דער איידל מאן". היה מרבה בצומות ובתעניות דיבור, למשל נוהג היה בתענית דיבור מראש חדש אלול עד יום הכיפורים. היו לו הנהגות מאד גבוהות במיעוט שינה ומיעוט שיחה והזכרת יום המיתה, בשקידה ותפילות ביגיעה עצומה ועוד, ולא כאן המקום. [הוא נסתלק ל"ע בלא זש"ק, יהיו הדברים לעילוי נשמתו]. שמעתי ממנו שפעם אחת נזדמן לו להיכנס לבית של יהודי חסיד גור לאיזה צורך. בעל הבית הניחו מעט זמן לבדו בסלון, והיה מונח שם על השולחן ספר "שפת אמת" על התורה. ר' זאב פתחו ונזדמנה לו אימרה אחת על הפסוק מהמזמור של אלול, אם תחנה עלי מחנה לא יירא ליבי אם תקום עלי מלחמה "בזאת" אני בוטח. ועמדו המפרשים על השאלה מה זה בזאת. לא נזכר לפני כן דבר ברור על מה זה נסמך. [בפשטות זה הולך על כך שה' אורי וישעי ומעוז חיי, הנזכר כמה פסוקים קודם להדיא בקשר לכך שלא אירא ולא אפחד].

אמר רבי זאב התשובה שראיתי בשפת אמת תמכה בי פעמים רבות בימי חיי, והיו פעמים שהיא ממש הצילה אותי. וכך אומר שם השפ"א, כשבאים לאדם נסיונות וקשיים, משמים מביאים את זה עליו כמובן. שום דבר איננו מקרה ח"ו. ואין הקב"ה מביא על אדם קשיים שאין בכוחו לעמוד בהם. כשהוא מביא קשיים, הוא נותן במקביל את כל הכוחות הנדרשים כדי לעמוד בהם. וזהו אם תקום עלי מלחמה, בזאת, בזה גופא שהמלחמה קמה עלי, אני בוטח שאוכל לעמוד בה בס"ד. רק כשאדם לא מבין זאת, הוא נבהל מהקשיים ונשבר, ואיננו יודע שאם רק היה מתחיל להילחם, הוא היה רואה שיש בו הכוחות להצליח.

זה משיב על השאלה האם אלול תואם למידותינו. התורה הזאת לא תהא מוחלפת. ואם האלול מוטל עלינו, ודאי נותנים משמים את הכוחות הנדרשים. אם עבודת

הימים הנוראים נראית לנו גדולה עלינו, זה רק מפני שחסרה לנו אמונה שנקבל את הכוחות הנדרשים. אם אדם יחליט ברצינות לעשות מה שמוטל עליו, מיד יתקיים בו מאמרם כל הבא לטהר מסייעין לו, ויפתחו לו שערים של שפע עצום של סייעתא דשמיא.

הסיפור השלישי

את הסיפור הקטן והמחכים הזה שמעתי מהרב שלמה מילר שליט"א. ישנו אברך אחד בקרית ספר בשם הרב גרדנר והסיפור קרה עם אביו שגר בצרפת ויש לו שם מפעל קטן לייצור יין כשר. המפעל פעיל רק כמה שבועות בשנה בעונת הבציר, אז שוהה במקום משגיח הכשרות, וכל המפעל כולו הוא בעצם מכונה אחת גדולה, שמכניסים בה את הענבים בצד אחד, והיא דורכת וסוחטת ומסננת וממלאה בבקבוקים וחותמתם בפקקים ומדביקה את התוויות, ובצד השני של המכונה יוצאים בבת אחת 5000 בקבוקים מוכנים ומזומנים.

יום אחד בעונה הבוערת מקבל מר גרדנר טלפון בהול ממנהל המפעל שלו, שיש תקלה חמורה במכונה והיא מוציאה רק 800 בקבוקים. הוא כבר הזמין כמה טכנאים שפתחו ובדקו ונראה להם שהכל בסדר. הם לא יודעים מה לתקן. נסע מר גרדנר בכבודו ובעצמו למפעל, ביקש את המברגה, פתח את המכסים, והחל לעבור עם המברגה על כל 277 הברגים שבה. כל בורג זכה לחיזוק קטן או בינוני לפי הצורך. כשסיים סגר את המכסים, הפעילו את המכונה, והנה, יוצאים כל 5000 הבקבוקים! שאלו את מר גרדנר מה פשר הסוד. אמר להם, חשבתי לעצמי הרי הטכנאים מסתמא יודעים מלאכתם נאמנה, וכנראה באמת כלום לא שבור ממש, לא חסר ולא מנותק. לכן חשבתי לעצמי אפשר וכלום אולי לא ממש שבור, אבל יש שחיקה, וצריך לחזק את כל מה שהתרופף, אולי זה יפתור את הבעיה. ועובדה שאכן זה הצליח.

זה עונה על השאלה מה הצעד הראשון איתו יש להתחיל את עבודת האלול. מי שירצה להתחיל עם פרויקטים גדולים יש לו סיכון ליפול. אולי זה לא מתאים לו, אולי אין לו מספיק מרץ. אבל חיזוק השחיקה, זה בעיניינים שהוא בכל מקרה עושה ורגיל לעשות. היו לו זמנים טובים בהם הוא עמד בהם בכבוד. בזה הוא יותר בטוח. תפילה בזמן, במתינות, שמירה על זמני הלימוד, לימוד ברציפות, הארת פנים, כוונה בברכות, הנחת תפילין בכוונה הנדרשת וכדומה. הרבה מאד ברגים שהתרופפו. ברגע שהוא יחזק אותם, זה יכניס אותו לאוירה של רצינות, של שאיפות, ואז בשלב הבא יוכל לנסות לקחת על עצמו איזו התרוממות.

יעזור השי"ת שנזכה לנצל נכונה את הימים הגדולים והנפלאים שלפנינו, ונזכה לכתובה וחתימה טובה יחד עם כל ישראל.

(נאמר בס"ג בשע"ת בש"ק שופטים תשע"ה).

אני לדודי ודודי לי

הוכח לחכם ויאהבך

אנו ניצבים שוב בחודש אלול וכבר מתקרבים לאמצעו. גם אנו נרצה לדבר על אלול אבל קצת מכיוון אחר מהרגיל במחזורותינו. בהקדם מה שכבר הבאנו כמה פעמים את המיוחס להשל"ה¹ על הפסוק אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך. הדבר תמוה. ראובן הלץ חטא, וראוי להוכיחו, אלא שהיות שהוא לץ הוא לא יקבל את הדברים והם לא יביאו תועלת, רק יגבירו שנאה מצידו כלפי המוכיח. זאת ניתן להבין שמהאי טעמא שתיקה יפה. אבל מה זאת אשר כדי שלא להשאיר את התוכחה בבטן המוכיח, מציעים לו לך לשמעון החכם שלא חטא והוכיחנו כהוגן, ולא רק שלא ישנאך עוד יאהבך. טוביה חטא וזיגוד מינגד?

אלא מבאר השל"ה שהמדובר כאן הוא על אותו אדם. ראובן החוטא שמגיעה לו תוכחה, הוא לץ מצד אחד. עובדה שחטא. הרי שהוא קל דעת לפעמים. מאידך גיסא הוא עצמו גם בבחינת חכם. לא מעט פעמים הוא מתנהג בכבוד ראש וחכמה. הפסוק במשלי מדריך אותנו כיצד הדרך להוכיחו. אל תוכח לץ, כלומר אל תאמר לו לץ הנך כמו שמוכח במעשה זה. למרות שזה נכון, אבל הרי כך לא יוכל לקבל ממך ורק ישנאך. הוכח לחכם, אמור לו לאותו ראובן, חכם אתה, ואיככה תנהג כאחד הפתאים, והרי אין זה מתאים לחכם שכמותך. באופן זה הוא יאהב אותך ואת דברך יקבל.

אלול באהבה

בבחינה זאת יש להסתכל גם על אלול. ובכלל על עבודת ה'. ישנה דרך של יראה וישנה דרך של אהבה. אי אפשר לוותר כלל על היראה כידוע כבר מחז"ל שאין הירא בועט. וכמו שהרחיב רבינו יונה בכמה מקומות ועוד ספרי מוסר לרוב. לא שייך לעבוד את ה' רק מאהבה, ובטח לא לאנשים כערכינו. ובפרט בתקופת הימים הנוראים אשר כשמם כן הם נוראים ומייראים. מהכיוון הזה רגילים הרבה לדבר על אלול, וטוב שכך. אבל נרצה לדבר מעט בבחינת הוכח לחכם ויאהבך. [אולי כדאי לציין שבחוגי החסידים באמת נהגו לדבר על אלול רק מהכיוון המרומם שלו. וידועה הנהגתו של בעל ישמח משה, שהיה רגיל לדרוש הרבה מתחילת אלול וכל דרשותיו היו מתוך שמחה ורוממות. על ההזדמנות שהמלך קרוב לכל קוראיו, ושעצם ההימצאות במחיצתו מעלה את האדם משפל המדרגה לרום המעלות, ועוד כהנה וכהנה. רק

1. השל"ה מביא זאת בשם האלשיך. וכמדומה שזה אינו באלשיך. והראוני שקדמו בזה הרב לנייאדו בהקדמתו לספרו כלי יקר על הנביאים הנדפס בשנת שס"ג וקדם להשל"ה שנדפס לראשונה בשנת תט. והובא בספרים שונים משם כמה חכמים שונים לדורותיהם.

לפני נעילה היה עולה על הדוכן לרגע קט, והיה אומר בזה הלשון; בשנה שעברה היו כאן אנשים שעתה כבר אינם פה. וללא ספק ישנם אנשים שעכשיו הם פה, ובשנה הבאה הם לא יהיו, ותוך כדי אומרו זאת היה מרים את עיניו הקדושות ומשלח מבטים מעוררי צמרמורת לתוך הקהל, והיה מסיים וכעת בעת תפילת נעילה אפשר עדיין לקרוע את רוע הגזירה. וגעו כל העם בבכייה ואז מיד היה מתחיל קדיש של נעילה].

מסכת אבות - להחיות רוח שפלים

נפתח בדברי המהר"ל בספרו דרך חיים על מסכת אבות. ידוע מנהג אשכנז לומר בכל שבתות הקיץ פרק אחד מפרקי אבות, ומסיימים המסכת ד' פעמים במשך הקיץ. ונהגו לפני אמירת הפרק לומר הברייתא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים וגו'. ואחר אמירת הפרק נהגו לסיים במימרא של רבי חנניה בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. וכל אותה המנהג צריך ביאור.

מבאר המהר"ל במבוא לספר הנ"ל שהמטרה בכל זה היא להחיות רוח שפלים. שהרי עם ישראל נמצא בגלות המרה הזו אלפי שנים. וכל אותו הזמן הוא נרדף על צוואר, נהרג ומוכה ומושפל וכו' וכו'. והוא רואה סביביו את המון הגויים הערלים שחלקם הגדול בבחינת רשעים וטוב להם, וזה עוד יותר מדכדך את רוחו. לכן תיקנו הקדמונים לומר פרק באבות, ולהקדים לה משנת כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כלומר אכן הגויים אולי טוב להם בעולם הזה, אבל אל נא תיפול רוחכם. לנו מזומנים חיי העולם הבא, חיי נצח בעלי אושר אין סופי. צדיקים תחילתן יסורים וסופן שלווה. ותיקנו לומר זאת בשבת דוקא מפני שמקיימים במחשבות מעודדות אלו מצות עונג שבת. וגם מפני ששבת קדש יש לה שייכות עמוקה לעם ישראל כידוע, וביום השבת באמת בא לידי גילוי גודל מעלתם של ישראל עם קדושים, ולכן אמירת פרקי אבות וכל המסתעף שמיועדת לגלות ולהזכיר את מעלתן של ישראל, אמירה זו מתאימה ביותר ליום שבת קדש.

והסדר הנ"ל, לומר כל ישראל וכו' ואז ללמוד את הפרק ואח"כ לומר לפיכך הרבה להם תורה ומצוות יש בזה מהלך עמוק. כי יהודי יש לו שלש חלקים בהם הוא נעלה לאין ערוך מהגוי. וכל חלק בנוי על גבי קודמו. ראשית כל נשמת ישראל חצובה ממקור עליון והיא חלק אלוך ממעל. היא מהות שונה לגמרי מגוי. הגוי בעצמותו יש לו נפש שפילה ואילו נשמת ישראל ביסודה היא מרוממת ולא ניתנת לקלקול. גם אם חלילה מלכלכים אותה בחטאים לאין מספר, הכל חיצוני. תמיד ניתן למרק ולנקות את כל הלכלוך ולהחזיר את היהלום לזוהרו המקורי. על זה אמר הכתוב כל הגויים ערלים וכל ישראל ערלי לב. (ויצא מזה נפ"מ למעשה בהלכות נדרים ואכמ"ל). השלב הבא הוא המידות שבנפש. ליהודי יש נטיה לטוב. בודאי הוא צריך לפתח ולשכלל את זה ובודאי אפשר חלילה לקלקל, אבל היסוד של כל נפש יהודי הוא טוב גמור. מה שאין כן הגויים סורם רע. [למשל בפרשה מוזכר ענין יפת תואר וענין עמוני

ומואבי אשר שכר עליך וגו', וידוע מה שאמרו חז"ל על גודל שפלותם שהם מביאים את בנותיהן למקום המלחמה ומוסרים אותן לחטא. ולעומת זה אפשר למצוא בפרשה כמה רמזים על גודל קדושת נפשות ישראל, כמו המצוה שלא להניח את הנסקל תלוי אע"פ שחטא ומת בבית דין על חטאו, מ"מ נשאר בו צלם אלוקים וצריך לשמור על כבודו. ונקצר בזה]. והשלב האחרון הוא התורה והמצוות שניתנו לישראל. גוי שלומד חייב מיתה כדאי' במס' סנהדרין או מצד גזל או כבא על אשת איש. תורה ציוה לנו מורשה, קרי מאורסה. ועל ידי לימוד התורה וקיום המצוות היהודי יכול להגיע הכי גבוה ששייך, והגוי מופקע מזה לגמרי.

נפש יהודי נקייה בפנימיותה לעולם

ומהלך נפלא זה מתקיים ונרמז בפרקי אבות והנספחים לו. כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, מרמז על השלב הראשון, כבר מלידתו כל יהודי הוא בעל כרטיס כניסה לעולם הבא, עוד לפני ששכלל את מידותיו ולפני שלמד תורה ועסק במצוות. כמובא בחז"ל דפליגי בה ר' שמעון ברבי ור' חייא, חד אמר שהוא בן עולם הבא משנולד וחד אמר משהתחיל לדבר ואכ"מ. וזה נלמד מהפסוק ועמך כולם צדיקים עוד לפני נצר מטעי שזה מראה על המידות שהקב"ה נטע בנפש הישראלי, והוא צריך לפתח את זה מנצר וענף קטן לעץ גדול עושה פרי. כלומר עוד לפני הנושא של המידות כבר עמך כולם צדיקים בעצם. ואז מרמזים על המידות הטובות בפסוק הזה של נצר מטעי. ולומדים את הפרק שכולו עוסק במידות טובות על פי התורה. ואחרי לימוד הפרק מזכירים את השלב האחרון של הזיכוך על ידי תורה ומצוות. ע"כ תורף דברי המהר"ל.

והרבה דיברו מענין זה בספרים הקדושים, שהפסוק אומר הלא כבני כושיים אתם לי, כלומר הכושי שחור בעצם, שום סבון בעולם לא יוריד ממנו את שחוריותו. אבל אתם בני ישראל רק נדמים לכושיים, וכמו שנאמר במדרש שה"ש רבה על הפסוק אל תראוני שאני שחורורת ששזפתני השמש, שכנסת ישראל אומרת לגויים אמנם אני נראית שחורה, והנמשל כמובן מטונפת בחטא רח"ל, אבל רק למראית עין אני כמוכם. אתם שחורים בעצמותכם, ואני שחורה רק בגלל שיזוף חיצוני מהשמש. זה יורד וחוזר ללבנוניותו הראשונה. וזה אומר הפסוק היהפוך כושי עורו. בתמיה. אבל ממכם אני תובע, כי אתם לא כושיים, רק כבני כושיים, רק נראים כך מבחוץ. אבל בקצת תשובה והיטהרות תוכלו לחזור למעלתכם הראשונה.

להתנהל עם הנשמה שלנו בגדלות

וזה חלק מעבודת האלול. הרבה פעמים אנחנו תקועים שנים רבות במצבינו הישן והשפל רק בגלל שאנחנו לא יודעים את ערכינו האמיתי. וחושבים שמה שקלקלנו לא ניתן לתקן. והרבה פעמים כל המצב עם הקשיים נובע מזה שבעצם יש לנו נשמה גדולה ששואפת לגדולות ואנחנו מנהלים אותה בקטנות עצומה. הנשמה נחנקת. אין לה את המרחבים שהיא צריכה בשביל לפרוח.

משל לאשה שהיתה צריכה לגדל ילד. הלכה והזמינה מומחים שיסדרו עבורו בית גידול אוטומטי. מין קופסה כזו במידות המתאימות. האוכל נכנס לפי שעון מדויק דרך צינור ישר לפה. התפריט נבנה על ידי מומחי מזון מהשורה הראשונה. יש מוצא ליציאות כמובן. יש חיישנים שמרגישים מתי צריך לרוחץ את הילד. בגדים עוברים תהליך כיבוס אוטומטי בדיוק כשזה נצרך. הילד מקבל את כל צרכיו במילואם בצורה מדעית מדויקת.

ובכל זאת האמא רואה שהילד הולך ומתנוון. הוא נחלש ומחויר, מאבד תיאבון וכו'. הלכה להתייעץ והסבירו לה שכך לא מגדלים ילד. ילד צריך מרחב. מקום לרוץ, להתמתח, לפגוש אנשים, להיתקל בבעיות לפתור אותן וכו'. לנהל יצירה מפוארת של יצור אנושי בתוך סד שכזה, זה גזר דין מוות עבורו. כך ברוחניות. לכל אחד מאיתנו יש נשמה אדירה. היא צריכה תפילות עם דביקות בהשי"ת. היא צריכה המון שעות של שקידה בתורה בחשק ושמחה. קיום מצוות כהלכתן. התנהגות במידות טובות ומתוקנות. שאיפות אדירות בכל התחומים. וכשאנו מנהלים אותה בצמצום המוחין, מכניסים אותה לסד רוחני. היא נמצאת במצב דומה לילד ההוא מהמשל.

בחודש אלול מזכירים לנו, אני לדודי ודודי לי. יש ששאלו וכי זה הרמז המתאים לאלול, הלוא היה מתאים לרמז את אלול באיזה פסוק של וחרה אף ה' בכם, כי קל קנא ונוקם הוא, וכן על זה הדרך. הלוא אלול זה הכנה למשפט הנורא. כבני מרון. מי יצדק לפניך בדין. ואילו הפסוק הנחמד הזה של אני לדודי מראה על קירבה ואהבה עצומה עם הקב"ה. אלא באמת בלי סתירה לחלק השני של אימת הדין, ישנו גם החלק הזה. אפשר דוקא להשתנות מכל המצב הקטנוני כמעט ברגע אחד, כשמזכירים לאדם, אתה יודע מי החבר הכי טוב שלך כביכול. אני לדודי, אני משתוקק אליו, ודודי לי, הוא חושב עלי ומסור אלי. כביכול הקב"ה פותח את שבעת הרקיעים, את שערי הארמון, ואומר בני אהובי, די לכם להתפלש בשדות וברחובות. בואו עדי. תיכנסו חזרה למהות האמיתית העצומה שלכם. ומיד הכל ישתנה לטובה.

חולת אהבה אני

ונסיים בדברי בעל השבט מוסר (רבי אליהו הכהן האיתמרי מרבני איזמיר שבטורקיה בספרו עיני העדה שנדפס לפני כמאה וחמישים שנה) על הפסוק אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני. וביאר שהרי כנסת ישראל רוצה שהקב"ה יחזיר אותנו אליו, השיבו ה' אליך ואז ונשובה. כביכול מצפים אנחנו ממנו שהוא יבוא לקראתינו. והקב"ה אומר לנו שובו אלי ורק אז ואשובה אליכם. בואו אתם ראשונים. אתם חטאתם ועליכם להתחיל את התיקון. ומצינו דבר דומה במס' ברכות. חזקיהו המלך וישעיהו הנביא היו באותו הדור. חזקיהו אמר אין כבוד המלכות שאני אבוא אצלו, יבוא הוא אלי. ישעיה אמר אין ראוי שנביא יבוא לפני מלך. על המלך להבין שעליו להיכנע בפני נושא דבר ה'. אמר הקב"ה אביא חולי על חזקיהו ואז יבוא אליו

נֹט אֲנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי ~~~~~

ישעיהו לבקרו. כי גם לשיטתו של ישעיהו, בחולה שאני. גם גדול ראוי לו שיבקר את החולה הקטן ממנו. וזה אומרת כנסת ישראל אמרו נא לדודי שמחכה שאני אבוא אליו ראשונה, כי חולת אהבה אני, ואם אני חולה אזי הוא צריך לבוא אלי כפי שפישר בעצמו אצל חזקיהו וישעיהו.

יעזור השי"ת שנזכה לקבל את האורות הגדולים של אלול, להבין את גודל יקרת ערכינו, לנצל את השפע האלוקי הנשפך בתקופה זו, להרגיש חולת אהבה להקב"ה, ונזכה באמת ובלב שלם לשוב בתשובה שלימה, ונזכה כולנו לכתיבה וחתימה טובה ולשנה טובה ומתוקה בכל העניינים.

(נאמר בס"ג בשיבת שערי תורה בש"ק כי תצא תשע"ג)

כי עזה כמות אהבה

ושוב אנו בחודש אלול. אלול זה לא רק חודש מפחיד. יש טוענים שהוא לא מפחיד בכלל, אם ניגשים אליו בצורה נכונה. הכל מודים שזה חודש שאפשר להתרומם בו לדרגות שאנו לא נמצאים בהם כל השנה. יש דברים שאי אפשר בכלל לדבר עליהם כמעט באמצע השנה, אבל אלול שאני. היום בס"ד נדבר על משהו כזה.

אהבת ה' - מצוה ומדריגה

ישנה בתורה מצווה של אהבת ה'. אנו אומרים זאת כל יום לפחות פעמיים כחלק מקריאת שמע דאורייתא. "ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". זו מצוה שנמנית במנין המצוות על ידי כל מוני המצוות. כולנו זוכרים את המשנה בברכות, בכל לבבך - בשני יצריך, בכל נפשך - אפילו נוטל את נפשך, ובכל מאודך - בכל ממונך, או בכל מדה שהוא מודד לך. כלומר צריך להגיע לכזו אהבה לה' יתברך, שהיצרים לא יפריעו, ותהיה מוכנות מלאה למסור את הנפש והממון עבור אהבה זו, ומרוב אהבה לא תהיינה שום טענות על שום הנהגה של ה' יתברך איתנו.

אהבת ה' היא לא רק מצוה בעלמא העומדת בפני עצמה. היא דרגה מהותית בכל הגדרתו של האדם. בתחילה עובדים את ה' מיראת העונש, ואם זוכים עובדים מיראת הרוממות, והשאיפה היא לזכות לעבדו מאהבה. דברים אלו ידועים לכל אבל משום דקותם ורוממותם אין מרבים לדבר עליהם. אבל זה לא נעלם. צריך לדבר על זה מעט ולהתבונן לכל הפחות מעט, וממתינים כל השנה לחודשי אלול ותשרי שאפשר יהיה מכח סגולת הזמן להיכנס לזה מעט כפי ערכינו.

תמיהה על לשון "חיבה יתירה נודעת להם"

המשנה באבות פרק ג אומרת חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר כי בצלם אלוקים עשה את האדם. המפרשים מתחבטים מה זו הכפילות הזו. זה נשמע חלילה כמו איזה נאום נמלץ של נואם דרמטי שאומר משפטים כפולים ומשולשים ללא תוספת תוכן. המפרשים עומדים על עוד שאלה. הרי מיד בבריאת האדם נאמר ויברא את האדם בצלמו, בצלם אלוקים ברא אותו. והמשנה לא מצטטת את הפסוק הזה, אלא פסוק יותר מאוחר שנאמר לגבי איסור רציחה, שופך דם האדם באדם דמו ישפך, כי בצלם אלוקים ברא את האדם. כלומר חומר איסור רציחת אדם הוא מפני שהנרצח נברא בצלם אלוקים. ומדוע לא העתיקה המשנה את הפסוק המוקדם יותר שגם נאמר לא בדרך אגב.

במיוחד זה תמוה שזה חוזר על עצמו עוד פעמיים. חביבין ישראל שנראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלוקים. גם שם אותה הכפילות. וגם שם יש פסוק מוקדם בתחילת חומש שמות שמצהיר בני

בכורי ישראל, ומדוע להביא פסוק שנאמר בחומש דברים כטעם לאיסור לא תתגודדו ולא תשימו קרחה למת, שאסור לשרוט עצמו וכדומה מתוך צער על המת, משום שאנו בנים לה' ואין זה כבוד בני המלך להשחית את גופם. ומיד אחר כך זה חוזר על עצמו במשנה פעם שלישית, חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חיבה יתירה נודעת להם וכו'. הלא דבר הוא.

ביטוי של אהבה – הוצאה מן הכח אל הפועל

מבאר המהר"ל בפירושו דרך חיים למסכת אבות, [והמתבונן בדבריו יוכל להשתמש בהם הרבה גם בענייני אהבת חברים והמסתעף], שיש שני אופנים של אהבה. יש שאני רואה אדם שמאד מוצא חן בעיניי. המראה שלו, החן שלו, התנועות שלו, דבריו המושכלים, הנהגתו האצילית וכדומה, ואני מתמלא אליו באהבה. אבל אינני אומר לו דבר. אני משאיר זאת בליבי. אין הכוונה שאני משאיר זאת בליבי כי אני ביישן וחששן ואין לי אומץ לומר לו. אלא כך רצוני מלכתחילה. לעומת זאת יש פעמים שאם אני מרגיש שאני אוהב מישהו, חשוב לי להביא זאת לידיעתו ולומר לו זאת בעצמי או על ידי אחרים בפירוש או ברמז.

יש כמה הבדלים בין שני האופנים הללו. דבר ראשון כל עוד אני לא מבטא את הרגש שלי, הרי הוא רק ב"כח" ולא ב"פועל". כל דבר שעוד לא יצא מן הכח אל הפועל המעשי החיצוני, הוא חלש יותר. הוא יכול להתבטל הרבה יותר בקלות. אני עוד יכול להתחרט מהרגש שלי בקלות. אני יכול אפילו לשכנע את עצמי שזה לא היה בכלל. ולפעמים באמת זו גופא הסיבה שאני נרתע מלבטא את הרגש, כי אני עוד לא מוחלט בזה לגמרי, ואני שומר לעצמי את הדרך חזרה פתוחה. זה הרעיון שלא מספיק רצון כללי לקנין אלא צריך מעשה קנין. והרמב"ן מבאר ביסוד זה את כל מושג ה"נסיגות" שמצינו בתורה פעמים רבות, שעניינם להוציא את הכוחות של הצדיק מן הכח אל הפועל, ואין כאן המקום כעת להרחיב בזה. [הספרים הקדושים הרחיבו בהדרכה שבכל פעם שאדם מרגיש התעוררות רגש לדבר שבקדושה, שמיד יעשה איזה מעשה שיעגן את זה במציאות בפועל. אחרת הסיכוי שזה ישתמר אצלו קטן מאד].

ביטוי של אהבה – בקשת אהבה מהשני

דבר שני. כל עוד הרגש רק אצלי, יתכן שאצל השני הרגש הזה לא קיים. ואז אין כאן שום חיבור בינינו. זה רגש פרטי שלי, שמתחולל בתוך העולם שלי, כמו כל מיני רגשות פרטיים. הרגש הזה לא יוצר שום "קשר" ביני לבין חברי. אפילו אם אני איטיב לו בפועל אבל הוא לא יידע מזה, יש בזה אפילו משהו יותר נקי וטהור, אבל קשר זה לא. אבל ברגע שאני מספר לחברי שאני מרגיש אליו אהבה, בעצם אני מזמין אותו לבדוק את האפשרות אולי זה הדדי. הרי אם הוא שומע שאני ככה חש אליו, יש סיכוי שהוא יתבונן וימצא שגם הוא חש משהו דומה, ואז זה כבר קשר.

[זו גמרא מפורשת בשבת ובביצה שהנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. ומבואר שם ברש"י שהטעם הוא כדי שזה יגרום אהבת ישראל. אם אני נותן מתנה ולא מודיע,

זה יפה מאד אבל זה לא יגרום לקשר בינינו. וכיון שהתורה מעוניינת באהבת חברים, התורה ממליצה להודיע, כדי שזה יגרום לתגובה מצידו וחוזר חלילה ויווצר קשר אמיתי].

נמצא שאם אני לא מודיע לו כלום, בעצם אני אומר בזה שמספיק לי הרגש הזה שלי הפרטי שאני מחבב אותו, אבל אני לא מזמין אותו לאהוב אותי. אני לא מבקש את אהבתו. ממילא כל הרגש הזה הוא הרבה יותר חלש. לא די שהוא רק בכח ולא יצא לפועל, אלא זו הצהרה שדי לי שזה רגש מסוג של חד צדדי בלא רצון שהשני יחזיר לי ויווצר קשר.

[אגב. לא רק בשלב של יצירת הקשר חשוב לומר ולבטא את הרגש. אלא גם אחרי שכבר יש קשר ותיק, לפעמים עובר זמן רב שלא מבטאים את הרגש, וזה יכול לגרום להתרחקות ולהתייבשות. יש כזה פתגם של חכמי האומות שקשר רגשי הוא כמו פרח, והדיבורים והביטויים הקטנים הם כמו המים שמשקים אותו. אם זמן רב מדי לא ישקו, זה ייבול. אנשים חושבים בטעות שזה פשוט וידוע לשני הצדדים ואין צריך לומר כלום מרוב שזה ידוע, וזו טעות אבל כעת די בזה].

ביאור המשנה - הקב"ה כביכול מבקש אהבתינו

וביסוד זה מבאר המהר"ל את המשנה הנ"ל (וחלק מהדברים כבר נמצאים בפירוש המשנה להרמב"ם שם). בתחילה אומר התנא חביב אדם שנברא בצלם. זו חיבה מצד הבורא, שברא אותנו בצלמו וזה גורם אהבה שהוא יתברך אוהב אותנו. אבל היה יכול להשאיר זאת בלא שנדע מזה. על כן ממשיך התנא חיבה יתירה "נודעת לו", כלומר שהקב"ה הודיע אותנו את כל זאת, ברצונו שזה ייצא לפועל.

ולא זו בלבד, אלא רצונו של הקב"ה כביכול להודיענו שהוא אוהב אותנו ובזה הוא מודיע שהוא מבקש מאיתנו שנאהב אותו. כלומר זו לא רק מצוה לאהוב את ה'. אלא הקב"ה כביכול חפץ בזה. לכן הוא מודיע לנו שהוא אוהב אותנו כדי שנבין מזה שהוא מבקש ממנו שנחזיר לו כביכול את אותו הרגש.

ובזה מבואר למה הביאו את הפסוק השני של בצלם אלוקים ולא את הראשון. כי בפסוק הראשון לא כתוב שהצלם אלוקים גורם משהו מעשי. רק כתוב שהאדם נברא בצלם. מזה אי אפשר לדעת שהצלם גורם לנו חיבה. אבל בפסוק של רציחה כתוב זאת כסיבה מדוע חמור עוון הרוצח, משום שרצח אדם שנברא בצלם. כלומר כאן כבר נתבאר שזה שאדם נברא בצלם הוא סיבה להיותו חביב. זה כבר "נודעת לו". וכן ממש לגבי בנינים למקום. בפסוק בני בכורי אמנם כתוב שאנו נקראים בנינים. אבל לא כתוב שזו סיבה לחביבות. אבל בפסוק של לא תתגודדו כבר מבואר תוצאה מעשית מזה, שזה שאנו בנינים לה' אלוקינו זו סיבה להיותנו חביבים ונכבדים. עד כאן על פי המהר"ל.

אני לדודי באלול ודודי לי בתשרי

בחודש אלול מלבד שיש מקום לדון בעניינים נשגבים אלו מצד סגולת הזמן באופן כללי. האמת שזה הרבה יותר מכך. זה בעצם מהותו של חודש אלול. הזכרנו בפעם

הקודמת שאמרו הקדמונים אלול ראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי". וביארו שבחודש תשרי זה יותר בבחינת דודי לי, ראש השנה ועשי"ת ויום הכיפורים, בהמצאו, בהיותו קרוב, ואחר כך סוכות ושמיני עצרת, צילא דמהימנותא, סעודה קטנה, הכל גילויי חיבה נוראה מהקב"ה אלינו. אבל חודש אלול, הוא חודש שלנו. אנחנו מתכוננים ומביאים את עצמינו למצב הזה. מכינים את עצמינו להיות ראויים לקשר הגדול הזה עם הבורא. שלא יהיה מצב שהקב"ה כביכול בא להשפיע עלינו חיבה, ואנחנו לא שם, כאילו חלילה לא מתעניינים בזה בכלל.

לכן לפני "דודי לי", צריך קודם תקופה של "אני לדודי". ומכיון שזה כל עניינו של אלול, חובה עלינו לעסוק מעט במצוה זו של ואהבת את ה' אלוך.

[חז"ל מספרים שבשעה שיעקב אבינו פגש את יוסף אחרי 22 שנה הוא קרא קריאת שמע. וביארו בספרים שלא הפשט שבמקרה בדיוק אז היה סוף זמן קריאת שמע, אלא בגלל שהרגיש יעקב אבינו רגשי אהבה טבעית לבנו האהוב, לכן מיד הוא התחיל לקרוא קריאת שמע ולהתעמק בכוונתה, כדי לכוון את הרגש החזק הזה כלפי הקב"ה. מובן שזו מדרגה גבוהה מאד שלא שייכת אלינו, אבל פטור בלי כלום גם אי אפשר. יש יסוד ידוע בספרים הקדושים שכל הכוחות שברא הקב"ה בעולם נבראו לצורך רוחניות, רק שיש אפשרות להשתמש בזה גם לחולין לפעמים בהיתר ולפעמים רח"ל באיסור. וכל הכח של המושג חיבה ואהבה, יסודו במצוה לאהוב את ה', ובמצות ואהבת לרעך כמוך, רק מכיון שנברא האדם עם כח זה הוא יכול להשתמש בו גם שלא במקומו. אם אמנם איננו כמו יעקב אבינו להשתמש בכח האהבה רק כלפי מעלה, לכל הפחות עלינו להשתדל להשתמש בזה לפחות קצת גם במקום הנכון].

שימני כחותם על לבך

וכדי לקרב מעט את הדברים ולהשיבם אל לבבינו האטום, נתעמק מעט באחד מביטויי האהבה הגדולים שיש בתנ"ך. פסוק משיר השירים. כל שיר השירים עוסק בדיוק בקשר העמוק בין הקב"ה אלינו, ופסוק זה הוא מן העוצמתיים ביותר.

כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה **"שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך"**. אדם שומר מאד על חותמו שלא ייעלם לו. אחרת יחתמו בשמו על שטרות ומכתבים וכדומה. לכן אנשים בדרך כלל ענדו זאת על האצבע כחלק מטבעת. וכנס"י מבקשת תשים אותי צמוד צמוד כביכול ללבך ולזרועך כמו חותם הצמוד לבעליו.

כי עזה כמות אהבה – מוות רח"ל הוא דבר סופי ומוחלט. אין דרך חזרה. אנחנו אומרים להקב"ה האהבה שלנו אליך היא עזה כמו מות. אהבה מוחלטת ועוצמתית לגמרי.

קשה כשאל קנאה – אשה אומרת לבעלה, אני רוצה שכל הלב שלך יהיה איתי. אם אני רואה שאתה קצת מאיר פנים לאשה אחרת זה גורם לי קנאה קשה ביותר כמו שאל. אנחנו אומרים להקב"ה אל תסיר מאיתנו אפילו משהו מהחיבה שלך, אחרת "נתפוצץ" מקנאה. שזה מורה כמה גדולה האהבה בינינו. זו באמת אחת ההבטחות שהקב"ה הבטיח למשה רבינו שאיננו משרה שכינתו על הגויים.

רשפיה רשפי אש שלהבתיה - מהאבה שלנו יוצאים כביכול גיצי אש נוראה. אש אלוקית.

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה - לפעמים יש בני זוג שבתחילת דרכם מאד היו קשורים. אבל במשך הזמן אצל כל אחד השתנה האופי שלו ותחומי ההתעניינות שלו, והם נעשו מרוחקים. זה מים רבים שיכולים לכבות אהבה. ולפעמים עברו ביניהם דברי ריבות, אלו נהרות שיכולים לשטוף את כל הקשר.

קראתי פעם סיפור על יהודי מאמריקה שנשא בת ישראל מפולניה. הם גרו באמריקה, וזמן מסויים לאחר נישואיה היא נסעה לבקר את הוריה בפולניה ובדיוק אז פרצה המלחמה והיא נתקעה באירופה. הבעל התגייס לצבא האמריקאי ויצא להילחם בנאצים ימ"ש. חמש שנים זה לקח, הוא לא הסיח דעת ממנה. כל מעשה גבורה שלו וכל הצטיינות שלו בקרבות, הכל היה למענה. היא באותו הזמן עברה שבעה מדורי גיהנום במחנות, חמש שנים בלי שינה ובלי אוכל ועבודה קשה והשפלות פיזיות ורגשיות. לא שייך להבין. היא כבר מזמן הפסיקה לחשוב או להרגיש. רק לשרוד מדקה לדקה. אנשים שעברו את המחנות לפעמים שכחו את שמם, את מראה הוריהם, את העובדה שהיו נשואים והיו להם ילדים.

המומחים של הצבא הציעו לו לא למהר להיפגש איתה עד אחרי שתעבור קצת שיקום. אבל הוא החליט לפגוש בה מיד. הוא היה משוכנע שהוא כל כך מחבב אותה שהמראה שלה והמצב שלה לא ירתיעו אותו.

הסופר מתאר את הפגישה שלהם. הבעל אמנם נלחם קשה כמה שנים, אבל כולו חזק ובריא בגופו ובנפשו, והוא כולו מייחל כבר לפגישה שעליה הוא מוסר נפשו כמה שנים, והיא מסתכלת עליו ובוהה. לא מזהה אותו ולא מרגישה כלום. אולי אחרי שיטפלו בה כמה חדשים בשינה ואוכל וכולי, והיא תתחיל לחשוב על דברים נורמליים אולי יש תקוה, כולי האי ואולי. כעת הוא הדבר האחרון בראש שלה.

זו דוגמה למים רבים מכבי אהבה ולנהרות שוטפיה. אבל אנו אומרים להקב"ה. לא משנה כמה שנים בית המקדש חרב, ואין נבואה, ויש גלות, והתרחקנו ממך לאין שיעור, ובכל זאת בטוחים אנו שהקשר שלנו כל כך עמוק וחזק והוא מעבר לכל נסיבות חיצוניות, שום מים רבים לא יוכלו לכבות ושום נהרות לא ישטפו.

[הזכרנו בפעם הקודמת את הענין שלשיבה יש אוירה, והאוירה הזו היא צורך חיוני בהצמחת התלמידים, וטובתם היא שזו תהא כראוי. את האוירה הבוגרת יוצרים הבחורים. בתחילת שנה תמיד כדאי להזכיר זאת. בפרט שיש תלמידים חדשים צעירים, בבחינת הקדמת רפואה למכה. הזכרנו לשים לב למצב הרוממות של התפילות, להתנהגות בחדר האוכל. ודי לחכימא].

יעזור השי"ת שנזכה לקיים כראוי את האני לדודי, ונזכה לדודי לי בכתיבה וחתומה טובה.

איך מתכווננים לראש השנה

אלול כהכנה לראש השנה

חודש אלול ניתן לנו כדי להתכונן בו לראש השנה. כל זמן גדול או אירוע חשוב דורש להתכונן לקראתו. אחרת הוא עובר כמעט ללא תועלת. קשה מאד בשעת מעשה להגיע לתובנות ולהרגשים הנדרשים.

למען האמת, כל מצוה שגרתית אם מתכווננים לה, היא נראית אחרת. אדם מתפלל שחרית כל יום. אילו הוא היה מקדים כמה דקות וחושב בליבו מה אני בעצם הולך לעשות, אני עוד מעט אעמוד לפני המלך ואדבר עמו ממש. וחז"ל הקדושים קבעו שאם לפני כן משבחים את הקב"ה זה מסייע מאד, ולכן ריכזו כמה פרקי שבח מתהילים והוסיפו לזה את שירת הים וקבעו ברכה לפנייה וברכה לאחריה. וחז"ל קבעו שמצות קריאת שמע היא ג"כ הכנה טובה לתפילה, וצירפו לה כמה ברכות שעניינם אהבת ה' לברואיו. ברכת יוצר היא אהבה לכל העולם, המאיר לארץ ולדירים עליה ברחמים. אח"כ ברכה מיוחדת הבוחר בעמו ישראל באהבה, ואחר ק"ש ברכה על הגאולה. כל אלו סוללין את הדרך, כביכול פותחים ומנקים את הצינורות, ואז אתפלל ואבקש ממנו יתברך את כל מה שאני צריך. הרי אם יחשוב אדם כזה וכדומה לזה, כל תפילתו תיראה אחרת לגמרי. וכך כל מצוה ומצוה.

וככל שהיום גדול יותר, צריך יותר זמן להתכונן לקראתו. והיות שראש השנה [ושאר עשרת ימי תשובה מצטרפים לו במידה מסויימת] הוא היום הגדול ביותר בשנה והאירוע החשוב ביותר, נתנו לנו חודש שלם כדי להכין את עצמינו. וכמו בכל זמן שיש בו תפקיד מסויים, יש בזמן ההוא סייעתא דשמיא מיוחדת למי שעוסק בענין הנכון, בבחינת דבר בעיתו מה טוב.

קשה לאנשים כערכינו להקיף את כל העניינים שיש בראש השנה ולהתכונן כראוי לכולם. המשגיח האור יחזקאל כבר היה רגיל להביא בשם אנשים גדולים שאמרו שעבורינו אלול אין בו מספיק זמן כדי להתכונן כמה שצריך. על כן לאור דברים אלו מוטל עלינו לתפוס בכל שנה רק נקודה אחת או שתיים מענייני ראש השנה, ולנסות להתעמק בהם במשך חודש אלול.

ננסה בזה לעמוד מעט על שני עניינים שזמנם בראש השנה, האחד הוא המלכת הקב"ה, והשני הוא העובדה שעוברים לפניו כבני מרון.

המלכת הקב"ה על ידי אמונה פשוטה

בספר דברי יואל מהרה"ק ר' יואל מסאטמר מביא סיפור של רבי נחמן מברסלב, ומבאר את עומק כוונתו. הסיפור בקצרה, על מלך שיצא ליער עם קבוצת שרים. תפקיד השרים כמובן להגן על המלך. לפתע התחוללה סערה עזה והחל לרדת מבול

של גשמים. השרים חששו לעורם, ומרוב בהלה וטירדה שכחו את המלך וברחו כל אחד למצוא לעצמו מחסה. המלך מצא את עצמו לבד בלב היער. והנה הוא רואה בקתה קטנה. ניגש המלך אל הבקתה, דפק בדלת, בעל הבקתה שהיה כפרי פשוט מאד פתח את הדלת, זיהה את המלך והכניסו בכבוד גדול לבקתה ודאג לכל צרכיו בשלימות כל עוד שהה המלך בבקתתו הדלה.

כשנוגעה הסערה נזכרו השרים לבושתם שזנחו את המלך. כל אחד בא מהר ממקומו והבינו שהמלך בבקתה. נכנסו השרים לבקתה וביקשו לתפוס את מקומם בפמליית המלך כפי שהיו רגילים. אמר להם המלך, בעת מבחן נכשלתם בתפקידכם, על כן אעביר אתכם מגדולתכם וזה הכפרי הפשוט הוא יהא ראש השרים.

ביאר הרבי מסאטמר שזה משל לענין האמונה בסוף הגלות. המלך הוא מלכו של עולם. השרים הם כל החכמות שבעולם שמטרתם להגן על המלוכה, כלומר לחזק את האמונה בה' יתברך, שזה תפקיד כל החכמות שבעולם. אלא שמגיע זמן קשה בעקבתא דמשיחא שיש בו מבול של כפירה רח"ל. המלך בסכנה, כלומר האמונה בהקב"ה בסיכון. וכל השרים בורחים, היינו שכל החכמות שבעולם לא מצליחות להגן על האמונה מפני מבול הכפירה שיורד לעולם רח"ל. הכפרי ובקתתו מסמלים את האמונה התמימה והפשוטה בה' יתברך. דוקא בעלי אמונה תמימה זו הם אלו המצליחים לעמוד בפרץ מול מבול הכפירה ולהגן על המלוכה, מה שלא הצליחו כל בעלי החכמה. ולכן יאמר הקב"ה ששוב אין צורך כלל בכל החכמות מאחר שאין הן מצליחות למלא את תפקידם, ודי מכאן ולהבא באמונה פשוטה.

ידוע מה שכתב החסיד יעבץ, שהיה ממגורשי ספרד, בפירושו על אבות, שבזמן הגזירות בספרד, היהודים החכמים והפילוסופים, רובם לא עמדו בגזירות, ונכנעו לגויים, והשתמדו רח"ל כדי לא להפסיד את רכושם ומולדתם, ודוקא היהודים הפשוטים בעלי האמונה התמימה והפשוטה, הם אלו שלא כרעו לבעל, ועזבו במסירות נפש את כל רכושם ויצאו לגלות.

להתחזק ולחזק את הדברים הרגילים בדוקא

וכאשר באלול עלינו להתכונן להמלכת הקב"ה, ובזמנינו ממליכים את הקב"ה דוקא בפשטות בלא התחכמות. על כן גם תפקידו של חודש אלול בזמנינו איננו ללכת בגדולות ובנפלאות. אדרבא בחודש זה נהגו מאז ומעולם לחזק את בדק הבית, דוקא בדברים הפשוטים והידועים. אותם דברים שאנחנו פשוט נחלשים ומתרופפים בהם, בחודש זה עלינו להקפיד למלא את כל החובות בפשטות ותמימות. להשכים לתפילה, להתפלל במתינות ובריכוז, להיכנס לסדר בזמן, ולא לעזובו טרם סיומו. ובמשך הלימוד פשוט ללמוד ללא דיבורים בטלים וכדומה. וכן על זו הדרך. כך היא דרך המלך להגן על המלוכה. להתחזק בהליכה בדרך היראה בפשטות ובתמימות.

שמעתי מהמשפיע ר' אלימלך בידרמן שליט"א שאמר טעם בדרך דרוש למה שנהגו ברוב המקומות שהש"צ דשחרית אומר ומנגן המלך במקומו שבתוך הקהל, ורק אחר

כך הולך לעמוד של הש"צ להמשיך יושב על כסא וכו'. ואמר הרמז בזה, אדם חושב שאילו היה לו תנאים שונים טובים יותר אזי הוא היה מצליח להמליך את הקב"ה כדבעי. אומרים לו, תפקידך להמליך את הבורא דוקא ממקומך הרגיל. המתבונן יראה שמי שמהלך בגדולות, למעשה מזניח את החולשות האמיתיות שלו, וכשכל הדברים הנשגבים לא יחזיקו מעמד, הוא יישאר עם כל הבעיות. ודוקא מי שמחזק את החולשות הנמצאות בתוך המצב האמיתי שלו, הוא זה שמתקדם כל הזמן.

ויש בידינו בענין זה מעשה רב ממרן החזו"א. מו"ח הגר"י וסרמן זצ"ל בצעירותו נקלע בבית לסכנת נפשות ע"י התחשמלות, וניצל בס"ד. היה זה לעת ערב, והוא קיבל על עצמו תענית למחר. אח"כ פנה לבית רבו החזו"א להתייעץ כדת מה עוד לקבל עליו איזו קבלה טובה. החזו"א שאל אותו האם שמת לב שהיום ח' טבת, והשיב שלא, אבל מה בכך. ענה החזו"א שהרי אם תצום מחר יום לפני עשרה בטבת, יהיו לך שני ימי תענית רצופים, ומכיון שלא חשבת על זה כלל הרי זה פתח מצויין, ומיד צירף אליו החזו"א עוד שני יהודים והתיר לו הנדר.

המשיך החזו"א ואמר, ולגבי מה שרצית לקבל על עצמך, אתה צריך לקבל על עצמך לא לקבל כלום, כלומר כל מה שאתה עושה, עליך להמשיך בדיוק כך. וביאר החזו"א, שאברך שעושה מה שצריך, בתפילה ותורה, והס"מ רוצה להפילו, מביא הוא לידו איזה מעשה שידמה לאברך שהוא צריך לקבל איזו קבלה, וכל קבלה שיקבל הרי תקלקל את מצבו הטוב כרגע. ע"כ יש להתחזק ולעמוד מול עצת היצר הזו ולא לקבל כלום.

ואמנם אין למדין הלכה מפי מעשה, כי לא כל האנשים שוים ולא כל העיתים שוות, ומ"מ יסוד הדברים הוא שיעור עמוק ומופלא, והוא אשר דיברנו, דגם כשצריך חיזוק, אין מחזקים אלא את השגרה.

אין הדבר תלוי אלא בי

אולי אפשר להוסיף עוד מסר חשוב לענייני תשובה שעולה מהסיפור הקטן הזה על המבול ביער. המלך כידוע מאז שחר ילדותו מוקף במשרתים העומדים סביבו ומוכנים ומזומנים לבצע ככל אשר יוציא מפיו. הכל עושים בשבילו. מלבישים אותו ורוחצים אותו ומנקים אחריו וכו' וכו'. בעצם מגדלים את הנסיך להיות מפונק מאד ללא שום יכולת להיות עצמאי. משקיעים בו רק לגדלו ולחכמו בחכמת המלוכה. כתוצאה מזה, המלך בעצם איש חלוש. כפריים פשוטים יכולים להסתדר בחיים הטבעיים הרבה יותר טוב מהמלך המפונק והבלתי עצמאי.

אבל כשמגיע המבול והשרים נבהלו וברחו, והמלך נשאר פעם ראשונה בחייו לבד, היתה לו ברירה להישאר נטוע במקומו כועס על השרים. אבל אז הסערה היתה משמידה אותו. רצון ההישרדות לא הותיר לו ברירה אלא לקחת את העניינים לידיו. ואכן, ברגע שהמלך החל לחפש מחסה, מיד הוא ראה בקתה וניגש אליה וכו'. כלומר כשאין ברירה הוא הוציא מתוכו כוחות גדולים של עצמאות וכך הוא ניצל.

ולענייננו, אחת הסיבות שאנחנו לא משתנים ולא מתקנים מה שצריך, כי אנחנו רגילים מאד לסמוך תמיד על שולחן אחרים. מצפים אנו שאחרים יזכירו לנו לקיים כל הלכה בזמנה, שאחרים ירגשו אותנו בתפילה, וכן בכל התחומים. וכדי להצליח לשוב בתשובה שלימה, אדם מוכרח לקחת את עצמו בידים. הוא עצמו. אני עשיתי ואני אשא. רק כשהוא מוכן ומזומן לפעול בכוחות עצמו, אז הוא בדרך אל התיקון.

חז"ל רמזו זאת בסיפור על ר' אלעזר בן דורדיא שחטא מאד ורצה לשוב, וביקש מהשמים שיבקשו עליו רחמים וסירבו, וכך מכל הבריאה. עד שאמר "אין הדבר תלוי אלא בי", ואז בכה עד שמת, ויצאה בת קול שר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. וכבר אמרו שנקרא "רבי" בגלל שלימד ענין זה. שרק כאשר מבינים ש"אין הדבר תלוי אלא בי", רק אז יש סיכוי לצאת מהבוץ.

זה חלק ממה שמתאמנים באלול, כשמנסים לשמור על כל הזמנים באופן מלא, עושים זאת ללא שוטר ומושל ומשגיח, אלא באופן של "הדבר תלוי בי", וכשאנחנו בעצמינו דואגים לכך שיעבור עלינו אלול שכל כולו שמירת סדרים כהלכתם, הרי בזה גופא אנו לומדים ליטול אחריות על עצמינו ועל מצבינו, ובזה נטענו שורש לכל השינוי והתיקון שנעשה בהמשך הזמן.

כל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון

וכעת נעבור לענין השני של ראש השנה, שאנו מציעים להתכונן לו באלול. חז"ל גילו את אזנינו שבראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. אפילו אילו לא היה בראש השנה שום דבר אחר מלבד זה, הרי היה הוא כבר יום גדול ונורא. כביכול הקב"ה יושב וכל אחד ואחד באופן אישי ופרטי, עובר לפניו, והקב"ה כביכול סוקרו ומביט בו כמו שרק הקב"ה יודע להביט, כלומר רואה אותו לפני ולפנים, אין דבר נעלם ממך, בוחן ליבות וכליות. כל מחשבת זדון, כל מידה רעה, גלויה וחשופה לפניו יתברך.

כדי לנסות להבין איך מתכוננים למעמד הנורא הזה, נקדים מעשה ידוע שסיפר הגר"ש שבדרון על עצמו. וכך אמר: התארחתי באיזה ביהכנ"ס בשבת שחל בו ר"ח. סבור הייתי שמן הסתם יכבדוני להתפלל קבל"ש לפני העמוד. והנה התאכזבתי. שלחו מישהו אחר, ולא דוקא חזן גדול. שוב חשבתי מן הסתם יכבדוני לדרוש לפני מעריב. והנה דרש קלושות רב ביהכנ"ס. לא שלחוני למעריב, לא לשחרית עם הלל, לא קיבלתי את עליית הכהן ולא את המפטיר, ולסיום כל השרשרת, למוסף המיוחד של שבת ר"ח המתחיל ב"אתה יצרת", שלחו מאן דהוא, לא אותי.

והנה טעה הש"ץ ואמר תכנת שבת, תיכף ומיד דפקתי בעוז וגבורה על הסטנדר שלפניי ושאגתי בקול גדול "אתה יצרת" !!!

אחר כך התבוננתי על עצמי מדוע דפקתי כל כך חזק, ומדוע נזדרזתי להיות הראשון שדופק, ומדוע שאגתי כל כך. והבנתי לבושותי, שלא על האתה יצרת אני דופק וזועק,

אני זועק את הקבלת שבת והדרשה והמעריב וההלל וכו'. כלומר זועק אני, אתם מתעלמים ממני. הביטו וראו, שלום שבדרון כאן !!!

באמת אדם זקוק שיראו אותו. זה צורך עמוק מאד. אדם שלא רואים אותו לא יכול לשרוד. יתכן שהשורש של הצורך הזה, זה בגלל שאדם בנוי באופן של להיראות על ידי הבורא. הצדיקים לא מסיחים דעת מזה. שויתי ה' לנגדי תמיד. זה ממעלות הצדיקים כמובא ברמ"א בתחילת השו"ע. בזמן שבית המקדש היה קיים נדרשו כל ישראל ברגלים לעלות "וליראות" את פני ה'. אצלינו נותר רק הלהיראות של ראש השנה.

וטהר ליבנו לקראת הראיון האישי אצל הקב"ה

מהסיפור הזה רואים גם איך אדם גדול יודע להביט היטב לתוככי עצמו, ולמצוא בנפשו את המקומות שיש חולשה וגנאי.

האדם יראה לעיניים. רק את החיצוניות. גם בזה יש דרגות. ככל שאדם יותר עמוק, הוא רואה קצת מעבר לחיצוניות השטחית. אבל הקב"ה רואה את כל הלפני ולפנים. צופה כל הנסתרות ויודע כל המחשבות. וכשאנו עוברים לפניו, מה אנחנו מראים לו, וכי את החליפה והכובע והנעליים, או את הגוף, הרי לצורך מה שאנו צריכים להראות לפניו ית' לא יעזור לנו כלל להסתפר ולהתרחץ וללבוש בגדים נאים. עלינו לדאוג שהנפש תהיה נקייה. בלי כעס וקנאה ושקרים וכו'. ולזה לבד כבר לא מספיק אלול שלם. אבל צריך לנסות בחודש הזה לטהר את הלב, לרחוץ אותו מכעסים, מצרות עין, מתאוות שונות, כדי שבבוא ראש השנה, נוכל להתבייש קצת פחות לפני עיני הקב"ה.

לקראת בחירות

[בשבוע הבא ייערכו בחירות. התלמידים שלנו אינם בגיל הצבעה, ואין להם שום יכולת לסייע באמת. על כן עליהם להשתדל שלא להתעסק עם זה כלל וכלל. אדרבא, בגלל הצער הגדול שזה מזדמן באמצע אלול, ויש כאלו שמחובתם לעסוק בזה אע"פ שזה מחריב להם את האלול, אלו שלא מוכרחים, צריכים ביתר שאת וביתר עוז לא להסיח דעת כלל מאלול.

וגם אם באותו יום עצמו יווצר קצת ענין, צריך עכ"פ תיכף ומיד לחזק את עצמו ולשוב לתלמודו. ולפי מה שדיברנו זה באמת עניינו של אלול. אחרי רפיון, להתחזק, להתאפס. כלומר להתחיל שוב מהתחלה בצורה הנכונה. כך שמי שישכיל מיד אחרי הענין הזה לחזק את עצמו לשמור סדרים מלאים ללא היסח הדעת, גם ממלא בזה את חובת האלול ומכין עצמו כראוי להמלכה של הקב"ה].

יעזור השי"ת שנזכה לנצל היטב את ימי האלול וממילא נזכה לר"ה מרומם ולכתיבה וחתימה טובה.

אלול - חיזוק בין אדם לחבירו

אלול - חדש של התחזקות והתרוממות

הפרשה מתחילה כי תצא למלחמה וגו' וראית בשביה וגו'. אמרו חז"ל לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע. כלומר ירדה תורה לסוף דעת האדם שרואה בשביה אשת יפת תואר, ואם לא יתירו לו באופנים מסויימים הוא ייכשל לגמרי, לכן התורה התירה מה שהתירה.

אמנם בספרים הק' הרחיבו בדרך דרוש את כוונת חז"ל ואמרו שכל הפרשה הזו של כי תצא למלחמה על אויבך הוא נגד האויב הגדול, היצר הרע. ורמזו על פי זה כמה וכמה רמזים בענייני מלחמת היצר. ואחד מהם על הנאמר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, שהכוונה לחודש אלול. אחד הכלים הגדולים ביותר נגד היצה"ר, הוא חדש אלול. חדש שלם של ריבוי בתפילות וביר"ש, כדי להתכונן ליום הדין.

כבר הבאנו במק"א באריכות אודות הטעות המיידית שאנשים חושבים שכל שנה הם מתחזקים בתקופה זו ובסוף זה לא שורד. והם מתייאשים ומחליטים שחבל להתחזק באלול. ומשלו לספינות שעוגנות על שפת היבשה, שכל הזמן מושכים אותם לחוף, למרות שהם נכנסות לעומק הים שוב ושוב, ותהה על כך שוטה אחד מה טעם למשוך אם זה מיד מתחיל להתרחק, וביארו לו שאם לא יכניסון כל הזמן, הן תמשכנה להתרחק עד שיאבדו. כך ללא התקופה המרוממת של אלול ועשי"ת, היינו מתרחקים עוד ועוד. עכשיו כל שנה מתחממים מחדש, ואע"פ שאמנם שוב מתרחקים, אבל בסך הכל נשארים קרובים. והבן.

בפרשת ניצבים בפסוק ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך, כתב בעל הטורים ש'את לבבך ואת לבב' ראשי תיבות אלול. שבחדש אלול מרבים בסליחות ובזה הלב מיטהר. ומביא עוד רמז 'לולא' האמנתי, במזמור שנהגנו לאומרו כל התקופה, שהן אותיות אלול, ג"כ לרמז שבאלול מתכוננים לראות את ה' כביכול, וחרדים לקראתו.

"בתוך עמי אנכי יושבת" - לכלול עצמו עם הציבור

ונהגו בדרך כלל לעורר בחדש זה על התחזקות בתפילה ובלימוד המוסר ובשקידת התורה. וכמובן כל זה אמת ונכון הדבר. אבל כדאי להזכיר שבספרים הק' כתבו שאלול ר"ת ג"כ 'איש לרעהו ומתנות לאביונים'. וזה נראה מוזר מעט, מה ענין דברים הללו לאלול.

וביארו הספרים שהנה מצינו בנביא שהאשה השונמית באה אצל אלישע, ושאל אותה הנביא אם היא צריכה שהוא ידבר עבורה אל המלך, והיא השיבה אמריה לו "בתוך עמי אנכי יושבת". כלומר אין לי צורך בדיבור מיוחד אל המלך. והנה בסידור הגר"א מביא מהזוה"ק שזה היה בר"ה או מעט קודם, והנביא התכוון למלך מלכי המלכים

עא ~~~~~ אלול – חיזוק בין אדם לחבירו ~~~~~

הקב"ה, והציע לה שהוא יתפלל עבורה בר"ה אצל הקב"ה. והרי אנו יודעים שבזמננו אנשים עושים כל מאמץ שגדולי ישראל יתפללו עבורם, ולכאורה השונמית היתה צריכה 'לקפוץ על המציאה'.

ולמרבה הפלא היא מסרבת. היא אומרת לנביא בתוך עמי אני יושבת. אל נא תזכירני בתפילתך באופן פרטי. רק יחד עם כלל ישראל. מה פשר הדבר.

התשובה היא שליחיד מאד קשה לזכות בדין הקשה. מי יאמר זיכיתי לבי. אבל לציבור יש דין מיוחד. התחשבות מיוחדת. הציבור כמעט תמיד זוכה בדין. וככל שאדם יותר מחובר לציבור, כך הוא עובר את הדין יותר בקלות יחד עם כולם. ולכן לא כדאי להיות אדם פרטי בימי הדין. עד כדי כך שהשונמית העדיפה לוותר על תפילת צדיק הדור עבורה באופן פרטי.

ידוע שהיו רבנים וראשי ישיבות שבר"ה לא ישבו במזרח, וביקשו לא לקבל עליות מיוחדות, מטעם זה של "בתוך עמי אנכי יושבת".

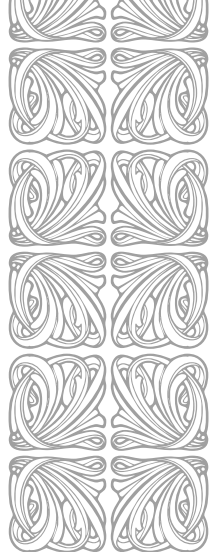
זו הכוונה של הרמז איש לרעהו ומתנות לאביונים, שבחדש אלול ירבה במעשים של אהבה ואחווה ושלוש וריעות, ובזה יהא שייך להכלל, וזו מעבודות חדש האלול היא.

אלול – להתחזק באהבת הבריות

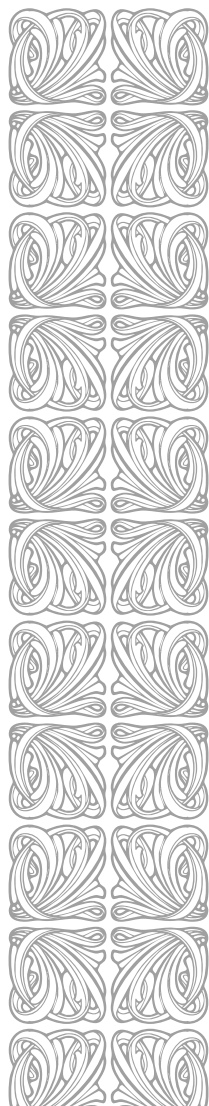
ומה יעשה כל יחיד מאיתנו כדי להיות חלק מהציבור. התשובה כפשוטה ממש. לא להיות אדם שחושב רק על עצמו. להיות עירני לסביבה שלו. להשתדל לשם לב בסביבתו האם משהו צריך קירוב והארת פנים. טובה קטנה. רבנו יונה אומר בשע"ת "וחייב אדם לשקוד בעמל נפשו על טובת חבירו". זה תמיד ובגדר חובה. אבל בתקופה זו הדבר הוא גם בבחינת עצה נפלאה ליום הדין. לשים לב שלכל אחד מהחברים יש חברותות וחברים. וכן על זו הדרך.

הערה מעשית מצויה. בתקופה זו ביישובות [כמו בכל המוסדות] נכנסים תלמידים חדשים. צריכים המבוגרים להקל עליהם. למבוגרים זה לא מאמץ גדול, ולתלמיד החדש זה יכול להיות ממש קרוב לפיקוח נפש. כמו כן השיעורים הוותיקים מתקדמים. ש"ב נהיה ש"ג, וש"א נעשה ש"ב. מטבע הדברים יכול להיווצר מתח. הגדולים רוצים לשלוט, הצעירים לא מפרגנים עד הסוף וכו'. הכל תהליכים טבעיים ומוכרים, והדברים אולי בסוף מסתדרים מעצמם. אבל אחרי הכל הקב"ה רוצה מאיתנו אהבה ואחווה. קצת התרוממות מעל הקטנויות הללו. ובמיוחד בתקופה הסמוכה לימי הדין, כל התרחקות ממחלוקת, כל ויתור, כל עשייה למען השלום, הופכת אותנו לאנשי הציבור, ותסייע לזכות לכוח"ט. אכ"ר.

(נאמר בס"ד בשע"ת בס"ג כי-תצא תשפ"א)

ראש השנה

ומלכותו בכל משלה

ימי תשובה ודין ללא תשובה ובקשות

בעומדינו כעת ממש יום לפני ראש השנה, דומה שהזמן גרמא לדבר על ענין נשגב ומרומם מיסודי היהדות, שאי אפשר כל כך לדבר עליו בימים רגילים.

ישנו דבר פלא בענין ראש השנה. שנים מהעניינים המרכזיים של ראש השנה, לא עוסקים בהם בכלל בר"ה באופן רשמי.

הדבר הראשון, ר"ה הוא חלק מעשי"ת, כשמסתיימים ב' ימי ר"ה כבר נותרים רק שמונה ימי תשובה. ובכל זאת בר"ה עצמו לא אומרים וידוי. (י"א וידוי קצר בין התקיעות). אדרבא הפוסקים הזהירו להימנע מלהזכיר אפילו את המילה חטאנו. מתפללים תפילות כל כך ארוכות ובהם אין מקום בכלל לעסק התשובה. זה הפלא הראשון.

הדבר השני. ראש השנה הוא יום הדין. כל פרט בחיינו בשנה הבאה נקבע ביום זה. ואנו כמעט לא מבקשים כלום על צרכינו. רק בנוסח כללי שהוסיפו הגאונים דהיינו זכרנו מי כמוך וכתוב ובספר חיים. לא יותר מעשי"ת. וגם זה נתקן ע"י הגאונים ולא מדינא דגמרא. לא חוזרים אם לא אמר הוספות אלו. גם ב'אבינו מלכינו' קצת מבקשים, אבל גם זה לא לעיכובא, וזה גם נאמר ללא התייחסות של הפרט לענייני עצמו. איך זה יתכן, אנו מאמינים שברגעים אלו הקב"ה גוזר, זה מחריד כל לב, ובכל זאת מדברים כל התפילות על עניינים נשגבים של מלכות ה' בעולמו וכמעט לא מבקשים כלום.

ידוע שבפוסקים מוזכר איסור לבקש בקשות פרטיות בר"ה. אמנם כבר אמר הג"ר ישראל מסלנט, וכך נהגו, שכן מבקשים מכמה סיבות, ובעיקר זה בגלל קטנותינו, שלפי ערכנו אנו לא במצב שיכולים להתעלם מצרכינו ולבקש רק על כבוד שמים, וזה יגרום לנו להפסיק להרגיש את אימת הדין. אבל אילו היינו עומדים על הגובה הראוי, היה נכון יותר שלא לבקש כלום. ובכל אופן הבקשות הפרטיות הן רק ב'אלוקי נצור' וזה לא חלק ממטבע התפילה. וגם יחסית ללא השוואה לזמן המוקדש לשאר התפילות. זה הפלא השני.

לכאורה זו החמצה איומה. ימי תשובה ללא עסק התשובה, וימי דין ללא בקשות פרטיות. אמנם פשוט שלעולם לא מפסידים כשעושים את מה שקבעו לנו רבותינו. כנראה התשובה והבקשות מתקיימים בדרכים אחרות בלא לעסוק בהם במפורש, ואדרבא רק מרויחים מהדרכים העקיפות הללו. וננסה בס"ד להבין איך זה פועל.

מבט כללי מקטין את הבעיות

נקדים להביט במהלך מסויים שפועל בחיים לא רק לגבי עבודת ה'. לפעמים אנו פוגשים אדם שיש לו בעיות רבות. בעצם אין לו דרך לפתור אותם והוא לכוד ללא

מוצא. והוא באמת שבור ומדוכדך מכל הצרות שלו. וישנו אדם אחר שיש לו את אותם הבעיות בדיוק, ובכל זאת הוא איש חיוני מלא מרץ ושמחת חיים. ולא זו בלבד, אלא גם אותו אדם מיואש, לפעמים פתאום אנו רואים שמצב הרוח שלו משתנה, והוא נראה כאילו כל בעיותיו הסתדרו, בזמן שהן רק הוחמרו עוד יותר. מה הסוד?

הענין הוא נקודת המבט. כל עוד אדם מסתכל על הבעיה ממקום מצומצם שרואה רק את הבעיה הזו, היא באמת נראית גדולה ומאיימת. אבל ברגע שהוא רואה תמונה רחבה יותר, וזה הופך להיות חלק מעסק גדול יותר, מיד הקושי שבזה מצטמצם.

למשל, אדם יש לו זמן פנוי, והוא רוצה לנוח, והמיטה שלו שבורה, הקפיצים בולטים וכדומה. אם כרגע כל עניינו בחיים זה לנוח, אזי הוא אומלל ממש. כי הענין הראשי שלו כרגע לא מצליח. אבל אם הוא עסוק באיזה ענין חשוב, ואמנם היות והוא זקוק למנוחה, אזי הוא משיב את עצמו לנוח קצת, אבל המנוחה אצלו היא רק היכי תימצי לאגור כוחות להמשיך במפעליו המבורכים, אזי תחושת הבעייתיות של האי נוחות מתגמדת מאד, מאחר שהנוחות היא לא הנושא כאן.

לפעמים אומרים לאדם שסובל ממהו, תחשוב כמה זה יפריע לך בעוד חודש. בעוד שנה. בעוד עשר שנים. אם זה גם אז מאד יפריע לך, כנראה זו באמת בעיה גדולה. אבל אם אז זה כמעט לא יפריע, כבר מיד הוא מרגיש הקלה. מה הסיבה? משום שהוא הרים את עצמו לנקודת מבט הרבה יותר רחבה, שבתוכה המשמעות של הסבל המסויים נעשה קטן.

המתבונן יראה, שככל שאדם יוצא מהעיסוק בעצמו בלבד, והוא חלק מדבר גדול יותר ממנו, כגון חלק ממפלגה, ממפעל גדול וכדומה, ממילא תחושת הקושי שלו מענייניו הפרטיים באמת לא כל כך קיימת. הבעיה היא אותה בעיה, אבל היא כמעט לא מפריעה לו. גם אדם שאיכפת לו מקבוצה קטנה של אנשים שקצת תלויה בו, כבר מרגיש פחות את צרותיו הפרטיות. ככל שאדם מחובר יותר לציבור, ולצרכי הציבור, כך ענייניו הקטנים פחות מפריעים לו. ככל שאדם חי למען מטרה חיצונית, מחוץ לעצמו, כך הבעיות שלו בכלל לא תופסות אצלו מקום.

כל זאת נכון לגמרי גם ללא שום קשר לעבודת ה'. בענייני עבודת ה' כבר אמרו חז"ל התקן עצמך בפרוודור כדי שתיכנס לטרקלין. וידוע שהחפץ חיים הסביר לאיזה גביר שלכן לא חסר לו כלום והוא לא צריך בבית שום ריהוט וכדומה, כי הבית שלו בראדין זה זמני, והריהוט שלו נמצא מוכן עבורו בעולם הבא, בבית האמיתי שלו. כשאדם מתרומם להבין שכל העולם הזה הוא עולם חולף וזמני, והוא רק גרגיר קטן לעומת הנצח בעולם הבא, ממילא אין משמעות למה שהוא משיג או מאבד כאן, וממילא כלום לא מפריע לו. כלומר המבט הרחב שכל העולם כאן הוא רק חלק קטן ממערכת יותר גדולה, מאפשר לא להצטער כאן מקטנות.

תכלית הבריאה – ריבוי כבוד שמים

אבל האמת היא שגם המבט הזה על עולם הבא, ושכאן זה רק מאד זמני, זה עדיין רק חלק קטן מהמהלך הכללי. יש דבר עוד יותר רחב, שכולל בתוכו גם את העולם הבא, ויכול להקטין אפילו אותו. מי שזוכה להתרומם לשם, הכל נעשה אצלו הבל הבלים שאין בו ממש. וזה מה שאנו רוצים לומר כאן.

הפסוק אומר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. המשנה באבות מביאה זאת. משמעות הדברים שהעולם נברא כדי להרבות כבוד שמים. מאחר שבעומק הענין אין עוד מלבדו כלל וכלל, ממילא אין מקום בעולם לכלום חוץ מזה. הגשמיות שלנו מסתירה זאת, ולכן נדמה לנו שיש בעולם עוד עניינים ועוד מטרות, ולפעמים אנחנו חושבים על כל מיני דברים שהן המטרות שלנו בחיים או בחלק מהחיים. אבל האמת שהכל רק דמיון. באמת באמת כל מה שקורה בעולם, תפקידו להאדיר כבוד שמים. כל המציאות שלנו בעולם היא רק להיות בורג קטן במערכת הזו של הרביית כבוד שמים.

גם אם אנחנו לא מבינים זאת, ולפעמים אנחנו חלילה מפריעים, גם אז בסופו של דבר, זה כל תכליתנו. יש אנשים שזוכים שכבוד שמים מתרבה על ידי מעשיהם הטובים, ומתוך כוונה לזה, ויש כאלו שזה קורה בלי שהם מתכוונים, ולפעמים על ידי שהם נענשים רח"ל על מעשיהם הרעים ואחרים מתעוררים מזה. אבל התכלית היחידה של כל העולם כולו היא רק זה. ככל שאדם זוכה לקדם מטרה זו, זה הערך שלו. אם חלילה הוא לא תרם לכך, הוא חסר ערך גמור. גם החטאים והמצוות שלו, העולם הזה שלו והעולם הבא שלו, המידות הרעות שלו או רוח הקדש שלו, הכל הכל לא שלו, והוא לא באמת חשוב בפני עצמו כלל, לא לטוב ולא למוטב. כל חשיבותו היא רק עד כמה הוא קידם את כבוד שמים בעולם.

התשובה והבקשה בר"ה היא ע"י התבטלות למלכות ה'

ביום רגיל קשה להרגיש זאת, וכן קשה מאד לדבר על כך. רק יחידי סגולה כמו קדושי הדורות חיו כך כל רגע מחייהם. אבל אנחנו רחוקים מזה מאד. ואפילו צריך להיזהר לא לומר לעצמינו דברים כאלו מהשפה ולחוץ. אין שום ענין להיות בעל דמיון. אבל בר"ה, יום חידוש המלוכה, יורד לעולם שפע עצום של יכולת להרגיש שהקב"ה אין עוד מלבדו, והוא לבדו מלך, ואנחנו עבדיו וגם לנו אין צורך אמיתי בכלום חוץ מזה, אין לנו שום רצון חוץ מזה.

כל מה שאפשר להשיג עם תשובה רגילה של חרטה וקבלה, לא מתחיל להתקרב למה שאפשר להשתנות לטובה על ידי שמכירים את המלך, ומבינים שבאנו לכאן לעשות את רצונו בלבד. ר"ה הוא יום של תשובה עד מאד, אבל התשובה שבו היא דוקא על ידי שאפילו על תשובה לא מדברים. לחזור בתשובה בגלל שאחרת יהיה לי רע, זה עדיין מאד רחוק מהתשובה האמיתית. כעבור ר"ה אין ברירה. אי אפשר לנו לחזור

בתשובה בלא יראת העונש, בלי להיכנס לפרטים של קבלות מעשיות קטנות וכדומה. אבל בר"ה אנו מנצלים את האפשרות לחזור בתשובה אל ה' יתברך מאהבה מתוך הרגשת רוממותו ומלכותו יתברך.

לעתיד לבוא כאשר יהיה ה' למלך על כל הארץ וכו', אז כך ירגישו כולם תמיד. ובאמת על זה הולך כל התפילות של ר"ה, שזה יקרה בקרוב. תן פחדך על כל מעשיך, וידע כל פעול, תן כבוד ה' לעמך, צדיקים יראו וישמחו, וכך כל התפילות כולן. מי שמתפלל במתינות בכוונת המילים, יזכה לחוש זאת. חז"ל לא תיקנו לנו תפילות שאין לנו שייכות איתם.

כך גם לגבי הבקשות. הרי מי שמשרת את המלך, ומכיר במלכותו, מקבל מאוצר המלך את כל צרכיו. חבל להיכנס לפרטים. המלך יודע יותר טוב מה אנו צריכים. ויש לו שפע עצום ורצון עצום להעניק. רק תתכופף ותתבטל לפניו, ממילא כבר יהיה לך הכל. אתה לא מפסיד כלום כשאתה לא מבקש, אם בזמן הזה אתה מתחבר עוד ועוד להרגשת "מלכותו בכל משלה". אמנם מוכרחים קצת לבקש כאמור לעיל, אבל כל רגע של אמירת שבחים להבורא יתברך בכוונה עוזר יותר ויותר.

ראש השנה - הזדמנות פז לזכות למדרגות עליונות

היום הנורא הזה תובע מאיתנו, צאו מקטנותכם. תפסיקו להיות בעלי דמיון. תפסיקו להיות כאלו אנוכיים. צאו מהמקום הקטן שלכם, תשקיפו על המרחב העצום הזה של "אין עוד מלבדו". אל תתעסקו יותר מדי עם עצמכם. גם כשאתה מבקש בקשות רוחניות על עצמך, זה בודאי עדיף מדברים אחרים, וצריך לעשות זאת, אבל עדיין אתה חושב על עצמך. ביום הזה אפשר לשאוב נהרות של אהבת ה', של יראת הרוממות, של דביקות, שבדרך כלל כל אלו ודומיהן אינם כלל בהישג ידינו. מי שמנצל, יצמח, ואז כל מצבו הרוחני והגשמי יהיה משופר אלף מונים. אחרי ר"ה צריך לחזור לגדרים ברורים של קבלה להבא ותוכניות. חייבים. אנחנו מדי קטנים להתקדם בלי זה. אבל בר"ה זה לא העיקר.

המדרגות הללו קיימות בנשמה של כל יהודי. רק הגוף העכור והתאוות מסתירים זאת. אבל בר"ה אפשר בקלות יחסית להתעלם מהמסכים, ולהתחבר לשרש הפנימי הזה שיודע טוב מאד את האמת. ומי שמוציא את זה קצת מהכח אל הפועל בר"ה, נשאר לו מזה רושם לכל השנה.

ידוע שיש שקשה להם לכוון ובכן תן פחדך וכו', כי מה זה נוגע לי. ומחפשים עצות לחשוב שאם כל העולם יהיה במצב של יראה, גם לי יהיה קל יותר למלא את חובת היראה. וכן על דרך זו. זו באמת עצה טובה. אבל אפשר להגיע למצב של חיבור לתפילות הללו כמו שהן. דברים ככתבן. לחוש שה' מלך על כל הארץ. ולא לשכוח כמובן שהוא מלך עלי, כמאמר הגרי"ס הידוע בקריאת שמע, שיש כאלו שמכוונים בתיבת "אחד" שה' מלך יחיד בשבעה רקיעים ובארץ ובכל ד' רוחות השמים, רק הם שוכחים לחשוב שגם עלי בעצמי הקב"ה מלך.

זיכוי הרבים באמת

נסיים בשני מעשים. כולם יודעים שזיכוי הרבים הוא דבר גדול מאד, והסיבה היא מפני שהוא מסייע לרבים למלא חובתם בעולמם, להרבות כבוד שמים, ובזה הוא עצמו מקיים את תכלית הבריאה ואת רצון ה'. נוכחתי כשבחור אחד משיבת פוניבז' נתבקש לשמש בעל תפילה בעיר חילונית רחוקה, ולא רצה להפסיד את התפילה המיוחדת בישיבה. הוא שאל את מורינו הג"ר דוד פוברסקי זצ"ל איך לנהוג. מי שקצת הכיר את הגר"ד ידע שאצלו תפילה בישיבה היה מיסודי העליה של בן תורה. כמעט לא ניתן להעלות על הדעת שהוא יסכים שמשו ידחה את זה.

אמר לו ר' דוד יש לי חקירה, האם אנשי בית הכנסת ההוא שמעו עליך שאתה חזן גדול ולכן הם רוצים דוקא אותך אף שיש להם אפשרויות אחרות, או שהם בכלל לא יודעים איך קוראים לזה שיבוא להתפלל אצלם, האם הוא בחור או נשוי, יש לו קול חזק וערב או לא, היודע הוא את הנוסח כראוי או לו. הם כל כך זקוקים לבעל תפילה עד שאין להם נפ"מ מי יבוא.

אם כמו הצד הראשון, התשובה ברורה שעליך להישאר בישיבה. אבל אם כמו הצד השני, אתמהה, בית הכנסת שלם של כמה מניינים יושב ומצפה לבעל תפילה, ולך ברור שהתפילה הפרטית שלך בישיבה קודמת?

המשיך ר' דוד לספר לשואל, בבחורותי חשקה נפשי להתפלל בר"ה עם מרן הח"ח זי"ע, חסכתי מעות ונסעתי לראדין. (יתכן שזה היה כרוך אף בהברחת גבול). הגעתי לשם בערב ר"ה, ואני רואה המון רב של יהודים מתקבצים ובאים מכל העיירות הסמוכות לבקש להם 'כלי קדש' מבין התלמידים והאורחים. זה מחפש לו בעל שחרית, לזה חסר בעל מוסף, לעיירה זו אין בעל תקיעה ולעיירה פלונית אין בעל קריאה, ובכלל כמה עיירות חסר להם אחד או שנים להשלמת המנין. והח"ח מורה לכל המתבקשים לקום ולהצטרף לעיירות שבסביבה. שמעתי בחור אחד טוען לח"ח, רבי זה עלה לי הון רב להגיע להתפלל עם הרבי ביום הדין, הח"ח לא ביטל את דבריו אלא אמר לו "אעפ"כ, זיכוי הרבים יותר חשוב".

(מענין שהבחור שאל את הגר"ד, אני מבין שראש הישיבה מורה לי להסכים. אמר לו ר' דוד זאת לא אמרתי. אני ראיתי שאתה לא מבין את הצד השני. כעת כשאתה כבר מבין, יש כאן שאלה גדולה עם שני צדדים, ולדעתי עליך להכריע לבד בשאלה זו. ואכמ"ל).

והנה אף שיסוד הדבר הוא בגלל החיבור למטרה העליונה של הבריאה, ריבוי כבוד שמים. לגרום לרבים למלא את תפקידם. אבל אפילו בזה אנחנו למעשה חושבים על זיכוי עצמינו. כמו שאמר מגיד אחד על כך שאנו אוהבים דגים, אם כן למה אנחנו הורגים מבשלים ולועסים אותם, אין זאת אלא שאת עצמינו אנחנו אוהבים. גם בזיכוי הרבים שלנו, אנחנו לא ממש חושבים באמת על הזיכוי שלהם. יותר אנחנו חושבים על מה שאנחנו נרויח מכך שנזכה את הרבים.

זכיתי פעם ללמוד איך אדם גדול מסתכל על זה. אני רגיל בס"ד להתפלל כש"צ בבית כנסת שכונתי. הציעו לי פעם לעבור לבית כנסת שיש בו רוב עם גדול בכמות ובאיכות. ונטיתי להסכים. אך היות שהגבאים של בית הכנסת השכונתי לא הסכימו כל כך, הלכתי לשאול את מרן הרב שטיינמן שליט"א. שאל אותי מרן למי יהיה קל יותר להשיג בעל תפילה, אמרתי לו שכנראה למקום הגדול יהיו הרבה קופצים. אמר לי אם כן אתה מחוייב להישאר בבית הכנסת הקטן. טענתי לפניו, הרי כל הענין להתפלל כש"צ הוא משום זיכוי הרבים, שהרי אם לא כן עדיף להתפלל כאדם פרטי מכמה טעמים, ואם כן וכי לא עדיף כמה שיותר מתפללים שיהא הזיכוי הרבים גדול יותר. אמר לי מרן שליט"א בגערה, מי אמר לך שזיכוי הרבים נמדד במספר האנשים, זה לא נכון, זיכוי הרבים זה להיות היכן שהציבור צריך. אם יש למסור שיעור להרבה אנשים ויש הרבה שמוכנים, ויש שיעור קטן לכמה בודדים ואין מי שמוכן לעשות זאת, הרי ללמד במקום הקטן הוא הזיכוי הרבים האמיתי. (מרן שליט"א צירף נימוק נוסף לתשובתו אלא שאין כאן מקומו).

כאן רואים מה זה זיכוי הרבים אמיתי. אל תחשוב מה תרויח אתה. תחשוב מה הקב"ה ירויח כביכול. תתכוון באמת לעזור לציבור למלא את חובתם, וממילא תלך לאן שעזרתך באמת נחוצה. אל תעשה חשבונות של כמות האנשים. בסוף כמובן אדם לא מפסיד מלעשות מה שנכון.

יהי רצון שנזכה באמת ובלב שלם לרצות מעומק הלב ריבוי כבוד שמים בעולמו, ונתרומם להיות שייכים כמה שיותר לעשיית רצונו יתברך, ונזכה לשנה טובה ומתוקה בכל העניינים.

(נאמר בס"ד בסעודה ג' בש"ק נצבים תשע"ה בישיבת שע"ת)

הרווחים העצומים מתפילות הימים הנוראים

הקושי בתפילות ראש השנה הארוכות והמייגעות

כמדי שנה בעמדנו ערב הימים הנוראים, ישנם תלמידים המודאגים מכיון שיש להם קושי גדול להחזיק מעמד בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים. התפילות ארוכות מאד ומתישות, ולא די בכך שיודעים שהכל מתוקן והונהג על ידי גדולי עולם. עדיין קשה כל זמן שלא מבינים מה מרויחים מהתפילות הללו, ועוברת המחשבה אולי היה אפשר קצת לקצר בהם. האמת ניתנת להיאמר שזו לא רק שאלה של צעירים שעוד נעים להם להתייעץ ולדבר על זה, אלא גם מבוגרים לא מעטים מתחבטים בבעיה הזו. ננסה בס"ד לתת כאן מענה לשאלה זו, ומי יתן ונזכה שיהיו כאלו שהדברים יקלו עליהם לעבוד את עבודת הימים כראוי.

סוגיית "בואו חשבון"

למדנו השבוע בישיבה את הסוגיא של "בואו חשבון", וננסה להתבונן בה וללמוד ממנה מעט. ולימודים אלו יסייעו בידינו בס"ד בימי ראש השנה הקרבים ובאים. הסוגיא עצמה קצת בלולה ולא ברורה מאליה, וראשית כל צריך לחלק אותה לקטעים שכל אחד מהם הוא אמירה בפני עצמה, והם ג' מימרות.

וכך אמרו (ב"ב עח:): בקיצור הלשון: א. על כן יאמרו המושלים ביצרם בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה. אם אתה עושה כן תיבנה בעוה"ז ותיכונן לעוה"ב. ב. אם משים אדם עצמו כעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה, תצא אש ממחשבין ולהבה מקרית צדיקים ותאכלנו. ג. המהלך אחר יצרו כעיר זה וכו', וגסי הרוח, ורשע שאומר אין דין ואין דיין, תבוא אש וכו'.

חז"ל מגלים כאן כמה יסודות גדולים. בעצם כשאנו רואים אנשים חוטאים ועוברים על רצון ה' הדבר פלא ממש. ובמיוחד שגם אנחנו עצמינו נכשלים מדי פעם. הייתכן להמרות פי הקב"ה? מה חושב לו מי שמרשה לעצמו לחטוא?

ג' הסיבות הגורמות לאדם לחטוא

מי שיתבונן ימצא שיכולות להיות ג' סוגי סיבות מדוע אדם נכשל בחטא. [וכבר נתבארו הדברים בספרי רבותינו]. האופן הראשון הוא שח"ו חסר לו משהו באמונה. זה יכול להיות שהוא לא מספיק בטוח בתורה מן השמים או בהשגחת ה' או בשכר ועונש, ה' יצילנו. האופן השני הוא שאמונתו שלמה, אלא שהוא חושב שהוא מרויח מהחטא. למעשה כל דבר שאדם עושה מתוך מודעות, הוא בהכרח חושב שהוא מרויח. אולי הוא טועה בכל החשבון, אולי כל כולו דמיון, אבל לדמיונו הוא חושב שהוא מרויח. אדם לא עושה דבר ללא כוונת ריוח. [יש שיטות טיפול שמתמחות

לעזור לאנשים עם בעיות רגשיות, על ידי שמצליחים למצוא מה האדם חושב שהוא מרויח מההתנהגות המסובכת שלו, ולהוציא אותו ממצבו על ידי שכנוע שהוא לא מרויח, או שבאופן בריא הוא ירויח יותר]. והאופן השלישי שהוא עושה את מעשיו בלי מודעות, מתוך חוסר תשומת לב למה שהוא עושה, [כמו שבמסילת ישרים המשיל זאת להולך על שפת תהום].

זהו אשר אומרים כאן חז"ל בקצרה. הדרשה האחרונה היא ער מואב המהלך כעיר, בעלי במות אלו גסי הרוח, ונירם אין רם אבד חשבון, וכלשון הרשב"ם אין דין ואין דיין. בחז"ל זה הדבר האחרון, והוא האופן הראשון הנ"ל, שהיצר שלו עם גסות הרוח מביאים אותו לכפירה, וזו סיבת חטאו. [אגב מתבאר כאן יסוד ידוע שלא הכפירה מביאה לתאוות, אלא התאוות יוצרות את הכפירה, כנרמז בדברי חז"ל לא עבדו ישראל עבודה זרה אלא להתיר להם עריות, וכאן רואים שצריך לצרף ליצר גם גאווה, ואז שייך ליפול רח"ל לכפירה]. ב"ה שזה נדיר, אולי גם חז"ל מנו אותו בסוף בגלל שבדרך כלל ישראל כשרים ולא חסר להם באמונה ממש. אבל ודאי יתכנו פגמים בדקויות, כידוע שאמונה צריכה תיחזוק, ולכן צריך לדבר על ענייני אמונה ואין זה מיותר לעסוק בהם. וראוי שכל אחד יקדיש זמן לחיזוק אמונתו.

לפני כן דיברו חז"ל על אלו שמהלכים כעיר אחר סיחה נאה. שם לא צירפו זאת לגסות רוח ולכפירה. כי שם מדובר על מי שלא שם לב. זה שמסיח דעת. אחר סיחה נאה. רק החברים הרעים מזמינים אותו להצטרף, והוא נגרר אחר ההזמנה הנעימה הזו. העולם הזה על כל שלל תאוותיו ויצריו תמיד מזמין. מספיק רגע של התרופפות הזהירות וכבר הוא הצטרף לעדר של היצר הרע. רגע אחד של האזנה לשיחה נאה של היצר וחיילותיו, וכבר האדם נבלע כל כולו ברשת הסיטרא אחרא. כדי לקדם את פני הרעה הזו צריך להתרגל להיות תמיד דרוך ועומד על המשמר. להתאמן לא להירדם בשמירה.

עשיית החשבון מזכירה שאין רווח מלחטוא

אמנם ההדרכה הכי חשובה של המושלים ביצרם, שבאים ללמד אותנו מנסיונם וחכמתם, היא איך למשול ביצר, אחרי שיש אמונה, ויש גם עירנות ורצון לא ליפול ברשת היצר, ובכל זאת הוא מצליח להפיל אותנו ואנו לא יודעים במה כוחו גדול. לזה צריך את חכמת המושלים ביצרם בעלי הניסיון, והם מלמדים אותנו כאן שכח היצר הוא בכך שהוא גורם לנו לטעות בחשבון. לחשבן בטעות שאנחנו מרויחים.

ראוי להקדים הערה קטנה. איך חז"ל נקטו לשון "הפסד" מצוה, וכן "שכר" עבירה, אע"פ שמיד שוקלים זאת כנגד הצד השני, ובכל זאת הביטויים הללו קצת צורמים לכאורה. אבל יש כאן עומק גדול. שהרי כאמור לעיל אדם בשום פנים ואופן אינו עושה דברים ללא כוונות רווח. ולכן עלול להיות כשבא לקיים מצוה נדמה לו שהוא

מפסיד משהו. זמן או כח או כסף וכדומה. וכאן הוא נופל. אבל אדם לא מעז להודות לעצמו שהקושי שלו הוא הרווח השולי הזה. וכל עוד הוא לא יכיר בכך הוא לא יעשה את החשבון הנכון. לכן חז"ל אומרים בפה מלא שים על השולחן את "הפסד" המצוה, כלומר שים לב שהקושי שלך בגלל שאתה חושב שאתה מפסיד. למשל קצת כסף שעולה המצוה. עכשיו תוכל בקלות לחשב כמה אתה מרויח באמת נגד זה, ואז תצא מהקושי.

וכן כשבא דבר עבירה לידו, והוא נמשך לעשותה. מלמדים המושלים שעומק המשיכה היא בגלל שנראה לו שהוא ירויח ממנה משהו. תקרא לזה בפירוש "שכר" עבירה. רק אחרי שתודה בכך, הדרך פנויה לעשות את החשבון הנכון. כשנדמה לך שאולי אתה מפסיד בעולם הזה משהו קטן מהמצוה, תתאמץ לזכור מה אתה מרויח. שכר של רוחניות נצחית. כשנדמה לך שאתה מרויח מעבירה, תזכור את ההפסד הרוחני הנצחי הגדול בעולם האמת. אם תעשה טוב את החשבון, לא תחטא, כי לא תעשה דבר שאתה מפסיד ממנו.

ומכיון שיש אנשים שקצת קשה להם לעשות את החשבון הנכון כשכל הרווח הוא רק בעולם הבא, לכן המושלים הוסיפו לאמר, תיבנה גם בעולם הזה מלבד מה שתיכונן לעולם הבא. שהרי באמת גם בעולם הזה אין חיים טובים ומאושרים אלא למי שהולך בדרך הנכונה.

עיקר הבגרות – דחיית סיפוקים

וצעירים בתחילת דרכם יש עבורם עומק נוסף בענין ונזכירו כאן רק בקצרה. ידוע שעיקר ההפרש בין ילד למבוגר, הוא ביכולת לדחות סיפוקים. כלומר ילד קטן כשרוצה משהו, הוא ממש מוכרח לקבל מיד, הוא יבכה וכו' עד שיתנו לו. גם אם יאמרו לו שאם ישתוק עכשיו ויוותר על הסוכריה, יקבל בעוד שעה 2 סוכריות, הוא לא מסוגל. ברגע שילד מסוגל להתנהג עכשיו יפה נגד הטבע שלו, כדי לקבל עוד מעט את הפרס המובטח, הוא כבר התחיל להתבגר.

וככל שהוא מתבגר יותר הוא מסוגל להתאמץ יותר זמן בלי לקבל כרגע כלום, מתוך ידיעה שיקבל אחר כך את הסיפוק. הוא יכול ללכת למרחקים זמן רב בתנאים גרועים רק כדי להרויח ביום השוק הון רב. כל אדם עובד חודש ימים כדי לקבל משכורת בסופו. וכך כל חיי הבוגרים רצופים בדחיית סיפוקים. וככל שהוא יכול לדחות ליותר זמן, הוא יותר בוגר.

ועוד זאת. ילד קטן מבין רק פרס מוחשי. אפילו כסף לא מדבר אליו. כי זה לא טעים. ככל שהוא מתבגר, הוא מתחיל ללמוד לצפות לפרס יותר מופשט, כסף ואחר כך כבוד, ושליטה וכדומה. (ידועים דברי הרמב"ם בזה בפייהמ"ש לאבות ואין כאן מקומו).

מחשבי החשבון הם הבוגרים האמיתיים

היצר הרע מציע לאדם שכר גשמי מוחש, והוא גם נותן אותו במזומן מיד. לעומת זה היצר הטוב מבטיח בעיקר דברים רוחניים, וצריך להמתין עד תום ימי שנותינו,

היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם. וכבר האריכו בזה רבותינו. יש אנשים שחושבים שהם בוגרים, אבל כל עוד היצר מפיל אותם, הוי אומר שהם לא כל כך בוגרים. הבוגר האמיתי מסוגל לדחות סיפוקים כל השבעים שנה על מנת לקבל הכל לאחר מאה שנה ולצפות לשכר רוחני.

יתכן שזו אחת הסיבות שאמרו כאן שאם אתה עושה כן, את החשבון הנכון, אתה גם זוכה לתיבנה בעולם הזה. כי על ידי זה האדם לומד להתבגר, לשלוט בעצמו ולהיות בעל אישיות מפותחת היטב. כי אם אתה עושה את החשבון הגדול, חשבוננו של עולם, ואתה לומד לדחות את הסיפוק לכל החיים, כבר אין לך שום בעיה עם הדחיות הרגילות בחיים הנדרשות ממך כבוגר. ומובן היטב שלא אמרו כרגיל אשריך בעוה"ז, אלא "תיבנה". (אנשים שומרי תורה ומצוות יש להם הרבה יותר שליטה עצמית, וכח להתגבר כשצריך על כאבים ואי נוחות, ונקצר כאן).

הרווחים מתפילות ראש השנה

כאמור, ימי ראש השנה, לפעמים הם קצת קשים. מבחן גדול לסבלנות של הגוף והנפש. ובמיוחד לצעירים שלא היו מתנגדים שכל העסק יהיה קצר יותר ופחות מתיש. אבל כשיודעים מה טמון בסדר היום הזה של ראש השנה, בדרך כלל אין קושי.

ראשית, הזכרנו שיסוד לכל הוא חיזוק האמונה. ולמעשה היה ראוי שכל אחד יקדיש מדי פעם כמה ימים למלא את מצברי האמונה. מי שמתפלל את תפילות ימי ראש השנה בכוונה ובמתינות, הרי אין לך חיזוק עצום ונורא בכל חלקי האמונה כמוהו. וגם באופן סגולי כיון שזה היום תחילת מעשיך, יש שפע עצום של כח רוחני לחזק את האמונה ביום זה. כל דקה של תפילה ביום הזה נכס עצום של אמונה. אם נחשוב שהתפילות הארוכות הללו, מלבד עצם התפילה והתקוה שזה יגרום לנו להיכתב לשנה טובה, הם גם ממלאות את התפקיד של מילוי מחסני האמונה, אולי היינו רוצים שזה יתארך עוד.

שנית, הזכרנו שכדי לא ליפול צריך להתאמן על ריכוז ללא היסח הדעת. ואם היו מציעים לאדם לעבור קורס של יומיים שבהם הוא יקבל חיזוק עצום בנושא הזה, הוא היה מוכן בשמחה. יומיים זה לא הרבה בשביל דבר חשוב כזה. והנה יומיים כאלו של ר"ה, וכעין זה יום כיפור, שצריך יום שלם כמעט, כל הזמן להיות מרוכז, למרות שזה קשה מאד, אבל זה מחזק את הענין השני, של ההתרגלות להיות דרוך תמיד. לא להסיח דעת. הרי מסדרי ומנהיגי התפילות הללו ידעו טוב מאד שזה קשה להרבה אנשים. ואעפ"כ הם תיקנו זאת, כנראה לא רק באופן של דיעבד, בלית ברירה, אלא מסתבר שהם סברו שיש ענין בהתגברות הזו על הקושי. להתחיל את השנה עם כמה ימים כאלו שאין להסיח דעת בהם, מכניס לכל השנה למצב רוח כזה של דריכות. ובמיוחד כנ"ל שבימים אלו יש שפע מן השמים לרכוש כל מידה נכונה.

ואחרון חביב. כשעוסקים יומיים רצופים רק בענייני כבוד שמים, בשבחי המקום ברוך הוא, ובאימת הדין, הרי ממש משרישים עמוק עמוק את החשבון הנכון. מה העיקר בחיים ומה טפל. ודוקא מי שמשדל לעשות הכל בנחת, בלי להתעצבן, ממתין בסבלנות בלי קוצר רוח, מקבל סייעתא דשמיא להתנהג תמיד בבגרות ובסבלנות, וסימנא טבא עבורו לכל השנה להיות מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ולהיפך גבי עבירה.

אם כן נמצינו למדים שתפילות ראש השנה, מלבד עצם עניינם, יש בהם עוד ג' עניינים צדדיים שכל אחד מהם לבדו שווה את ההשקעה הזו. וכל מי שקצת יחשוב על זה שבתפילות הללו הוא מרויח על הדרך שילוב משולש של יומיים שמחזקים גם באמונה, גם בלהיות מרוכז ודרוך, וגם ברכישת המבט הנכון של חשבוננו של עולם, הרי קרוב לוודאי יעמוד בכל הקשיים בשמחה גדולה.

אם יאמרו לאדם לבוא לקורס יומיים עבור אמונה, מסתבר שיסכים. עוד יומיים נוספים עבור חיזוק הריכוז, מי פתי ולא יסכים. עוד יומיים עבור חשבוננו של עולם, יחטוף. ואם עוד יאמרו לו שבאותם יומיים דוחסים את כל שלושת העניינים, בטח ירוץ. ועכשיו אומרים לו שכל זה רק מצטרף לתפילות הימים הנוראים שבלאו הכי מוכרחים להתפלל אותם. אולי רק קצת מאריכים יותר כדי להרויח את כל זה, הרי זה רווח עצום כמעט ללא תוספת מאמץ יחסית.

מעשה מזמנינו בגודל כח התפילה

ולחיזוק ענין התפילה שזו עבודת הימים הללו, כל הזמן להתפלל, נספר כאן בס"ד את המעשה המופלא של מחבר הניגון על אודך ה' אלוקי. וכבר המליצו לגבי מה מעניין את הבריות, "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

ישנו בירושלים יהודי ת"ח וצדיק מדוכא ביסורים בשם ר' זאב שליט"א. היהודי הזה הלך ברחוב לפני שנים רבות בחג הסוכות ושמע מאחת הסוכות ששרים שם איזה שיר. הוא לא הצליח לקלוט את המילים אבל משום מה המנגינה נשמעה לו מנגינה של הודאה להקב"ה. הוא נעמד שם וחזר לעצמו את המנגינה עד שזכרה. ומאז היה נוהג לשיר לעצמו את הניגון הזה על כל מיני מילים איך שהזדמן לו.

כעבור כמה שנים באיזו הזדמנות (באירוסי בתו) שמע את הבחורים שרים את השיר הזה. והנה הוא גילה שאכן ההרגשה שלו היתה נכונה, כי המילים של השיר היו "אודך ה' אלוקי בכל לבבי ואכבדה שמך לעולם, כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה". ועדיין לא ידע ר' זאב הנ"ל מי הוא מחבר הניגון הזה ועל מה חיברו.

כעבור הרבה שנים, פגש בנו של ר' זאב בהשגחה פרטית את היהודי שחיבר את הניגון הזה. התברר שהוא יהודי אמריקאי מבוגר, בשם ר' הערשל ש' שגר כיום בארץ, אבל חיבר זאת לפני כמעט יובל שנים עוד בהיותו באמריקה. הבן של ר' זאב סיפר לר' הערשל שאבא שלו מאד קשור לניגון הזה ושהוא מרגיש שטמון בזה הודאה

גדולה להקב"ה והתעניין אצלו האם זה נכון. ר' הערשל אישר שזה נכון מאד ואכן יש מאחורי זה סיפור גדול. הבן שאל אותו האם יסכים לבוא בחול המועד לסוכת אביו ולספר שם את סיפורו. ר' הערשל הנ"ל הסכים, ואני עצמי הייתי שם כשהוא סיפר את סיפורו ובאזניי שמעתי ממנו. (מסתבר שאינני מדייק בפרט או שניים, אבל יסוד הסיפור זכור לי היטב).

וכך הוא מספר. לפני עשרות שנים, נולד לנו ילד חולה מאד בכל גופו, ול"ע הוא נפטר כעבור חמישים יום. הרופאים בדקו ומצאו שזו מחלה מסויימת, שאחרי שהיא התפרצה, שוב כל ילד שיוולד לנו יסבול מאותה הבעיה ולא יחיה יותר מכמה ימים. ולכן לדעתם צריך לעשות פעולות שיגרמו שלא יולדו לנו עוד ילדים. לפני שהספקנו להתייעץ ולפעול בענין והנה אשתי שוב בהריון. הרופאים אמרו לנו שהעובר לקוי במחלה הזו מעבר לכל ספק סביר, וסופו רח"ל יהיה כמו בלידה הקודמת.

מובן שנבהלנו מאד, והיות שאני אדם אמיד, היו לי אז שני בתי חרושת, לא חסכנו כסף והלכנו לטובי הרופאים. אך כולם, לאחר שראו את הבדיקות וכו' הסכימו פה אחד לאבחנת רופאי בית החולים. מובן שנשברנו מאד ולא ידענו מה לעשות. ואז שמעתי שבארץ ישראל יש רופא אחד שנותן קצת תקווה לבעיה הזו. החלטתי לעשות כל מאמץ להגיע אליו. עשיתי את כל הסידורים להיעדרות של שבועיים, ונסעתי לא"י. הרופא הזה מקבל בשני מקומות. הגעתי אליו למקום אחד, ואחרי שישבתי אצלו הרבה זמן, נסעתי למקום השני שהוא מקבל ושוב ישבתי איתו זמן רב. ואז שוב חזרתי למקום הראשון וחזר חלילה.

כלומר, נסעתי לכותל והתפללתי שם עד כלות כל הכוחות ממש, ואז נסעתי למירון ושוב התפללתי שם בכל הכוחות, נחתי מעט וחזרתי לכותל ושוב התפללתי בבכי רב ובדמעות שליש ובתחנונים, וכשכלו ממש כל הכוחות הגופניים והרגשיים נחתי מעט ונסעתי שוב למירון. וכך כל השבועיים. בתום השבועיים התחזקתי באמונה וביטחון בהקב"ה, הרופא הגדול, וחזרתי לאמריקה. סיכמתי עם אשתי שהיות שהרופאים מודים שאין להם מה לעשות, חוץ מלצלם ולבדוק ולהדאיג וכדומה, עדיף לא ללכת אליהם כלל, ומן השמים ירחמו.

ויהי בעת לדתה, והנה תאומים בבטנה. נולדו שני בנים בריאים ושלמים ממש בכל רמ"ח ושס"ה. הרופאים היו בהלם. החזיקו אותנו כמה שבועות בבית החולים החשוב, ושובו על כל הבדיקות וכו' וכו', והחליטו שהם לא טעו באבחנה שלהם, ושאכן אין להם שום הסבר איך יתכן ללדת ילדים בריאים אחרי התקדים ההוא. אלא שאני ואשתי ידענו כמובן מי הרופא שסידר את הענין.

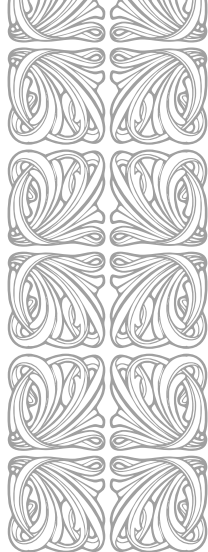
ואז, ביום בו שוחררנו מבית החולים סופית עם שני הילדים, לא יכולתי להכיל את רגשות ההודאה שלי להקב"ה, וחיברתי את הניגון הזה למילים אודך ה' אלוקי. ואכן כנראה אביך שליט"א הוא בעל אבחנה דקה ועדינה אם הצליח לחוש בכך. [התאומים הללו למדו בשיבת קול תורה. אני עצמי מכיר קצת את אחד מהם].

עד כאן המעשה המופלא. וממנו ניתן ללמוד כמה גדול כח התפילה. אם אדם מאמין באמונה שלימה שהכל ביד ה' ומאיתו לא ייפלא כל דבר, ובכח אמונה וביטחון אלו הוא מתפלל בכל כוחו, כמעט מובטח לו שתפילותיו יתקבלו. ולכן בימים אלו של ימי ראש השנה, בהם נחתכים כל ענייני האדם לשנה הבאה, ולפעמים לכמה שנים, החלש יאמר גיבור אני, ויראה כל אחד לנצל כל רגע לתפילה בכוונה ובתחנונים.

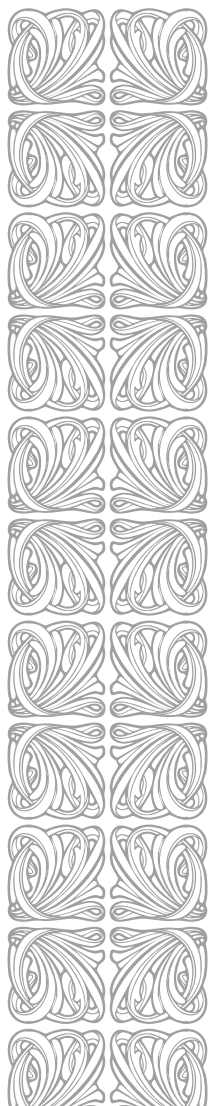
יהי רצון שנזכה לנצל את הימים הגדולים מלאי השפע, ונזכה כולנו יחד לשנה טובה לכתובה וחתימה טובה לאלתר בספרן של צדיקים גמורים.

(נאמר בס"ד בישי' שע"ת בש"ק נצבים תשע"ו)

יום הכיפורים

עשרת ימי התשובה כהכנה ליום הכיפורים

מקור מהפוסקים

ימי התשובה יש בהם שני חלקים. ראשית הם ימי תשובה וחשבון נפש מצד עצמם. שהרי הבינוניים תלויים ועומדים, וכל גזר דינם תלוי בכך אם חוזרים בתשובה עד יום כיפור. (ואין כאן המקום להיכנס למה שהאריכו בספרים מדוע הכרחית דוקא התשובה כדי לשנות את מצבו מבינוני לצדיק, ולא מספיק שירבה בעשיית מצוות אחרות). ולכן הימים הם ימים שתשובת היחיד מתקבלת בהם, ועליהם נאמר שה' מצוי וקרוב. ישנה אימרה חסידית של רבי יששכר דב מבעלז על פסוק בהפטרה של היום, אני כברוש רענן, וכך דרש; מה ברוש צעיר ורענן הוא גמיש מאד, ודרכו להתכופף מדי פעם הרבה, בשעת רוח סערה הוא מסוגל להתכופף ממש עד הקרקע, כך כביכול אני הבורא בדרך כלל גבוה ומרוחק, אבל בימים אלו שאני קרוב ומצוי, אני כברוש רענן, מתכופף משמי שמיא עד אליכם, ראו בניי לא להחמיץ את ההזדמנות, החזיקו בסנסיניי ותפסו היטב בעץ החיים טרם אשוב ואתיישר כלפי מעלה ויחזור להיות הרבה יותר קשה להתקרב אלי. אבל ענין נוסף יש בימים קדושים אלו, שצריכים לנצלם בתור הכנה לעבודת יום הכיפורים, ואת זה נבאר כאן בס"ד.

נצטוונו בתורה, כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו. וביארו הראשונים שתטהרו אין זו הבטחה אלא ציווי, חובה עליכם להיטהר לפניי, ואין הכוונה לטהרה במקווה וכדומה, אלא להיטהר מעוונות שבידכם על ידי תשובה. ומכאן למדנו מצות עשה מהתורה לשוב בתשובה ביום הכיפורים. ונחלקו תנאים אם עיצומו של יום כיפור מכפר ללא תשובה, וקי"ל דאין יום הכיפורים מכפר אלא לשבים. וידועים דברי המשך חכמה בפרשיות אלו על פי הגר"א שפירש את המשנה "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" שעמדו המפרשים על הכוונה בכפילות דין וחשבון, וביאר הוא ז"ל שדין הוא על עצם החטא וחשבון הוא דין נוסף על כל ההפסד שהפסיד האדם בעקיפין על ידי חטאו. וממילא כותב המש"ח שאם לא שב ביוהכ"פ, נידון על כך שאם היה שב היה עכשיו נקי מכל חטאיו, ועל ידי מניעת התשובה גרם לעצמו להישאר מלוכלך בחטאיו, והרי זה כאילו שב וחטא את כל החטאים האלו, ועונשו מוכפל. (הוא מסיים שם שהמתבונן בזה תסמנה שערות ראשו).

אגב. בסדר העבודה ביום הכיפורים אנו אומרים והכהנים והעם כשהיו שומעים את השם היו כורעים וכו' "ואף הוא (הכהן גדול) היה מתכוין כנגד המברכים ואומר להם תטהרו", ומקורו מהמשנה ביומא. ולכאורה מה זו האמירה הזו "תטהרו", ומדוע בדיוק בחר לברכם עכשיו בלשון זו דוקא. הכוונה היא שהכהן גדול הרי הוא עדיין באמצע

הוידוי ואמר ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה וגו' לפני ה', והוא עדיין לא סיים את הפסוק שהרי נאמר לפני ה' תטהרו, אלא שאת ה' אמר באופן של "השם המפורש", והכהנים והעם כשהיו שומעים את השם הנכבד והנורא מפורש יוצא וכו' היו כורעים ואומרים ברוך שם, ואז הוא היה מסיים את הפסוק באמירת התיבה האחרונה, תטהרו, (אלא שאפשר שהיה אומר זאת כנגדם באופן שיתפרש כברכה להם שיזכו לשוב ולמחילת עוונות). ולרוב פשטות הענין לא טרח אף אחד מהמפרשים לבאר זאת במשנה או במחזור, (אמנם עי' בטור סו"ס תרכ"א), וכמדומה שרבים לא עמדו על "סוד" הענין.

עכ"פ למדנו מהפסוק הנזכר שמצות עשה להיות מטוהרים לפניו ית' ביום הכיפורים על ידי תשובה. ומכאן הוציאו הפוסקים את הדין לפייס את חבריו בערב יום הכיפורים, שהרי על עבירות שבין אדם לחבריו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבריו, וגמצא שבשעה שיבוא ביוכ"פ לשוב על עבירות אלו, לא יוכל להיטהר מהם כל עוד לא ריצה את חבריו, ולא יוכל לקיים את מצות היום, על כן בהכרח לו לפייס את חבריו טרם התקדש היום כדי שתהיה לו ההיכי תימצא לעשות על זה תשובה כלפי שמיא ביום הכיפורים. משל למה הדבר דומה, למי שרוצה לקיים תקיעת שופר בראש השנה, שעליו לדאוג לשופר בער"ה, (אין הכוונה כאן לגדר הלכתי ממש של חיוב, עי' ח"א בזה), וכן לסוכה ולד' מינים בערב סוכות. (בטור נתפרש כך בס' תרו, ויסודו על פי גמ' סוף יומא בעובדה עם רב). גם הטבילה של ערב יו"כ"פ עניינה גם משום תשובה, כך מבואר בפוסקים (עי"ש נפ"מ אי זה לקריו או לתשובה), ומתוודים כבר בעיוכ"פ (בין השאר) כדי שבכניסת היום כבר יהא במצב של תשובה, ולא יעבור אפילו חלק מהיום ללא התחלה של תשובה.

וכמו שצריך לפייס את חבריו, יש לתשובה גדרים רבים, וכמעט לא שייך להתחיל את העבודה רק ביוהכ"פ עצמו ובכל זאת להצליח לשוב כראוי. מוכרחים להתחיל להתבונן בימי התשובה בגדרי התשובה, ולהתבונן הרבה באופן פרטי בקשר לעצמו, מה עליו לעשות, ואז בס"ד יוכל ביום כיפור לקיים את המצוה. ואם לא יצלח את הימים הנשגבים של עשרת ימי התשובה להתכונן לעשיית התשובה כראוי, קרוב מאד שחלילה לא יקיים את המצוה ויפסיד את כפרת יום הכיפורים, ויחמיץ את האפשרות להתעלות ולהתקרב לבוהא יתברך בתקופת פתיחת השערים השנתית. ואת הענין הזה ננסה להרחיב כאן בס"ד.

טרם ניכנס בעובי הענין אביא כאן הערה נוראה של חכם אחד זצ"ל שאמר שהרי היחיד תשובתו מקובלת בעשי"ת, והרבים תשובתם מתקבלת תמיד, אם כן יש להניח שרבים ששבים בעשי"ת יש לזה כח כפול ומכופל. אלא שבדרך כלל לא מצוי ענין כזה של רבים ששבים יחד, שהרי כל אחד שב לעצמו בזמן המתאים לו עם המחשבות הפרטיות שלו, אבל בשעה שהחכם דורש, כגון בשיחה בשיבות או בדרשת שבת שובה בבתי הכנסיות, אם השומעים מתעוררים יחדיו באותה שעה לדברים הנאמרים, הרי יש בזה בחינה של תשובת רבים. ה' יזכינו לזה.

פיוס חבירו

ההכנה הראשונה היא אכן מה שכתבו הפוסקים לפייס את חבירו. זו הכנה ליוכ"פ שיש עליה סימן בשו"ע. יש כאן הערה אחת חשובה ונחוצה. אנשים רוצים לקיים את ה"מצוה" הזו בערב יום כיפור, ובסוף תפילת שחרית הם פונים לכאן ולכאן ואומרים לכל אחד שמזדמן לידם, אתה מוחל וכו', וכך כולם מוחלים זה לזה והכל כל כך נפלא. יש רק בעיה אחת, שמאד מסתבר שבין כל האנשים האלו שנפגשנו עמם במקרה בעיוכ"פ אין אף אחד שבאמת צריך לבקש ממנו מחילה. ולעומת זאת יש כנראה אנשים שנפגעו מאיתנו במשך השנה, אם בממון אם בכבודם או בכל דרך אחרת ומהם צריך לבקש את המחילה. מה החכמה לבקש ממי שקל לבקש ללא טירחה. אם כן האמת היא שצריך בעשי"ת לשבת ולחשוב על אירועי השנה למי יש נגדי טענות. ואותו צריך לפייס. ואם צריך, יש להשקיע בזה, אם במכתב יפה או במתנה כלשהיא או לשלוח אליו שליח וכדומה, עד שישתכנע שהלה אכן נתפייס ומחל. האופן הנהוג מזכיר את ההוא שחיפש את אבידתו תחת הפנס, למרות שזו נאבדה לו כלל במקום אחר, כי תחת הפנס יותר קל לחפש...

עזיבת החטא

כידוע קבעו הראשונים ז"ל שחלקי התשובה הם; עזיבת החטא וחרטה (יש שמנו זאת לשניים), וידוי וקבלה להבא. והנה וידוי לא כל כך קשה לקיים. ביום הכיפורים סידרו לנו הקדמונים נוסח ארוך של על חטא הכולל הכל ממש. (יש שאף מוסיפים עבירות רבות נוספות על פי הדפים שבידם). גם חרטה, אם ניגש ליום הכיפורים ברצינות וביראה, יכול באמת לפעול בנפשו בכל עבירה שמתוודה עליה, להתחרט מעומקא דליבא. אבל עזיבת החטא, הרי אין הכוונה להפסיק לחטוא, זו לא תשובה. שהרי בלאו הכי מחוייבים לא לחטוא. לכן ביארו רבותינו שעזיבת החטא משמעה עזיבת המצב של החטא. המצב שגורם לי ליפול בחטא. הדרך המובילה אל החטא. זו הכוונה יעזוב רשע "דרכו".

למשל אם אדם יודע שבמקום מסויים שהוא רגיל ללכת לשם מדברים דיבורים אסורים, וגם הוא נסחף להקשיב ולדבר. הוא מחוייב מצד גדרי התשובה להפסיק ללכת לשם. לפעמים צריך להחליף מקום עבודה או מקום לימודים או בית כנסת או מקום מגורים בגלל שבסביבה יש מכשול בעניינים מסויימים. יש שצריכים להפסיק להשתתף באירועים משפחתיים מסויימים מדין עזיבת החטא. וכן על דרך זו. מקרים מסוג זה הם לפחות ברורים מצד עצמם מה הרקע של החטא ואת מה צריך לעזוב. לפעמים צריך להתעמק קצת כדי להבין היכן המדרון המפיל לחטא. למשל אדם יודע בנפשו שקשה לו לקום בבוקר וגם כשהוא קם התפילה מתנהלת בעצלותיים ובכבידות. ייתכן מאד שהסיבה היא מפני שהוא פשוט עייף. למרות שהוא סוגר את הגמרא ב11 בערב למשל, הוא הולך לישון רק באחת בלילה. אצל אדם כזה עזיבת החטא היא לעזוב את ההרגל למרוח את הזמן בלילה. רק כשיפסיק עם זה ויילך לישון בזמן, אז

יקום רענן לתפילה בזמן. אולי אפילו עוד יספיק איזו קביעות קטנה לפני התפילה וכל התפילה שלו תיראה לגמרי אחרת. היא תחזור להיראות "עבודה" כפי שהיא צריכה להיות. אומרים בדרך צחות על הפסוק עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך, שזה לא הולך על הבוקר, זה הולך על הלילה, עד מתי עצל – עד מתי תסתובב הלון וחזור. תשכב! כי אחרת – מתי תקום משנתך...

דעת לנבון נקל, שצריך לחשוב הרבה עם עצמו, מה הנפילות העיקריות שלו, ובכל אחת מהם מה השורש שלה, כדי לדעת מה זה בשבילו עזיבת החטא, הלוואי וכל עשרת ימי התשובה יספיקו לזה, אבל בטח שאי אפשר להתחיל ביום הכיפורים. קרוב לודאי שהמתחיל ביום הכיפורים לא יצליח למצוא את "עזיבת החטא" שלו, וכל התשובה שלו צריכה עיון גדול ללא זה.

קבלה להבא

כמו כן בענין קבלה להבא. הרי כתב הרמב"ם שזה צריך להיות באופן של יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. וזה הרי ברור שלא שייך כלל לקבל על עצמו שיהיה מהיום מושלם בכל חלקי התורה והמצוות. במעבר חד ממצבו העלוב עד יו"כ פ, פתאום למחרת יום הכיפורים יהיה הכל בסדר. זה בלתי מציאותי. לכן מדריכים אותנו רבותינו שכל אדם יחשוב מה הכי בעייתי אצלו, לפעמים כדאי להתיעץ עם רבותיו ואפילו עם חבריו, ואז לתפוס מספר נקודות בעייתיות, ולחשוב היטב מה מציאותי שהוא יקבל עליו ויוכל באמת לעמוד בזה. ורק את זה יקבל.

רבי שלום שבדרון זצ"ל היה מספר ששנה אחת ישב תפוס בהרהורים של קבלה להבא, עבר עליו המשגיח הגה"צ רבי לייב חסמן זצ"ל, ואמר לו; רבי שלום. מה שהחלטת לקבל על עצמך, מכל דבר תוריד חצי. תחשוב על זה היטב, ואז שוב תוריד מכל מה שנשאר עוד חצי, ורק את זה תקבל, וכולי האי ואולי. אפשר לשאול את זה בתור חידה. איזו מצוה יש שאם בא לקיימה ברוב התלהבות, דוקא ההתלהבות הזו גורמת לו שאינו מקיים את המצוה.

אנשים לפעמים חושבים שהמהלך בזה הוא שעדיף קצת ביד מאשר הרבה פורח באויר. זה כמובן גם נכון. אבל יש כאן עומק יותר גדול. דוקא כך מקיימים קבלה להבא. מי שמקבל עליו קבלות נשגבות בכל חלקי התורה והמצוות, לא קיים בזה כלל קבלה להבא. יתכן שהוא לא קיים מצות תשובה. מי שישב ברוב יראתו וקבל עליו מעכשיו לא לחטוא כלום. הוא יהא מתמיד כמו הרב אלישיב, יתייגע בתורה כמו ר' ברוך בער, ויברר כל סוגיא להלכה למעשה עם כל הפוסקים כמו רבי משה פיינשטיין, ידקדק במצוות בתכלית השלימות כמו החזון איש והרב מבריסק, ויתנהג במידות מתוקנות להפליא כמו ר' איסר זלמן, וכן הלאה. אולי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ויעריכו קצת את כל מחשבותיו המתוקות האלו, אבל לקבלה להבא אין זה נוגע כלל. זה נקרא "הפלגה על כנפי הדמיון". אולי עדיף לדמיון דברים כאלו מאשר שאר מיני שטויות שבעולם, אולי ההתלהבות הזו קצת מביאה תועלת, אבל

לא מקיימים בה קבלה להבא. לכן בדוקא מוכרח לקבל כמה דברים קטנים. קטנים וממילא מציאותיים. ואז קיים המצוה ונתקבלה תשובתו ונמחל לו כל עוונותיו.

יש לדעת שמי שעובד בצורה כזו, תוך שנים לא רבות הוא מתקן באמת לגמרי את כל החלקים. נניח ששנה אחת קיבל על עצמו, בתחום של תפילה, רק לכוון היטב בברוך שאמר. אולי זה נראה קצת. אבל זה מציאותי. ובשנה הבאה, לאחר שנה שלימה של עמידה בקבלתו, יקבל עליו כוונה היטב באשרי ובישתבח. שנה אחר כך בקדושה דסידרא ועלינו. בכל שנה יקנה בקנין גמור את הקטע שקיבל עליו, ועליו יוסיף עוד מעט בשנה הבאה, ותוך כמה שנים יזכה להיות מתפלל היטב את כל התפילה.

אולי נביא עוד כמה הדרכות שמובאות על ידי רבותינו בנושא חשוב זה. כדאי לקבל על עצמו משהו קטן בכל אחד מהתחומים העיקריים. בדרך כלל מלבד תפילה הנ"ל, כל בן תורה צריך חיזוק בתורה, הן בשקידה והן באופן הלימוד. כמו כן בתחום של דקדוק במצוות ובתחום של מידות טובות. היה ראוי שיחשוב בתחום של שקידה בתורה, משהו קטן. לב יודע מרת נפשו ויש אלפי אופנים של רפיון שלא הרי כהרי זה, ואי אפשר לקבוע מסמרות. לכן צריך התבוננות אישית. לפני שנביא דוגמה או שנים, נוסיף עוד הדרכה (כמדומה שמקורה אצל הסבא מקעלעם) לקבל כל דבר בשתי דרגות. לכתחילה בדרגה קצת יותר קשה, ולכל הפחות בדרגה יותר קלה. (יש כאן עצה עמוקה שאדם משאיר לעצמו כביכול קצת בחירה למרות שזו "קבלה").

וכגון, יקבל עליו להתחיל את הסדר לא יאחר משעה מסויימת (לפי מצבו בהווה היכן שצריך חיזוק) ולכתחילה להשתדל בשעה מסויימת יותר מוקדמת. כמו כן, יכול לקבל על עצמו בתחילת כל סדר לכתחילה חצי שעה של לימוד רצוף ללא דיבורים, ולכל הפחות רבע שעה. (עצה זו היה נותן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל באומרו שאחרי רבע שעה של לימוד הרי יש סיכוי מצויין שימשיך הלאה...).

אם הוא צריך חיזוק בלימוד עצמו, אולי יותר בהיקף, כגון להביט בכל סדר בראשון אחד קטע אחד. אולי בעיון, יסדר לעצמו קבלה קטנה כגון לרשום פעם בשבוע דף אחד של חידושים של עצמו. אולי הוא צריך לקבל על עצמו ללמוד כל יום רבע שעה משנה ברורה (זו קבלה נפלאה באופן של ממילא, גם לדקדוק במצוות). לפעמים החיזוק צריך להיות בחזרת הלימוד. או בהספק. או בלימוד חלקי תורה מוזנחים אצלו. בכל זה יעשה כנ"ל לקבל רק משהו קטן. עד"ז במידות שהזכרנו מקודם. אם ימצא לעצמו כמה קבלות בודדות, כל אחת קטנה וקלה, אבל כל אחת בתחום אחר, הרי הוא על הדרך הנכונה, הן לקיים בזה תשובה כראוי ולזכות למחילת עוונות ביוהכ"פ, והן מבחינה מציאותית להתעלות על ידי זה במשך כמה שנים לשלימות גדולה מאד.

הזכרתי קודם שלפעמים יש להתייעץ. אביא כאן עובדה ששמעתי מבעל המעשה. יהודי תלמיד חכם שלומד ברמה מאד גבוהה והוא מחדש הרבה מאד חידושים עמוקים ויסודיים. והוא מקדיש כל יום כמה שעות לכתובת חידושי התורה שלו באופן מיוחד.

הוא סיפר לי ששנה אחת הוא ביקש בעשי"ת משני החברים הכי טובים שלו, שהם בעצמם היו אז אברכים חשובים מאד, שייפגשו ביניהם ויחליטו עבורו מה הוא צריך לשנות בחייו, והוא מתחייב מראש שמה שהם יחליטו עבורו הוא יקיים בנאמנות. הם ישב ודנו הרבה והגיעו למסקנה שהיות שהוא כזה מחדש חשוב והוא עצלן מלכתוב, נמצא שכל תורתו הולכת לאיבוד (הוא לא היה מרביץ תורה לתלמידים) על כן הוא מחוייב להתחיל לכתוב. והגם שהוא לא היה רגיל בכך, הוא שינה את כל סדר יומו והחל לשבת כל יום לכתוב במשך כמה שעות על הסוגיא האחרונה שהוא סיים עד גמירא. מובן שזה שינה לגמרי את כל צורת הלימוד שלו והוא נעשה ממש גברא רבא כתוצאה מזה.

לענייננו, כל זאת אי אפשר לעשות ביום הכיפורים כמובן. אבל אם יקדיש את הזמן היקר בעשי"ת להגיע למסקנות ברורות מה עליו לקבל על עצמו, וינסח זאת לעצמו בקצרה, רצוי בכתב, ואז ביוכ"פ יקבל זאת על עצמו קבלה גמורה, עם כל העוצמה והסייעתא דשמיא שיש לקבלות יום הכיפורים, יש לו תקווה נפלאה שיצליח לעמוד בזה כל השנה ולעלות מדרגה לדרגה.

הגאון רבי ניסים קרליץ נוהג להעיר על כך שבמחזור אין קבלה להבא. רק בצורה של תפילה יהי רצון שלא אחטא עוד, וכדומה. והוא מבאר שמסדרי התפילה לא יכולים לשים בפה של אנשים דברים שעיקרם היא הקבלה שבלב. אבל כל אחד לעצמו צריך מאד להיזהר שלא יעבור עליו כל יום הכפורים רק עם חרטה ווידוי ויחסר לו קבלה להבא. ויראה בשעת אמירת החטאים לחשוב שרוצה בכל אחד מהם מעתה להשתדל לכל הפחות בבחינות הקלות שבהם (ווידועים דברי מרן הגר"ס שעל זה עיקר התביעה, בבחינת קשה עונשו של לבן). וכשאומר נוסח הבקשה הנ"ל יכוון גם באופן של הבטחה, או יוסיף זאת במילים משלו. הרי עיקר מה שמשיב את האדם לבוראו בחזרה, אינו החרטה והוידוי, אלא דוקא הקבלה להבא, זה מחזיר אותו למצב המתקן של הקירבה לבורא ולעשיית רצונו, וממילא אילו חלילה חסר בזה, העיקר חסר מהספר.

התקדשות מתקשורת פסולה

אי אפשר לפרט ברבים מה צריך לקבל, היות שלכל אחד העזיבת החטא הפרטית שלו והקבלה להבא שלו כמו שהארכנו. בכל זאת גדולי ישראל שליט"א הורו לעורר על ענין מסויים. והורו להדיא לדבר על זה גם בפני צעירים. קשה בכלל לדבר על זה ובפרט בפני צעירים שעוד לא טעמו טעם חטא. ובכל זאת כולם יודעים שיש היום מחשבים ומכשירי תקשורת שונים שמחברים ויונקים מעולם אחר, עולם טמא ומתועב. ויש לזה כח ממכר מאד. מי שחלילה מתרגל בזה, מאבד את רוב זמנו ואת חייו. אנשים לא ישינים, לא מטפלים בענייני הפרנסה והמשפחה וכל מיני סידורים. וגם תלמידי חכמים לא מוגנים מזה. ושם יש כל מיני טומאות שבעולם באופן שאין להעלות על הדעת, וכל מי שמתעסק בתקשורת זו באופן לא חסום כהלכה, כמעט לא שייך שלא יפול ברשת הטומאה הזו, וקרו מזה אסונות נוראים של פירוק משפחות

וכדומה שאין לתאר ואין לשער. זה מביא לפעמים לעזיבת הדת לגמרי. העצה היחידה היא שלא יהא לו שום קשר בכלל עם דברים כאלו. ואם הוא מוכרח לפרנסה, יש אופנים כשרים. ואם פרנסה מסויימת אי אפשר באופן הכשר, אסור להתפרנס ממנה. הקב"ה הוא המפרנס ובודאי אין כוונתו שמישהו מסויים מוכרח להתפרנס באופן של התבוססות בכל העבירות החמורות. אפילו לו יצוייר שימות ברעב, עדיין אין היתר והוא בכלל ייהרג ואל יעבור אלא אם כן מורי הוראה חשובים יורו לו אחרת.

אולי יש נקודה שכן נוגעת למעשה לכולנו. עלינו להוקיע את מי שמשתמש בזה. את זה כל אחד יכול לעשות. למשל בחור נתקע באיזה מקום והוא חייב להתקשר הביתה. מישהו מציע לו להתקשר מהסלולרי שלו. הוא צריך לברר אם זה כשר. אם לא, יאמר להוא, אני מעדיף להישאר כאן כל הלילה בחושך בודד ורעב, ולא להשתמש במכשיר הטמא שלך. וכן על דרך זה. אם כולנו כך ננהג, החלשים שבינינו גם יתחזקו ויזרקו את הטומאה. יש מורי הוראה שפוסלים כל מי שיש לו מכשיר כזה במחשב או בטלפון, מלאכול משחיטתו או להשתמש בכתיבת סת"ם שלו, להשתדך עמו, ולקבל את ילדיו לת"ת חרדי.

עלינו לזכור שמותר האדם מהבהמה הוא המוח שלו. במוח הזה אנו מתפללים בכוונה ולומדים תורה. הרי חז"ל מספרים על טיטוס שנכנס לקדש הקדשים וגדר את הפרוכת ועבר עליה עבירה נוראה בתוך קה"ק. כל השומע זאת, אם יש לו מעט רגש קדש של כבוד שמים, הוא מרגיש שאילו טיטוס היה נופל לידו, הוא היה ממש מייסר אותו בייסורים מבהילים עם מיתה משונה, אם רק היה לאל ידו. והנה כתב הגר"ח מוואלוז'ין שכל יהודי שחושב דברים טמאים זה יותר גרוע. כי בית המקדש זה רק בית אבנים. המוח של היהודי זה קה"ק האמיתי, שם מקום התפילה והתורה וכולי. ואם מכניס לשם מחשבת טומאה, הרי הוא ממש מעשה טיטוס באופן הרבה יותר חמור. ואיך יש לצפות שהתפילה תתקבל במוח כזה או הלימוד יהא לרצון, אם הכלי המוקדש לזה מטומא ומלוכלך.

הבה ננצל את מעט ימי הרצון והתשובה שעוד נותרו לנו, להתקדש ולהיטהר, נקבל על עצמינו עול מלכות שמים, קבלות אמיתיות ומציאותיות, ואם יש דברים שקשה לנו, הרי זה בבחינת קרבן שגורם עת רצון נוראה בשמים. ובזכות זו יאמר ה' די לצרותינו ויכתוב ויחתום אותנו בתוך כל ישראל ברחמים גדולים לשנה טובה ומתוקה בכל העניינים.

(נאמר בשע"ת בש"ק וילך, עשי"ת תשע"ג)

מעלת המחילה

האם המחילה היא לטובת הנמחל

ישנה הלכה בהלכות ערב יום הכיפורים, שהמוחל לא יהא אכזרי מלמחול. כלומר מי שפגע יש עליו מצוה לבקש מחילה ובמיוחד בערב יוה"כ"פ, אבל גם על זה שמתבקש למחול ישנה מצוה להיעתר לבקשה ולמחול. יש לזה מקור מהש"ס ב"ק סו"פ החובל, דתנן שם (צב.) ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי וכו' שהקב"ה אמר לאבימלך שאברהם נביא ולכן ברור שאם ישיב לו אבימלך את שרה הוא ימחול ואף יתפלל בעדו. (מלבד אם הפוגע ישוב לסורו אם ימחלו לו, אזי אין חיוב למחול לו, ועי"ש בפוסקים דמ"מ מליבו יסלק הקפידה, ורק לא יגלה לו שמחל לו). אמנם אין אנו עומדים כעת בתקופת הימים הנוראים, אבל זה קשור לפרשתינו כמו שיתבאר מיד.

לכאורה שרש המצוה למחול קשורה בהטבה לנמחל. כלומר חבירו פגע בו מתוך איזו טענה שגרמה לו לכעוס עליו, או אולי סתם פגע בו ללא סיבה. כעת חבירו קלט את המעוות והוא רוצה לפתוח דף חדש. אם לא ימחלו לו, זה מקשה עליו להתחיל מחדש כראוי. והתורה מחייבת לסלוח ולמחול לו כדי לאפשר לפוגע לתקן את דרכיו ולהרגיש שפתר את ענייניו הישנים. וממילא זה חסד גדול לעשות זאת ומי שעושה זאת, הרי הוא נוהג באופן נעלה ומוסרי. כך גם משמע מהלשון לא יהא אכזרי מלמחול. אבל הבסיס הוא הצורך של הנמחל.

אם זה היה נכון, אם כן היה מקום להבין שאם פגעו בי, ואני אכן מוכן למחול, אבל אני רואה שהפוגע קצת חושש מהעתיד, אולי בכל זאת עוד יקרה לו משהו בעקבות מעשיו, וכי אני מחוייב לצאת מגדרי ולהרגיע אותו שלא יחשוש. או נניח שאני רואה שהוא מאד נבון ממה שעשה, הוא לא מוצא לעצמו מקום, וכי מתפקדי להרגיע אותו ולנחם אותו. לכאורה אדרבא שירגיש קצת רע עם עצמו. או אם למשל עד היום אני הייתי מקציב לו איזה סכום, ובעקבות הפגיעה שלו בי הוא לחוץ שהוא יפסיק לקבל את ההקצבה, האם אני אמור לדבר על ליבו ולהבטיח לו שהוא ימשיך לקבל הכל כרגיל. מי בכלל אמר שאני חייב להמשיך לתת לו, אני יכול לתת לאחרים במקומו. אבל אם אני מתעלה ומתכוון לתת לו, אבל מדוע שלא יתבשל קצת במחשבות אולי לא יקבל. לכאורה מספיק שאני מודיע לו שאני מוחל לו למען ירגיש שחרטתו הועילה, אבל מכאן ואילך אין לי עסק עמו.

המחילה של יוסף הצדיק

בפרשתינו, פרשת ויחי, ישנו מעמד נורא של בקשת מחילה, וישנו תיאור כמעט על אנושי, של התנהגות המוחל. ובטח התורה רוצה ללמדינו בזה את מהות המחילה.

השבטים הקדושים חוזרים מקבורת יעקב אבינו בארץ ישראל. הם מגיעים למצרים והם חוששים מאד איך יוסף הצדיק עומד להתנהג עמם מכאן ולהבא.

ננסה להבין מה הולך שם. יוסף היה נער צעיר מאד, בן שבע עשרה שנה. יתום מאמו. בן ליעקב אבינו, ותלמידו המובהק, בן זקונים הוא לו, כל תורתו של יעקב שקיבל מרבותיו למד עם יוסף. הוא שרוי בחברת המשפחה הכי מיוחדת בעולם, בחיי יצחק הסבא הקדוש שעדיין חי אז. עולה בתורה ובשאר מדרגות האדם, בסביבה הכי מושלמת לגדל ממשיך ראוי ליעקב אבינו. והנה באים האחים עוקרים אותו ל-22 שנה מהאבא, שהוא לו גם כמו אם, וגם רבו המובהק והיחיד. מבלהה אומנתו, מדודתו לאה, מאשת אביו הנוספת זלפה, מהסבא, ומשאר כל המשפחה, קוטעים באחת את כל עלייתו הרוחנית, זורקים אותו לעשרות שנים, שבחלקם הוא עבד שפל המועבר מיד ליד, מבוזה ומושמצ, יושב בכלא למעלה מעשר שנים, ואף בסוף כשהוא מוכתר למשנה למלך, הרי הוא עדיין בארץ זרה ומוזרה, טמאה ומתועבת, ערות הארץ, מלך על גויים מגושמים, רחוק מסביבתו הטבעית של חיי תורה וקדושה.

בסך הכל, אפשר לומר שהאחים עשו ליוסף כמעט את מקסימום הרע שניתן לעשות לאדם אחר. והיה לו זמן רב, בשבתו בכלא ובניכר, לגלגל בראשו את כל העוולות ולצבור עליהם זעם וכעס כחול אשר על שפת הים. והאחים חשבו שעד עכשיו מפני כבוד יעקב הוא שתק. אבל כעת הגיע הזמן להיפרע מהם. הם הבינו זאת היטב והיו מוכנים לכך, ורק ניסו לעשות השתדלות למנוע את המצב או לפחות להקל כמה שניתן. וכמו שהתורה מספרת (פ"נ פט"ו) "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו (שמא) ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו". והם עושים השתדלות, "ויצו אל יוסף לאמר (שלחו שליחים ואפילו שינו מן האמת למען השלום כמובא ברש"י), אביך צוה וגו', אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלוקי אביך".

עכשיו נקרא בתורה הקדושה, איך הם מבקשים ואיך יוסף מגיב. כעת, אחרי הבקשה הראשונית על ידי השליחים, מגיעים האחים בעצמם. "וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים". כלומר הם חשים בנפשם שלגודל הרעה שהם עשו, היה זה הגון לגמרי שהם יהיו עבדיו של יוסף כדי לכפר כמה שניתן על גודל הפשע. והנה לפי האמור לעיל, היה עכשיו יוסף באמת אמור לסלוח כדי לא להיות אכזרי, אבל זה שהם יריאים לנפשם, וזה שהם נבוכים ובושים מעצמם, וזה שהם דואגים על עתידם הכלכלי, כל זה אינו עניינו של יוסף. די בכך שהוא ימחול, והרי כבר אינו אכזרי, וזה כבר הרבה מאד מעבר לשורת הדין במקרה המיוחד הזה, ויאמר לנפשו שלום עלי נפשי.

"ויאמר עליהם יוסף, אל תיראו וגו', הוא מרגיע אותם שלא יחששו ויפחדו. "ואתם חשבתם עלי רעה, אלוקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב",

כלומר הוא עמל לשכנע אותם שלא יהיו נבוכים ובושים, שהרי הכל משמים ויצא מזה רק טוב, ובעקיפין הם רק הטיבו עמו. "ועתה אל תיראו, אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם", כלומר אם אתם חוששים לקיצבה שקיבלתם, הרי אני מבטיח שתמשיכו לקבלה. "וינחם אותם וידבר על לבם" כלומר היו שם עוד דיבורים בסגנון הזה של הרגעת חששות ושכנוע שהכל בסדר לגמרי מצידו, אלא שהתורה מקצרת בדברים. וכל מתבונן יראה שמחילה שכזו, היא בבחינת לית דין בר נש. ובכל זאת התורה מאריכה בכל זה כדי שנלמד ונתבונן בזה. וכנראה מוכח מזה שענין המחילה אינו רק לטובת הנמחל, אלא חשובה היא לאין ערוך עבור המוחל עצמו. ואת זה ננסה בס"ד לבאר כאן.

המחילה - חיזוק האמונה

אמרו חז"ל כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. ומסבירים על פי המשל הידוע שכשמכים את הכלב במקל, לפעמים הוא נושך את המקל. הוא חושב בסכלות הכלבית שהמקל הוא אשר הרע לו ולכן הוא נוקם במקל, ולא דעת ותבונה לו לראות שמאחורי המקל יש אדם שהוא הוא המכה. כך כשאדם כועס על חברו, הרי זה מפני שחבירו הרע לו. אילו היינו חיים באמונה שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, הרי היינו יודעים היטב שלא החבר הוא הגורם לצרתנו. משמים גזרו זאת עלינו והחבר הוא בבחינת מגלגלין חובה על ידי חייב. אבל לא עליו תלונתנו. עלינו רק להתבונן מה זאת עשה ה' לנו ולתקן את אשר עוותנו. וכמו שראינו היום בהפטרה שדוד מצוה את שלמה שלא לנקות את שמעי בן גרא שקילל את דוד קללה נמרצת בברחו מפני אבשלום. הרי שאף שדוד חשבו לפושע ומורד במלכות ולכן ציוה ביום מותו על שלמה לגרום לו בחכמתו להיהרג, ובכל זאת בשעת מעשה כשעבדי דוד רצו מיד לפגוע בשמעי, לא הניח להם דוד ואמר להם "ה' אמר לו קלל". כלומר אין לחוש עליו כעס, הוא רק שליח. אמנם יש לו בחירה ובבוא הזמן הוא ייענש, אבל זה לא בוער. כעת יש רק להתבונן מדוע ה' רוצה שיקללו אותי. ולכן מי שכועס, הרי הוא שוכח שהכל מיד ה', ולכן הוא כאילו עובד עבודה זרה.

ואם בשעת מעשה יש עוד קצת לימוד זכות על האדם, כי ייחם לבבו והוא כועס על חברו, אבל אם הוא ממשיך לכעוס ולא מסוגל למחול, הרי הוא מעמיק יותר את חוסר האמונה שלו. הוא ממשיך להתחפר בהרגשה הלא נכונה שהחבר הוא הגורם לבעיותיו. וזו אחת הסיבות החשובות מדוע צריך למחול. לא בשביל השני. בשביל עצמי. כדי לחזק בעצמי את האמונה. זה מה שיוסף אומר לאחיו. מלכתחילה לא כעסתי עליכם כל כך ולכן אל תתפלאו שאני מוחל לכם בקלות ובלב שלם, כי אני מהרגע הראשון ידעתי שאולי אתם חשבתם עלי רעה, אבל ה' הוא זה שחשבה, ולטובה חשבה כפי שנוכחנו בהמשך שזה למען החיות עם רב. וכיון שכל הזמן חייתי באמונה שלימה שהכל מאיתו ית', אני יכול להרגיע אתכם שלא תדאגו ולא תתביישו כל כך.

המחילה – חיזוק הענווה

וסיבה נוספת יש בדבר. אין כעס ללא גאווה. הרי זה חלק מדרך העולם שאנשים פוגעים ונפגעים כל יום לרבבות. ומדוע אני כל כך פגוע וכועס ולא יכול לעבור לסדר היום. כי אני חושב שאני ואפסי עוד. כביכול עלי נאמר אין עוד מלבדו. אני מרכז הבריאה. וכשפוגעים בי אני חש שנעשה כאן ענין נורא. פגעו באדם המרכזי בבריאה, בבחינת מבחר המין האנושי. ולכן אינני יכול לעבור על כך לסדר היום. אומרים שרוב האנשים אם יאמרו להם לדמיין את העולם כבמה גדולה ועליה אנשים, הם ידמינו את עצמם במרכז הבמה באור הזרקורים וכל השאר דמויות קטנות וטפילות בשוליים. עד כדי כך שמי שמצייר את עצמו בשוליים, הוא נחשב לבעל דימוי עצמי נמוך ומנסים לעזור לו להתגבר. אבל האמת שאפשר לחוש בעל דימוי עצמי מצויין ובכל זאת לדעת את המציאות כמו שהיא שיש בעולם עוד הרבה אנשים ואני סך הכל אחד מרבבות ולא הכי חשוב מכולם, וממילא אם פגעו בי זה בסך הכל אירוע שולי וחולף. ומי שייקח את עצמו קצת פחות ברצינות, מלכתחילה לא ייפגע כל כך מכל שטות. וזה בדיוק כמו הנקודה הקודמת. בשעת מעשה אפשר עוד להבין שהגאווה של האדם מתעוררת לרגע. שמעתי פעם ממרן הסטייפלר זצ"ל שהתבטא שכל אדם חושב את עצמו "חתיכה הראויה להתכבד בה". אבל אם אדם מתמיד בעקשותו שלא למחול, שזו דרכו של עשו הרשע עליו נאמר ועברתו שמרה נצח, וכמסופר בנביא על הגבעונים שדרשו כמה נפשות מבית שאול כדי שיסכימו למחול, אבל בני ישראל רחמנים הם ואינם אכזריים מלמחול, ואם יהודי בכל זאת לא מוכן למחול הרי שהוא מזין בכך את הגאווה שלו. וזו בפני עצמה סיבה חשובה נוספת מדוע להתגבר ולמחול בלב שלם כדי להזכיר לעצמי את מקומי הנכון והפעוט בעולם.

המחילה – בריאות הנפש

ויש כאן רווח נוסף ועצום. למרות שאולי אין לנו רשות לומר שלזו כוונת התורה כשהיא מצווה למחול. אבל הרי ידוע שכל דבר המתנהל על פי התורה הוא גם בדיוק הכי טוב לגוף ולנפש. ואכן ידוע שהכעסן משחית את בריאות גופו מאד בכמה אופנים. חז"ל כבר העידו שהכעסן הוא אחד משלושה שחייהם אינם חיים. ויותר מכך הוא מזיק מאד לבריאות נפשו ולכל הצלחתו בחיים. כי הכעס גוזל מהאדם המון אנרגיה ומרעיל מאד את רוחו וכפי שנבאר מעט בקצרה.

לכל אדם יש כמו אנרגיה נפשית, שמכוחה יש לו מרץ וחשק לפעול לעשות ולייצר. ישנם דברים מסויימים שגוזלים מהאדם חלק מהאנרגיה הזו. למשל כל קונפליקט, תהיות ולבטים, אם בנושאים ערכיים, אם בנושאים של צורך בהחלטה מעשית מסויימת וכדומה, גוזלת מהאדם המון אנרגיה. כל שמירת סוד גוזלת אנרגיה רבה, בגלל הצורך לעמוד על המשמר שהסוד לא ייפלט בלי כוונה או יתגלה בגלל חוסר זהירות כלשהיא. יש דוגמאות רבות של בעיות, שבגלל שמשקיעים את כל האנרגיה בלשמור אותן בסוד, לא נשאר כוחות ומרץ לטפל בבעיה. הרבה יותר עדיף להשקיע

את האנרגיות בפיתרון הבעיה גופה מאשר בשמירה על סודיותה. ולענייננו כל סכסוך לא פתור עם מישהו גוזל אנרגיה. ולכן אדם שיש לו כמה קונפליקטים וכמה סודות וכמה סכסוכים, לא נשאר לו שום אנרגיה פנויה וזמינה לעסקיו השוטפים. בדרך כלל מי שיש לו אויב אחד, יש לו יותר מאחד. אם הוא כזה מין שוחר צדק גדול שלא יכול לעבור לסדר היום אחרי פגיעה בכבודו או בשאר זכויותיו, יש לו בטח פנקס גדול מאד של הנהלת חשבונות עם חצי עולם.

אני שמעתי על אשה אחת כזו שוחרת צדק, כל אדם בשכונה שלה שעושה איזה עוול לניקיון או לסדר הציבורי, ובפרט אם זה נוגע במישרין לאותה אשה, מיד הוא מטופל כראוי. היא מתעדת את כל פרטי המקרה החמור, ושולחת ליידע את כל הגורמים הנוגעים בדבר. ה"פושע" מקבל כמה איומים והתראות וכו' וכו'. פעם יצא לי להיות בחתונה של מישהו מהמשפחה ההיא, וראיתי ילד קטן כבן חמש בערך מאותה משפחה עומד בצד האולם, וכאשר המעגל של הבחורים הרוקדים התרחב כרגיל, זה הגיע עד אליו. אבל הקטנצ'יק הזה לא היה מוכן לזוז אחורה, כי הוא עמד שם קודם. אז הוא עמד שם נטוע היטב במקומו, ובכל פעם שהרגל של איזה בחור נגעה בו בלי כוונה, מיד בערנות גדולה הוא הניף את רגלו הקטנה והכניס לו בעיטה. הוא לא פיספס שום פגיעה בו. איזה דוד ניסה להזיז אותו בעדינות ולמנוע ממנו לבעוט ברוקדים, אבל גם תוך כדי שכנועים, הוא לא החמיץ אפילו עוול אחד. כל מי שפגע בזכותו חטף תיכף ומיד!

אדם לפעמים מתלונן שאין לו חשק לכלום. אם הוא יזכה להגיע לאדם שמבין בזה, ידריכו אותו לפתור את הספיקות, או להניח להם, ולהימנע כמה שיותר משמירת סודות, ולסדר את כל ענייניו עם אנשים, כדי שהאנרגיות יתפנו לו ואז הוא יוכל להיות אדם מאושר מלא וגדוש מרץ חיובי. זה חלק מהתועלת של דאגה בלב איש שיחנה, בגלל השחרור מהגדרת הבעיה כסוד. במקום אחר הבאנו על זה משל לשעון שמונה את הזרם החשמלי בבית. אם רואים שהוא מסתובב מהר, על כרחך יש בבית מכשיר סמוי זולל חשמל. כך אם אדם מכובה מבחינה אנרגטית, סימן שמשהו נסתר זולל את האנרגיה שלו.

סופר על אדם שקנה בית גדול ועתיק באמריקה, והיה בבית ריח מאד לא נעים. כמה שהוא ניקה ואוורר והחליף כל מיני ריהוט וכדומה, כלום לא עזר. עד ששאלו אותו אם בדק פעם מה קורה במרתף, והוא ענה שבאמת זה בית ישן והמרתף חסום לגמרי בכל כניסותיו ואין לו בכלל מושג מה קורה שם. הוא פרץ את כל המנעולים ופתח את דלתות וחלונות המרתף וגילה שיש שם פגרי סוסים מלפני עשרות שנים וטונות של חציר רקוב ושלוויות של מים מעופשים. כמובן הוא דאג שיפנו את הכל וישטפו הכל היטב היטב וכל הפתחים והכניסות יישארו פתוחים לרווחה כמה שבועות, וראה זה פלא, כל הריח חלף לו. כל זמן שהוא ניקה רק למעלה, כלום לא עזר. ברגע שהוא ניקה ואוורר את המרתף ממילא הכל הסתדר במפלס העליון. כשהמרתף של הנפש שלנו מלא בפגרים של כעסים ועלבונות וקפידות וכדומה, אנו חיים בבית רעיל. ועלינו

לעשות שם ניקוי יסודי בכך שנמחול לכל אויבינו ונניח לכל המריבות הטפשיות ונלך הלאה.

כעס – דלק רעיל

לסיום ישנה נקודה נוספת שכדאי לחדד כאן שיכולה מאד להועיל להתגבר על כעסים. אחת הסיבות שאדם ממשיך לכעוס למרות שהוא מבין בעומק שכלו שזה לא מוצדק ולא לענין, היא מפני שזעם זה דלק לנפש. הזעם נותן לו תחושה של אנרגיה. גם אדם חלוש וחסר מרץ, כשהוא במצב של כעס הוא מסוגל להפעיל את עצמו. ולכן שלא במודע אדם ממשיך להזין את הכעס של עצמו כדי להישאר מתודלק. זה מקשה עליו להיפרד מכעסו. אבל הדלק הזה הוא דלק פרימיטיבי. תת רמה. דלק אמיתי צריך לבוא מהכרה באושר הנצחי בזה ובבא של עשיית רצון ה' וגדלות בתורה ובמידות טובות. כל זמן שאדם מונע בדלק פרימיטיבי, לא נפתחים הצינורות של הדלק הטוב. והדלק המקולקל הזה פועל רק בכיוון אחד. דהיינו רק בכיוון של לחפש איך לנקום באויבו ולנסות כל הזמן לחשוב איך הוא היה יכול בשעתו לעשות אחרת ולנצח וכל מיני שטויות כאלו. זה כמו אדם שנוסע לירושלים והולך להיגמר לו הדלק, ומגיע מישוה ומוכן למלא לו את המיכל, אבל בתנאי שהוא ייסע למקום אחר לגמרי. נכון שהמכונית תתחיל לנסוע, אבל לא ייצא לו מזה כלום. הדלק הזה בוגדני. הוא לא יביא אותו למחוז חפצו אלא יתקע אותו במקום בלתי רצוי לגמרי. (אם אדם מתמלא בדלק של הזעם והוא לא עושה עם זה כלום, זה פשוט כמו פצצה מתקתקת בקרבו. אפילו באופן פיזי זה גורם לייצור של אדרנלין וכדומה, וזה מעלה לחץ דם ודופק וגורם הרבה חולי בגוף שאין כאן המקום לפורטו).

אם נזכה לרוקן את המיכלים של הנפש שלנו מהדלק המזויף של הכעס, ממילא הנפש תלמד להתמלא מדלק טוב, דלק שיביא אותנו לעלייה בתורה ויראה ומידות טובות. הבה נכוון את עצמינו למחול ולסלוח בלב שלם, ואפילו אם לא נתבקשנו על זה כלל כעת. נזכיר לעצמינו שמדת הרחמנות מחייבת זאת, שאמונה אמיתית מחייבת זאת, שענווה אמיתית מחייבת זאת, שכדאי מאד לחזק את הרחמנות והאמונה והענווה, שכדאי מאד לנקות את המרתף מכל הפגרים והרקבונות, כי חבל מאד לחיות בבית רעיל, שכדאי מאד לפנות מקום לדלק ולמניעים נעלים ומרוממים במקום להיתקע כל החיים עם מניעים שקריים ובוגדניים ורדודים. ואולי בדרך דרוש זה ביאור חדש בוטהר ליבנו, ועל ידי זה נזכה לעבדך באמת. אכ"ר.

(נאמר בשערי תורה ש"ק ויחי תשע"ג)

יום הכיפורים - להתחיל מחדש

הרמב"ן כתב באגרתו כשתקום מן הספר תחשוב מה למדת, כלומר מה אתה יכול לקחת אתך מהלימוד למעשה. וקל וחומר בסיימנו מסכתא יש להתבונן מה ניתן לקחת איזה מסר מהמסכת. ננסה להתבונן מה ניתן ללמוד מהמסכת שלנו העוסקת בענייני יום הכיפורים.

יום הכיפורים נקבע על מחילת חטא העגל

ידוע שכל מועדי ישראל, מלבד ראש השנה, יסודם במאורעות שאירעו לעם ישראל בשנה הראשונה לצאתם מארץ מצרים. ראש השנה הוא מועד טבעי שנקבע בראש השנה, אבל פסח וסוכות נקבעו על אירועי יציאת מצרים ועצרת על מתן תורה. וביארו חז"ל שגם יום כיפור קשור למאורע מסויים אע"פ שלא נתפרש להדיא בתורה.

לאחר חטא העגל, עלה משה למרום פעם שניה ושלישית להעתיר בעד עם ישראל, ונסתיימו מ' ימים האחרונים בעשירי בתשרי ואז מחל הקב"ה לישראל את אותו עוון, ואמר שיום זה ייקבע ליום מחילה וסליחה לדורות.

במעמד הר סיני הגיעו בני ישראל לפסגה. הרי היו הם שקועים במצרים במט שערי טומאה, ובמשך מט יום זכו להתקדש ולהיטהר בסילודין עד שהגיעו למעמד הר סיני, בו ראו גילוי שכינה, אתה הראית לדעת, נבקעו כל הרקיעים וראו הכל, וכל העם התנבאו והגיעו לדרגה עליונה של דביקות בבורא יתברך, קיבלו את התורה, וגם בגשמיות נתרפאו כל החולים ונתבטלה מהם גזירת מיתתם וחזרו לדרגת אדם הראשון קודם החטא. בקיצור הגיעו לשלימות הכי גדולה האפשרית. לא עבר זמן רב, עד שהמלך במסיבו, עודם חונים באותה החנייה למרגלות ההר בו אירע המעמד הגדול, ונכשלו בעבודה זרה, נרדי נתן ריחו. ניטלו מהם הכתרים שזכו להם על ידי אמירת נעשה ונשמע, כלומר איבדו את כל מעלתם, אני אמרתי אלהים אתם - אכן כאדם תמותון, חזרו לחוליים ולשפלותם וכמעט נגזרה עליהם כליה, לולא משה עבדו עמד בפרץ לפניו וביטל את הגזירה. התרסקות כמעט גמורה רח"ל.

לאחר שמונים יום של תפילה ותחנונים בעשירי בתשרי מחל הקב"ה, וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו, וסלחת לעוונינו ולחטאתינו ונחלתנו, הנה אנכי כורת ברית וגו'. ולא זו בלבד, אלא חזר הקב"ה וקירבם אליו באהבה גמורה וציווהם על בניית המשכן, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. חיבור מחדש של אהבה בין הבורא לעמו. כאן נוסד המהלך שאחרי כל נפילה ולו גדולה ככל שתהא, ישנה אפשרות לתקן ממש הכל, למחוק את העבר השלילי ולהתחיל דף חדש מהתחלה.

המחילה של הקב"ה מטהרת לפתוח דף חדש

אמר הקב"ה מהלך זה ימשיך לעולם. בכל שנה ושנה, כעבור שנה של נפילות, חטאים, הזנחה והתרשלות, מגיע יום הכיפורים, חזרו בתשובה, לפני ה' תטהרו, ואני מטהר אתכם. מחיקת חובות וחטאים, התחלה מחודשת ברצון ובקירבה גדולה. זה הקשר העמוק והמהותי בין יום הכיפורים ההיסטורי ליום הכיפורים השנתי.

וכמו בכל המועדים המסור הוא לא רק למועד עצמו, אלא ממנו ניקח לכל יום ויום. המשנה עצמה מכוונת אותנו למסר זה, כשהיא מסיימת את המסכת עם הדרשה המרטיטה של רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם – אביכם שבשמים! שנאמר וזרקתי עליכם וגו', ואומר מקוה ישראל ה' – מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. הוי אומר כשם שאדם נטמא, אין זה סוף פסוק, טובל הוא במקוה וטומאתו פרוחה לה, כך אדם שנטמא בטומאת החטאים, אין זו סיבה להישאר כך. יש דרך תיקון. חזור בתשובה אל ה' יתברך והוא יקבלך תחת כנפיו, והרי אתה כטובל במקוה ונטהר. מקוה ישראל ה'. הקב"ה מטהר את ישראל. זה לא ייחודי ליום כיפור. זה בכל יום ובכל רגע. הקב"ה מוכן ומזומן לרחוץ אותנו מהחטאים, וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טומאותיכם ומכל גילולכם אטהר אתכם. מכל טומאה שתהיה!

דוקא אנשים ערכיים עלולים להתייאש מנפילתם

יש כאן מסר חשוב שנוגע לפעמים דוקא לאנשים ערכיים. הרב קרליץ שליט"א רגיל להביא מדברי הנביא ביחזקאל שמספר שבני דורו אמרו על עצמם שהם אבודים בגלל החטאים, והנביא אומר להם בדבר ה' החפוף אחפוף במות רשע כי אם בשובו מדרכיו וחיה, והם שבים ואומרים שהם לא מאמינים, והוא נשבע להם כמה פעמים חי ה' וגו'. (אנחנו אומרים חלק מפסוקים אלו בתפילת נעילה). כלומר דוקא מפני גדלותם, הם הבינו מה זה חטא והם לא היו מסוגלים להאמין שניתן לתקן. קיבלנו הכל וזרקנו זאת בידים, מה פתאום תינתן לנו הזדמנות חדשה. והנביא צריך לשכנע ולהישבע כמה פעמים שעד כדי כך גדולים רחמי הבורא יתברך.

הדבר מאד מצוי אצל אנשי מעלה. דוקא אנשים שטחיים אין להם כל בעיה עם זה. אתמול הייתי חוטא והיום אני צדיק, מדוע לא. האיש האיכותי והכנה עם עצמו יש לו נטייה טבעית להישבר ולהתייאש ולהזניח את עצמו במצבו השפל. זה ניסיון מיוחד לאנשים רציניים. היאוש הזה הוא כנראה הגורם המרכזי לנפילות אצל אנשים מוצלחים. ואת זה ניתן לשאוב מהמסכת שלנו. אל תתן לשטן הזה של הייאוש להשאיר אותך על הקרשים. בכל מצב שאתה נמצא, אתה יכול ממש ברגע זה, לזרוק את העצלות הרפיון והנחשלות, לזרוק את הדברים הטמאים שאתה כרגע מכור להם וקשור איתם, לחזור אל הבורא, והוא לא רק יקבל אותך בידו הפשוטה לקבל שבים, אלא הוא ימחוק לך הכל, יטהר אותך, אמש היה זה שנאווי מתועב ומשוקץ והיום הוא אהוב ורצוי ומקובל וידיד, כדברי הרמב"ם בהלכות תשובה.

סיום מסכת עת רצון להתפלל

בעת סיום מסכת הוא עת רצון. זמן טוב לבקש ולהתפלל ולברך זה את זה. עם ישראל עמוס בתלאות. זקנים וזקנות חלושי כח, זוגות שלא נפקדו עדיין בזש"ק, בנים ובנות מעוכבי זיווג, קשיים בפרנסה, ילדים שלא הולכים בתלם, חולים בגוף או בנפש ועוד ועוד. בדרך כלל אין בית אשר אין בו סעיף אחד מכל אלו ולא פעם כמה סעיפים. יעזור השי"ת לכל עמו ישראל ולנו בתוכם בכל הישועות הנצרכות, ויקויים בנו הכתוב הנזכר, וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם. אכ"ר.

(נאמר בסיום מסכת יומא בביהכנ"ס צא"י רמת אהרן אור לה' אדר א' תשע"ד)

קבלה להבא באופן נכון

ענין הדרשה

נהגו בישראל מאות בשנים שהרב דורש בשתי שבתות בשנה, שבת הגדול ושבת תשובה.

עיקר הענין הוא מפני שיש בזמנים אלו הלכות רבות ויש צורך ללמד דעת את העם את המעשה אשר יעשו. אמנם היו קהילות שהציבור היה כולל ת"ח מופלגים והרב היה דורש פלפולים גדולים, [ישנם ספרים רבים שכולם דרשות אלו, כגון 'דורש לציון' מרבינו הנודע ביהודה, ועוד רבים מאד], אבל במקור היתה הדרשה מיועדת לחזור בקצרה על ההלכות המצויות. וכבר העירו בפוסקים שנכון הדבר שהרב לא יאריך בדרוש ופלפול. וזה אפילו כאשר מדובר ברב גדול, אמנם פשיטא כאשר אחד מהחבורה מתבקש לשאת דברים, בודאי אין ציפיה ממנו לומר בפני הציבור דרשה נשגבה, אלא לחזור ולומר את הדברים הפשוטים.

בשבת הגדול היו מדברים מענייני פסח, ומובא בפוסקים שאם ערב פסח חל בשבת ראוי להקדים הדרשה לשבת שלפניה, כי בשבת האחרונה כבר מאוחר מדי לרוב הדברים, כמו הגעלה, ביעור חמץ וכו'. ובשבת תשובה, יכול להיות שדיברו גם מהלכות סוכה וארבעת המינים, אבל בעיקר בהלכות תשובה, בתוספת מעט דברי התעוררות. ונקוה בס"ד לסדר כאן לעצמינו בפני הציבור חלק מהיסודות הפשוטים.

להתכונן בעשי"ת למצות תשובה ביוהכ"פ

ביום הכיפורים יש מצות עשה לחזור בתשובה, כנאמר לפני ה' תטהרו. ומי שלא שב, לא די שביטל מצוה זו, עוד זאת למאי דקי"ל כמ"ד דיוהכ"פ מכפר רק לשבים, הנה מי שלא שב הפסיד כפרת יוהכ"פ.

וכבר ידועים דברי המשך חכמה בזה שנכפלים עוונותיו, שאמרו במשנה באבות 'לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון', וביאר הגר"א שדין היינו על העבירה עצמה, וחשבון היינו על כל מה שהיה יכול להרויח אילו לא חטא והחמיץ בגלל חטאיו, ולפי זה אומר המש"ח כשאדם יכול לחזור בתשובה ביוהכ"פ ובזה יימחקו כל עוונותיו ולא עשה כן, הרי משום "חשבון" ייחשב לו כאילו חטא את כל חטאיו עוד הפעם, שהרי היה יכול להרויח אותם. ומסיים שם שעל זה תסמנה שערות ראש. וידוע על כמה צדיקים שהיו מעוררים עצמם מאד בדברים נוראים אלו.

ההכנות למצוה זו של תשובה מתחילות בהכרח כבר בעשי"ת. מלבד שבעשי"ת מצד עצמם הקב"ה קרוב ומצוי, ואז התשובה מתקבלת יותר ויש יותר סייעתא

קח בשער – מאמרי אב אלול

דשמיא לשוב, עוד זאת כמעט לא שייך לעשות תשובה ביוהכ"פ בלי הכנה וכמו שיבואר.

ההכנה הזו בוודאי כוללת לימוד הלכות תשובה, למען יידע בבוא היום מה לעשות. וגם הכנת הלב, כי אי אפשר לקיים חרטה אמיתית בלא התבוננות בחומר החטא, וזה מאד קשה להספיק בשעת מעשה. ויותר מכך, הקבלה להבא שהיא דבר עיקרי ביותר במעשה התשובה, דורשת התבוננות רבה כפי שיבואר בסמוך, ולא שייך כלל להתחיל עם זה ביוהכ"פ. כמעט ניתן לומר שמי שלא הקדיש זמן בעשיית להתכונן, יש סיכון גדול שהוא עלול להפסיד את יוהכ"פ.

יש עוד הלכה בשו"ע שצריך לפייס את חבריו קודם יוהכ"פ, ומבואר בפוסקים שהטעם היות שבעבירות שב"א לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חברו, ממילא אם רוצה לקיים בעצמו תטהרו ולזכות לכפרת יוהכ"פ, הוא צריך לסלק את המפריעים לכפרה.

חלקי התשובה העיקריים

רבינו יונה מנה בשער א' עשרים עיקרים לתשובה. אבל מעיקר הדין כבר מבואר בפוסקים שהחלקים המעכבים הם חרטה, וידוי בפה, וקבלה להבא.

החרטה היא כפשוטה. אמנם יש בה דרגות גבוהות של צער ויגון ואנחה וכו' כמו שהאריך רבינו יונה ושאר ספרים הקדושים, אבל לא כל כך קשה להשתדל בכל חטא שמזכיר בוידוי להרגיש לכל הפחות מעט צער על כך שחטא. אף יהודי כשר לא שמח חלילה על כך שעבר עבירה. כמובן שלמוד מוסר בעשיית, מרכך את הלב ומכין אותו לחרטה יותר עמוקה.

את הוידוי הרי מקיימים בהידור. עשרה וידויים מפורטים. צריך רק ללמוד מראש את פירוש המילות ולכוון בזמן האמירה. רצוי ללמוד זאת בעשיית ולא רק תוך כדי הוידוי ביוהכ"פ עצמו. יש שמוסיפים לומר עוד חטאים מתוך דפים. אי אפשר לקבוע בזה מסמרות אם זה רצוי. אבל החכם עיניו בראשו שלא יפסיד את העיקר. טוב מעט בכוונה מהרבות לא כוונה. אולי כדאי שחלק מהוידויים יתמקד בעיקר בכוונת הלב עמוקה ככל יכלתו במה שכבר סידרו הקדמונים וכללו בזה הכל.

הדבר שצריך חיזוק הוא הקבלה להבא. רבינו הגר"נ קרליץ זצ"ל היה מרבה להעיר על זה, שפלא שאין בנוסח הוידוי משפט של "הריני מקבל עלי שלא אחטא". וכבר העירו על כך רבים. [מנן הסטייפלר בספרו 'שערי תבונה' שהוציא בבחירתו כבר תמה על כך מאד]. שמעתי שאצל הרב אלישיב לפעמים היו מכריזים בבית מדרשו שצריך להוסיף נוסח של קבלה, ולכל הפחות לחשוב את זה בדעתו.

אמנם אומרים "יהי רצון שלא אחטא עוד", אבל זו בקשה. הרב קרליץ זצ"ל אמר שבאמת בכוונה לא הכניסו לנוסח, כי כל התפילות שלנו הן שבחים להקב"ה או בקשות, ובאלו אם אדם יודע מה הוא מוציא מפיו, הריהו מכוון לדברים באמת,

קט ~~~~~ קבלה להבא באופן נכון ~~~~~

משא"כ קבלה להבא עיקרה בלב, ואם יאמר בפיו בלא קבלה אמיתית בליבו לא עשה כלום, ולכן רק רמזו לכך בנוסח של תפילה, והחכם עיניו בראשו בנוסח זה לכוון גם קבלה, או שיאמר בפיו נוסח משלו.

צריך לזכור שאם לא יאמר ויכוון קבלה גמורה להבא, יתכן מאד שלא קיים מצות תשובה, ויתכן מצב שאמר את כל הוידויים בלב נשבר מאד, אבל לא קיבל כלום, והפסיד את כל המצוה ואת כל כפרת יוהכ"פ.

כדאי גם לזכור ולהבין שעיקר מה שמשנה את האדם למעשה לטובה, שזו מהות התשובה, הוא החלק של הקבלה להבא. מהצער והוידוי לא בהכרח משתנה משהו.

קבלה קטנה

לימדנו רבותינו כמה כללים חשובים בענין הקבלה, ונביא כאן את שלושת העיקריים שבהם.

לפעמים הלב מתחמם ביום הקדוש, והאדם גומר בליבו שמעתה הוא יהיה מתמיד ויגע בתורה כמו השאגת אריה, ומדקדק במצוות כמו הבית הלוי, ובעל מידות טובות כמו ר' ישראל סלנטר, וכן על זו הדרך.

מלמדים רבותינו שקבלה כזו היא בדיוק כמו לא לקבל כלום. בעצם לא "כמו". זה לא לקבל כלום. קבלה שאין לה קשר בכלל למצב הנוכחי של האדם, אין שום אפשרות בכלל שהוא ידלג ממצבו העלוב למצב הנשגב הזה ולא קרוב לזה. זה עשיית צחוק מעצמו ומענין הקבלה.

אם כן, זה הכלל הראשון. הקבלה צריכה להיות קטנה. ידוע הסיפור שמביא ר' שלום שבדרון [בהקדמה ל'אור יהל' שנערך על ידו] שאירע לו עם המשגיח ר' לייב חסמן זצ"ל. ר' שלום בבחרותו ישב בעיוכ"פ עם דפים והכין קבלות. המשגיח עבר לידו, ואמר לו תעבור על כל מה שכתבת ותוריד חצי מכל סעיף. אחר כך תעבור שוב ותוריד מכל חצי עוד חצי. ואז זה גם יהיה עוד מדי הרבה, אבל אולי בדוחק כבר יהיה שייך להחשיב את זה לקבלה.

אנשים מזלזלים בקבלה קטנה. זה נראה להם כלום. אבל קבלה כזו ששייך לקיימה היא קבלה אמיתית. ובאמת דוקא מקבלי קבלות קטנות, הם נעשים עם הזמן אנשים שלימים. כי בכל שנה מתקדמים עד שמגיעים. אדם שעובד כל שנה על מידה אחת, יעשה בעל מידות. אדם שכל שנה לוקח על עצמו לכוון בחלק אחד מהתפילה, עם הזמן יכבוש את כל התפילה. וכך עם ההתמדה, וכך בכל השטחים. לעומתם מקבלי קבלות גדולות, לרוב דורכים עדיין באותו מקום גם כעבור שנים רבות. [כדאי לראות בהקדמה לשפתי חיים איך הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל בנה את עצמו צעד צעד משנה לשנה].

קבלה בכמה שטחים

הכלל השני. צריך לקבל אמנם קבלה קטנה, אבל צריך קבלות בכמה תחומים. אדם

ק' בשער - מאמרי אב אלול

שיקבל על עצמו רק חיזוק קטן בהתמדה לפי מצבו, עשה מה שצריך בתחום הזה אבל לא נגע כלל בתפילה שלו.

לכן צריך התבוננות רבה, ואין בזה כללים קבועים, באיזה שטחים לקבל על עצמו משהו. בדרך כלל צריך חיזוקים קטנים בתורה, הן בהתמדה והן בידיעת התורה, תפילה, דקדוק במצוות, ומידות טובות.

וכאן אדם צריך להקדיש זמן רב מאוד, להבין מה מפיל אותו. מה תוקע אותו. ולבחור קבלות מדויקות. אמנם קטנות, אבל כאלו שתתמקדנה בדיוק במקום ששם החולשה שלו. שם לנסות להתרומם. הרבה פעמים אנשים מקבלים קבלה בדבר שהוא בכלל לא בעייתי אצלם, ובאותו הזמן הדבר שצועק שזה שרש כל הנפילות שלהם, הם לא נוגעים בו בכלל. זה בעיקר העבודה של עשי"ת. ודי לחכימא.

קבלה של קרש קפיצה

הכלל השלישי. אחרי שאדם בחר את התחומים שבהם הוא עומד לקבל על עצמו קבלות, ומוחלט אצלו לקבל קבלה קטנה שיוכל לעמוד בה. יש להקדיש מחשבה לבחור קבלה כזו שיש בה כח של הצמחה. שתגרום לו ליותר מאשר נאמר בקבלה עצמה.

מורינו הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל היה מביא דוגמה. אדם מקבל על עצמו רבע שעה תענית דיבור בכל סדר. אם יקבל את זה בסוף הסדר, התועלת הרבה פחות מאשר אם יקבל על עצמו בהתחלת הסדר. כי אם ילמד היטב בהתחלה, יש סיכוי מצויין שימשיך הלאה.

לפעמים אדם מקבל על עצמו ללמוד חלק מלימודיו בעל פה שקלא וטריא. הוא לא נלחם חזיתית בבטלה שלו ובשטחיות, אבל בעקיפין זה כבר יקדם אותו בתחומים הללו.

כך קבלה בתפילה ובתחום המידות, אם ישקיע מחשבה, ימצא רעיונות של קבלות קטנות, אבל כאלו שמעוררות השראה גדולה.

והבא ליטהר מסייעין בידו. אם אדם משקיע בזה בעשי"ת, ומבקש מהקב"ה הדרכה, ואם צריך הוא מתייעץ עם רבותיו שמכירים אותו, אז יגיע ליוהכ"פ עם ידיעה ברורה מה הוא עומד לקבל על עצמו, וביוהכ"פ עצמו יזכה לקבל את הקבלות שלו בכל תוקף עוצמת יוהכ"פ, ובזה יזכה למעלת בעל תשובה באמת.

התעוררות להיות אמיני ולא חיצוני

הזכרנו שמלבד ההלכות נהגו לומר מעט התעוררות. בזמנים נשגבים אפשר לדבר על דברים נשגבים. יש דברים כל כך גבוהים שאי אפשר לדבר עליהם רק בזמנים כמו עשי"ת.

כדאי לפעמים קצת להתעורר ולהתבונן עד כמה העבודה שלנו נקייה לשם שמים. כי מצוי שכמעט הכל אצלנו שלא לשמה. במקרה הטוב חושבים על גן עדן, ובדרך כלל

קבלה להבא באופן נכון ~~~~~ קיא

חושבים מדי הרבה על הכבוד מבני אדם. צריך התבוננות כדי להודות בזה. ואז אולי כדאי לעשות פעולה קטנה לקדם את זה לכיוון הלשם שמים.

מעשה ידוע בהגר"א שלא היו לו הדסים (ויש מספרים באתרוג) בשנה מסויימת. תלמידיו חיפשו מאד ומצאו באיזו גינה של גוי (או יהודי מתבולל) הדסים מצויינים. דיברו עם בעל הגינה והסבירו לו מי זה הגר"א וכו' והלה נעתר לתת להם, אבל התנה שהשכר מהמצוה הזו של הגר"א יילך אליו. הוא דרש שיאמרו זאת להגר"א מראש, ואם הגר"א לא יסכים להתנאי, הרי הוא לא נותן.

באו התלמידים והיו נבוכים מאד, אבל בלית ברירה סיפרו גופא דעובדא. והנה להפתעתם הגר"א צוהל ושמח מאד. מסביר להם רבם, הרי כל מגמתי לעשות מצוה נקיה לשמו הגדול, אבל הרי יודע אני שיש ג"ע וקשה לא לזכור את זה בעת המצוה, וזה תמיד פוגם בשלימות הכוונה. והנה נזדמנה לי כאן הזדמנות מופלאה לעשות נחת רוח לבורא יתברך בלא שום כוונת שכר, שהרי השכר לא לי הוא.

לא מבקשים מאף אחד להשתוות ולהידמות להגר"א. אבל זה מעורר לחשוב לגבי עצמינו, היכן אנחנו בענין הכל כך יסודי בעבודת השם.

"מבחן אליהו הנביא"

יש לאדם אפשרות לעשות לעצמו 'בדיקה עצמית' היכן הוא אוחז בענין זה. אפשר לקרוא לזה "מבחן אליהו הנביא". ידמה אדם בעצמו שבא אליהו הנביא והודיע שמחר יש יום חופש ח"ו מקיום תורה ומצוות. (כמובן זה רק משל, שהרי מעיקרי האמונה שזאת התורה לא תהא מוחלפת). אין צורך לקיים שום מצוה ואפשר לעבור על הכל. ולא זו בלבד, אלא מי שיקיים מצוות מחר לא יקבל שום שכר, ועל העבירות לא ייענש כלל ולא תיפגם נפשו וכו', וזה לא יילקח בשום חשבון. רק דבר אחד. מודיעים לו שהקב"ה יהא לו נחת ממי שיקיים מצוות גם ביום הזה. אבל אין שכר על זה.

בהשקפה ראשונה רבים יענו שבוודאי רוב היום היו לומדים וכו'. אולי עושים רק עבירה אחת שמאד חשובה להם וכדומה. אבל ככל שחושבים יותר לעומק, לאט לאט מבינים שהמצב עגום מאד. אני מכיר ת"ח ששמע את זה ולא יכל להירדם אחר כך כל הלילה.

עצה לבניית פנימיות

אחד המחנכים בדור הקודם הציע עצה מופלאה לקדם את הנושא הזה. להתחנך לקצת אמת. לפחות לגבי נקיות מכבוד. נביאנה כאן בקיצור נמרץ. יקבל אדם על עצמו כל יום עשר דקות בהם הוא עושה משהו טוב, רצוי ללמוד איזו קביעות, במקום שלא יראוהו. והוא צריך להתחייב לעצמו התחייבות נחרצת שלעולם הוא לא יספר את זה לשום גברא. לא לאשתו, לא לנכדיו ולא לתלמידיו. לא בהווה ולא בעתיד. לא במפורש ולא ברמז הכי עקיף.

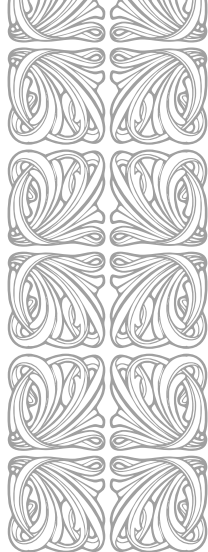
ק"ב בשער - מאמרי אב אלול

הדקות הללו יהיו לו קשות מאד. כבר כתב השמעתתא בהקדמה שאפילו אם יעלה אדם לשמים וישמיעוהו שירת המלאכים ויהא לו עונג אינסופי, בכל זאת אם יידע שלא יוכל לרדת ולספר זאת לחבריו, ייפגם חלק מהעונג שלו. יש בזה גם צד מעלה ואין כאן המקום להיכנס לזה. בכל אופן הדקות הללו יהיו לו קשות לפעמים יותר מיום שלם של לימוד בפרהסיא. אבל הדקות הללו יבנו בו פינה בנפש שמתרגלת לעשות דברים לא בשביל לקבל על כך הערכה וכבוד. אלא כמעט בלתי להשם לבדו. ואז יש סיכוי שהוא יצליח להרחיב את המהלך הנקי הזה יותר ויותר.

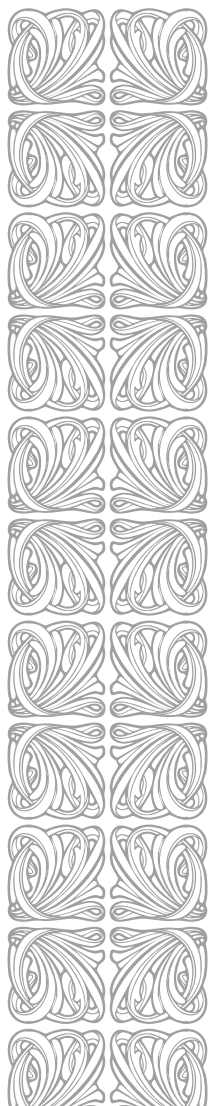
יהי רצון שנזכה לנצל היטב את הימים הקדושים הבאים עלינו לשלום, ונזכה לכפרת יוהכ"פ בשלימות ולגמר חתימה טובה.

(נאמר בס"ד בליל ש"ק וילך תשפ"ב בביכהנ"ס נתה"מ וביום השבת ביש' שע"ת)

סוכות

התקן עצמך בפרוזדור

בדרך כלל בימי אלול מדברים על אלול וראש השנה ויום כיפור. ונמצא שעל סוכות לעולם אין מדברים. כי באלול למי יש ראש בשביל סוכות, ובחדש חשון לדבר על סוכות זה בבחינת אתרוגים לאחר הזמן. ונמצאים היסודות של חג הסוכות נופלים בין הכסאות, ולא בגלל שמישהו החליט שאין ראוי לדבר על כך. על כן היום נדבר בס"ד על אחד מן היסודות של סוכות. אבל בכל זאת יסוד שהוא מתאים גם לאלול.

כבר כתבו הקדמונים ויסודו מחז"ל שאחד הדברים שיש ללמדם מחג הסוכות הוא שהיציאה מדירת קבע לדירת ארעי באה להשריש שגם דירת הקבע שלנו היא דירת ארעי. שכל מציאותינו בעולם הזה היא ארעית, העולם הזה רק פרוזדור הוא בדרך לטרקלין. יסוד זה צריך להבין אותו בצורה נכונה, האם המטרה היא לעשות לנו מצב רוח רע, או יש איזו מטרה אחרת, ועד כמה מקומו של רגש זה, וכפי שיבואר בס"ד.

העולם הזה הוא לא המקום שלנו

לענין הזה יש כמה פנים. הנקודה הראשונה היא שאם לא זוכרים שנמצאים כאן רק בפרוזדור, הרי משקיעים זמן יקר בטיפוח המקום שחושבים אותו בטעות לטרקלין, ונמצא שבזבזו חלק מהחיים להבל ותוהו. ישנו את הסיפור הידוע ממרן הח"ח שבא לבקרו גביר אחד ותמה האורח על דלות רהיטיו של הח"ח. ושאלו על כך. שאלו הח"ח והיכן הריהוט שלך, ענהו באחוזתי באמריקה אני מאורגן כדבעי, אלא שכאן אני כל יום בעיירה אחרת ובמלון אחר, אין טעם לארגן חפצים למצב זה. אמר לו הח"ח אני באותו מצב שלך, הדירה שלי למעלה, כאן אני נמצא רק שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, וחבל לי להשקיע בארגון חפצים מיוחדים.

סיפור דומה שמעתי ממו"ר הגרמ"ל זצ"ל שסיפר לו הרב מפוניבז' זצ"ל שלמד אצל הח"ח בכולל הכהנים שלו, והוצרך בדרך הלימוד לאיזה ספר שהח"ח מביאו בספריו. נכנס אליו עם החברותא לשאול ממנו את הספר, אמר להם הח"ח שאין לו את הספר, אלא שכשהיה צריך לו שאלו. ואכן הביטו וראו שהח"ח יש לו מאד מעט ספרים. הוא ראה שהם מתפללים, ואמר להם "בני חביבי, ספרים (וכ"ש חפצים אחרים) הם כסף, וכסף זה זמן, וזמן זה החיים עצמם". כלומר יש כאן הרגשה נוראה. כל חפץ, אפילו חפץ קדוש, שאתה לא באמת צריך אותו, הרי צריך כסף כדי לרכשו. ולייצר כסף צריך להשקיע זמן באיזו עבודה. ונמצא בסופו של חשבון שרכישת חפץ מבזבזת חלק מהחיים. אם אתה צריך ומוכרח לאותו חפץ, נחא. אבל אם זה מיותר, הרי הבזבז של החלק הזה מהחיים היה לשווא. (העולם אומר "טיים איז מני", זמן זה כסף, כלומר חבל על כל רגע, אתה יכול לעשות בו כסף. הח"ח אומר לנו הפוך. מני איז טיים. כסף שבידך משמעותו שבזבזת עליו זמן).

קטז ~ בשער - מאמרי אב אלול

ובזה יובן המעשה עם ריש לקיש המובא בפ' השולח שהותיר אחריו בשעת מיתתו קבא דמוריקא (קב של ירק הנקרא כרכום) וקרי אנפשיה ועזבו לאחרים חילם. והדבר נראה פלא. מה כל כך איכפת לו אם טרח מעט בהשגת אותו קבא והורישו לבנו או לבתו. הענין הוא שאנחנו לא מעריכים את החיים מספיק. ריש לקיש העריך כל רגע של חיים כראוי לו. ותמיד חשב בנפשו שכל זמן שהוא משקיע לעבוד והרויח ממון זה בזבזו חיים הנעשה רק בליט ברירה ממש כדי לרכוש את המוכרח לחיי נפש, וכפי שבאמת מסופר שם קודם שלא השקיע אפילו בכר ואמר כריסי כרי. לכן ברגע מיתתו כשראה שנשאר קבא דמוריקא שלא הועיל לו כלום לעבודת ה', וא"כ הזמן שהשקיע ברכישתו נגזל מהחיים ללא תועלת, והיינו ועזבו לאחרים חילם. כמו אדם שהשקיע עשרים שנה לבנות בית, ומת בטרם נהנה ממנו, פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו, כל אחד מבין שזה ועזבו לאחרים חילם. ריש לקיש לא ראה הבדל, רק בכמות אבל לא במהות. גם כמה דקות שהושקעו ולא הביאו את תמורתם זה בכלל למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. (אגב. אחרי שריש לקיש אמר מה שאמר והגמרא הקדושה הנציחה את הדברים ורבים נתעוררו מזה, א"כ למעשה זכה ריש לקיש שגם הקבא הזה הביא תועלת גדולה בהרבצת תורה ויראה ולא היה לריק ולבהלה).

מזה למדנו איך צריך להסתכל על החיים. לזכור שנמצאים בעולם הזה רק לזמן קצר, ומקום זה הוא לא המקום האמיתי שלנו וחבל להשקיע בדברים שמועילים רק לכאן. שהרי כל השקעה לוקחת מהחיים. וכלול בדבר נקודה נוספת. דבר שיש ממנו מעט הוא דבר נדיר ויקר, וצריך לייקר כל חלק ממנו. מכיון שהעולם הזה הוא המקום שבו אפשר להשיג חיי נצח על ידי עבודתינו, וההזדמנות הזו היא לזמן קצר מאד. כמה צריך לייקר כל רגע ולא לבזבזו על שטויות. כמו שראינו מעובדה דריש לקיש, שגם רגע קטן שהלך לבטלה לפי דרגתו בשוגג הוציא ממנו אנחה בשעת מיתתו. יש מעשה שבראדין חלה א' מראשי הישיבה, והבחורים ארגנו שכל אחד יתרום לחולה משהו משנות חייו (בלי להיכנס כעת לנושא הזה), זה תרם חדש וזה שבוע וכו'. כשבאו אל הח"ח, הרהר ואמר שהוא תורם... "דקה!" הח"ח ידע להעריך דקה של חיים. אלו "שתרמו" המון, זה לא בא מגודל רוחם אלא ממיעוט הערכתם לרגע בחיים.

העולם הזה הוא רעוע ולא יציב

יש נקודה נוספת בנושא הזה. מלבד שזה כמו להשקיע בבית של השני, שאינו הבית שלי, ובפרט שההשקעה המיותרת גוזלת ממני את הדבר הכי היקר שיש לי, את החיים עצמם. עוד זאת שההשקעה בעולם הזה מצד עצמה, אפילו אם זה היה שלי והמחיר לא היה כל כך יקר, הרי למעשה כל מה שמשקיעים כאן בעצם לא עושים כלום. זה רק דמיון. פשוט עבודה לפח. רבה בר בר חנה מספר ששמע מנחותי ימא שהלכו בים וראו לויתן גדול וחשבו שזו קרקע, (היה על הגב שלו מעט עפר וצמחיה), עלו עליה ועשו כל מיני הכנות וכשהדליקו האש הוחם לו ונהתפך ואילו לא היתה ספינתן קרובה היו טובעים. מהסיפורים שהבאנו קודם נמצינו למדים שגדולי ישראל ראו את

~~~~~ התקן עצמך בפרוזודור קיז ~~~~~

העולם הזה כמו הליתן הלזה. כל מה שאתה משקיע כאן בעולם הזה, יבוא יום והליתן הזה יתהפך, ויוריד אותך לקבר, וכל מה שבנית כאן יטבע בים, ועזבו לאחרים חילם. מי שיש לו שכל לא שוכח לרגע שחבל להשקיע כאן כוחות ואנרגיות. זה רק זמני. עדיף להשקיע במקום בר קיימא.

הלא זה בדיוק הדבר שאמר מונבז המלך שביזבו אוצרות אביו בימי בצורת לפרנס עניים. ואמרו לו אבותיך גנזו ואתה מבזבז. אמר להם אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה, אבותי גנזו במקם שאינו עושה פירות ואני גנזתי במקום שעושה פירות. כלומר הם לא באמת גנזו. הכסף שלהם לא שימש לכלום ולא הביא שום תועלת. דוקא אני שעשיתי בזה מצוות גנזתי אותה באמת. השתמשתי בו וקיבלתי את מלוא התמורה. בניתי איתו למעלה ארמונות בני קיימא, יצרתי עם הכסף קרן שעושה פירות.

כידוע לפני שהולכים לבנות באיזור שלא בנו בו, מביאים מהנדסי קרקע לבדוק את טיב הקרקע אם היא ראויה לבנייה ובאיזה אופן. אחרת יכול להיות מצב שאדם ישקיע מליונים לבנות בנין רב קומות, ולבסוף הקרקע גולשת ומתפוררת וכל השקעתו הלכה לטמיון. הלא יכול היה את אותו ממון להשקיע בקרקע יציבה. לאור זה נבין שאם באים ואומרים לך אל תשקיע בסלון של השכן, אל תשקיע על קרקע לא יציבה, אל תתן להשקעות לא מוצלחות אלו את המשאבים הכי יקרים שלך – אין בדיבורים אלו שום מסר של דיכאון ועצבות חלילה. אלו שהזהירו מראש את בעל הקרקע המתפוררת שלא לבנות שם, לא התכוונו להכניס אותו לדיכאון. להיפך, באו לגרום לו להשקיע את הכסף והמרץ שלו בצורה נכונה שתביא לו סיפוק. המסר הזה של דירת ארעי נלמד דוקא מהסוכה בימי שמחתינו שיש איסור מהתורה להיות בעצבות.

השועל ראה פירצה בכרם ולא יכול היה להיכנס, צם כמה ימים עד שהרזה ונכנס ומילא כריסו, השמין ולא יכול היה לצאת. שוב צם עד שרזה ויכול היה לצאת, אמר לעצמו, שועל שועל רעב נכנסת ורעב יצאת. אומר הסבא מנובהרדוק שכוונת המשל ללמדנו מה על השועל לעשות. לצום ולהיכנס, ולזרוק את הענבים החוצה, ואז לצאת ולאוכלם בחוץ. כך מה שנהנים בעולם הזה לא נשאר מזה מאומה. את הכל ישא הרוח. צריך לשלוח מכאן חבילות (כמו הסיפור הידוע על הצדיק שבא בחלום לחבירו היה לו רשות לומר רק מעט דברים וא' מהם ביקש "שיקט פעקלאך" תשלחו לי חבילות של מצוות ומעשים טובים לעילוי נשמותי כי למעלה אני כבר לא יכול לעשות כלום).

אמנם יסודות התורה לא ניתנו בשביל לעשות לנו נעים דוקא. אבל האמת היא שבדרך כלל מי שחי על פי ההשקפה הנכונה של התורה גם מרויח שקט לנפשו, וכמו שהאריך בחובות הלבבות תחילת שער הביטחון. אדם שזוכר שהעולם ארעי, הוא פחות נשבר ממה שקורה לו כאן. הוא לוקח את זה בפרופורציות הנכונות, זה מיקל עליו להתמודד עם כל הגלים שעוברים עליו. יש לי דודה שתהיה בריאה שסיפרה

ק"ח בשער - מאמרי אב אלול

שהיתה להם חתונה במשפחה של אח גדול, והביאו הביתה תופרת שתפרה לכל אחת מבנות הבית בגד מיוחד לחתונה, וכשמדדו לה את הבגד של החתונה, היא לא היתה מרוצה ופרצה בבכי מר. כנראה לא היה זמן לשנות או לא רצו מסיבה זו או אחרת. הסבתא שלי ע"ה הרגיעה אותה ובסוף אמרה לה "יקירתי, האם לבגד של הנשמה שלך לעולם העליון לנצח את גם כל כך דואגת?". הדודה סיפרה שבאותו הרגע השתנה לה כל המבט וכמעט לא היה איכפת לה. היא העידה על עצמה שהמשפט הזה ליווה ומלווה אותה כל חייה.

הזמן קצוב וקצר וצריך לנצלו

בכל הדברים האלו יש נקודה נוספת. עד הנה דיברנו מצד המקום, שהמקום ארעי, וחבל להשקיע בו. יש עוד ענין. כשיודעים וזוכרים שנמצאים לזמן מוגבל, מנצלים הרבה יותר טוב את הזמן העומד לרשותינו. בליל הסדר יש מנהג ללבוש קיטל. יש ששאלו מילא ביום כיפור מתאים ללבוש בגד לבן שמזכיר תכריכים. זה מועיל להרהורי תשובה. אבל מה זה שייך לליל הסדר שמצותו של יום לנהוג דרך חירות בהסיבה עם כלי כסף היותר נאים שיש לו וכדומה. א' התירוצים הוא שהזכרת יום המיתה זה לא מיועד לעצבות ודיכאון. זה רק מבט נכון על החיים. אדם בא למקום. מטילים עליו איזו מטלה. הוא אומר בסדר, אבל אני צריך לדעת מתי זה צריך להיות מוכן. יגידו לו לא כדאי לך לשמוע כמה מהר צריך את זה, זה יכניס אותך לדיכאון. הלא זו שטות גמורה. זה ענין של תכנית עבודה. אם צריך מאה שעות לעבודה הזו, ויש לי מאה ימים. אני אשקיע שעה ליום. אבל אם צריך זאת תוך עשרה ימים, לא יהא מנוס מלהשקיע עשר שעות ליום.

ממש כך, אם אדם לא חי את הענין שאנחנו כאן רק לזמן קצוב, הוא עלול לדחות את כל הדברים החשובים עד ליום שבו כבר יהא מאוחר מדי והוא יעזוב את העולם בידים ריקות. יש גוי א' מעשירי העולם שעומד למות, והוא סיפר על חייו ואמר שהדבר שהפעיל אותו כל ימיו היה פתגם שראה בצעירותו "כל יום תחשוב שזה היום האחרון לחייך, ויום אחד זה יהיה נכון". כלומר אם אתה לוקח בחשבון שזה היום היחיד העומד לרשותך, אתה לא תבזבז אותו אלא תנצל כל רגע. ולא סתם תנצל, אלא תפעיל סדר עדיפויות ותשקיע במה שהכי חשוב ברגע זה. אם באמת אדם היה חי המון שנים הוא היה דוחה כל דבר ולא עושה בסוף כלום. דוקא הקיצבה של חיינו היא הגורמת לאדם לפעול.

הח"ח היה אומר תמיד תחשוב שיש רק שעה אחת בעולם, ויש רק מטרה אחת שצריכה להתבצע בעולם והיא ללמוד דף גמרא מסויים, ויש רק יהודי אחד שיכול למלא את התפקיד הזה והוא אתה. כך תנצל כל רגע. וזהו "ועתה" ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך. תמיד תחשוב מה צריך לעשות "עתה". וכמו שכ' האור החיים הקדוש כשמסביר מדוע נתקצרו חיי האדם מאלף שנים לשבעים או שמונים. ומאריך שם במשל נפלא. ותורף הדברים שבאמת צריך אדם לאלף שנים כדי להספיק מה שצריך. אבל כיון שיום הפקודה רחוק, זה לא מעורר אותו לפעול. לא היתה ברירה

~~~~~ התקן עצמך בפרוזודור קיט ~~~~~

אלא לקצר את ימיו באופן שמיד כשעומד על דעתו יבין כמה הזמן קצר ואסור לישון. צריך להספיק המון. אין זמן! בעולם האמת אדם יודע רק מה שלמד כאן. צריך ללמוד בהבנה את כל הברבלי והירושלמי תוספתא ספרא ספרי ומכילתא, מדרשים ותורת הנסתר, רמב"ם טור ושולחן ערוך, ועוד כמה ספרי יסוד שיהודי חייב ללמוד. את כל המידות צריך לתקן כאן. לוקח המון שנים לעבוד על אמת וענווה וטובת עין ולא לכעוס וכולי וכולי. גם אם נעבוד במרץ כל החיים בקושי נספיק, ועל כן צריך לכל הפחות לזכור שלא נמצאים כאן לעולם, ומי יודע עד מתי הוא כאן. וכאמור אין זו סיבה להיות מדוכא, אדרבא, זו סיבה לעבוד במרץ ורק על מה שחשוב, ולבנות את הבניינים על קרקע יציבה ולא על גב של דג שעומד כל רגע להתהפך.

והשבות אל לבבך

מדוע אנחנו לא חיים בדרך כלל על פי היסודות הפשוטים האלו. בהכרח שאנחנו לא זוכרים אותם, למרות שהזמניות היא העובדה הכי ברורה בחיינו. כדי "לחיות" את הארעיות של העולם, צריך להתבונן בזה מדי פעם ולהשיב זאת אל הלב. יש סיפור על מרן החזו"א (למרות ששמעתי שאולי משהו לא מדויק בזה) על תקופת וילנא שלו, שהיה יושב בבית המדרש ושמע שנפלה דליקה באיזור מגוריו. מיד רץ במהירות נוראה לביתו והוציא משם את חיבורו שהיה אז בכתובים ולא נדפס (כמדומה היה זה חזון איש על עירובין). ואחר כך צעד בניחותא ובשלווה אופיינית חזרה לבית המדרש. שאלוהו מה עם השריפה. הוא אמר זה נכון והיא עדיין לא עלינו בוערת, אלא שאני לא יכול לסייע מאומה ועל כן אני חוזר לבית המדרש, אבל העיקר שהצלתי את החיבור מהדליקה.

אמנם אף אחד לא יכול "להיכנס לראש" של החזון איש, אבל ניתן לשער איזו עמקת יש כאן. הרי אם אדם יתבונן היטב מה מרכושו חשוב עד כדי שאין לו תמורה. הוא יכול לחשוב כך. אם ישרף כל האוכל שיש לי בבית. בס"ד נקנה אוכל אחר. אם ישרף כל הממון, עדיין נלווה ובס"ד נרויח ונשלם. ונניח יישרפו כל הבגדים רח"ל. עדיין זה לא ממש אסון. חברים טובים יתנו בגדים מינימליים בהשאלה או מתנה. יישרף השולחן? נשב ליד קרש ארוך. יישרפו הכסאות? נשב על ארגזים הפוכים או אפילו על הקרקע. יישרפו כל הארונות. נניח חפצים על מסמרים ונבנה ארון פשוט מקרשים. אפילו ספרי קדש יש בכל בית כנסת. אפילו אם חלילה הדירה תישרף. אפשר לגור בחדר צר באדיבות חברים או צדקה. למה באמת אין שום תמורה? רק למה שאדם יצר יצירה רוחנית! חיבור בתורה שעבדו עליו כמה שנים. אין אדם בעולם שיכול למלא זאת בלי לתת שוב כמה שנים. בדרך כלל זה גם לא ניתן בכלל לשחזר. זו אבדה שאין לה שום תמורה. זה לא אינסטינקט שקופץ לראש מעצמו. זה חייב לבוא מתוך התבוננות קבועה על מה שקבוע ומה ארעי בחיים. מה חשוב ומה טפל. אז ברגע של אמת רואים מה חשוב אצל האדם מתוך מודעות.

כשמתבוננים על נושא זה, ישנה עוד נקודה המצריכה התייחסות נפרדת, וכאן נזכירה אך ברמיזה. כל חפץ שאדם קונה והוא זוכר אותו ואיכפת לו ממנו שיישאר שלם

וישאר אצלו וכו', זה לוקח ממנו אנרגיות. כוחות נפש ומוח. בלי שהוא מרגיש הוא שורף חלק מהאנרגיה הנפשית שלו על החפצים. היו פילוסופים גויים שבגלל זה לא קנו שום חפצים כלל כדי שהמוח שלהן יהא פנוי לגמרי ולא יהיה תפוס בחלקו על ידי הדאגה לחפצים. חפצים זה שיעבוד. בבחינה מסוימת הקונה חפץ קנה אדון לעצמו. זה דורש התעמקות כדי לראות עד כמה זה נכון. אדם שרוצה שראשו יהיה פנוי ללימוד תורה ולמחשבות של אמונה ויראה וכדומה, יש לו עוד סיבה לא להיות רכושני. אמנם ההשקפה של הגויים הנזכרים היא לא נכונה על פי התורה. התורה כן ממליצה לאדם שיהיה לו בית משלו ודברים נחוצים, כדי שיהיה ליבו שקט. אבל מעבר למינימום, שאר המותרות לא רק שזה גוזל זמן להשיגם וכמו שנתבאר, אלא עצם הבעלות עליהם גוזלת משאבים יקרים. ולעת עתה די בזה.

האמת היא שהיה לכאורה צריך להיות שידיעה זו שאנחנו כאן רק לזמן קצוב ודי קצר, היתה צריכה להיות הידיעה שתופסת את כל הראש כולו כמעט בלי מקום למחשבה אחרת. כמו אדם שנופל מבנין של מאה קומות. כל שניה הוא נופל 3 קומות. היעלה על הדעת שראשו לא תפוס בלתי במחשבה הזו לבדה. וכי יעלה על הדעת שבמקום להתארגן כמה שהוא יכול ליפול טוב וכדומה, הוא יחשוב עכשיו איך לסדר את המגירה שלו למשל? יש כאן תופעה לא טבעית שהמחשבה על כך לא עומדת בראש שלנו כל הזמן. כנראה מרוב לחץ אנחנו מדחיקים את זה. וכנראה זו גם מתנה מסוימת משמים שנוכל להיות רגועים. אבל כמו כל מתנה צריך להשתמש בה במידה נכונה. צור ילדך תשי (שכחן, לתועלת, שתוכל לשכוח הצרות) ותשכח קל מחוללך. אבל בודאי הסטרא אחרא יודע כמה מחשבה כזו יכולה לגרום לאדם להיות מנוצל, והוא משקיע כל כוחו להשכיח זאת, ועלינו מוטל להזכיר לעצמינו קצת.

כבר בזהר הקדוש עמד על כך שזה דבר פלא, כמו שמביאים הספרים הק' שנאמר אזיל איניש בהאי עלמא וסבר דיליה הוא לדרי דרין, כלומר הולך לו האדם בזה העולם וסבור הוא שהעולם שלו לדורי דורות. והיינו זה נאמר בנימה של בדיחותא על חשבון האדם השוטה הזה. וידועין דברי רבינו יונה "ומן התמיהה והפליאה כי יעמוד האדם בחצי ימיו ותיראה בו היבשות ואיך טחו עיניו מראות ולבבו מהשכיל כי הולך הוא הלוך ונסוע אל בית עולמו יומם ולילה". רבינו יונה מעיד שזה תימה, אמנם הוא מעמיד את התימה והפלא בעיקר על אנשים יותר מבוגרים שכבר ניכר בגופם המעבר לחצי השני של החיים. אבל קצת פלא זה בכל גיל. כמה יפה מגדיר זאת ר' יונה מהרגע שהאדם נולד הוא מונח על הרכבת שנוסעת ללא הפסקה. התחנה האחרונה היא בבית הקברות. גם כשהוא ישן ואוכל. כל רגע הרכבת מתקרבת. הלוך ונסוע יומם ולילה. והוא כדברינו שיש כאן פלא לא נתפס בשכל איך הסט"א מצליח להשכיח ממוחינו את הידיעה הכי מרכזית בחיינו.

והח"ח היה אומר שאדם חושב לו כמו שיש חברה משמחי חתן וכלה, חברה גומלי חסדים, חברה מבקרי חולים, כך יש "חברה שטארבערס" חברה מתים, מין בני חבורה כזו שא' מהם מת מדי פעם, עליהם מכריזים ברמקולים וכותבים מודעות עם אותיות

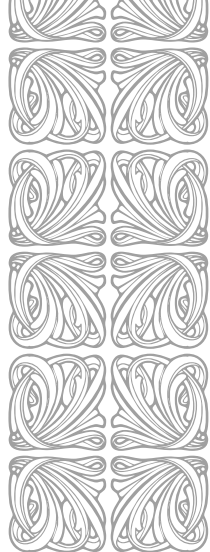
~~~~~ התקן עצמך בפרוזדור ~~~~ קבא

שחורות. אבל "הוא" מה הוא קשור? הוא לא שייך בכלל לחברה הזו... אמנם מביאים שדייקו בחז"ל שאמרו את העצה של יזכיר לו יום המות רק בסוף אחרי כמה עיצות אחרות, כי לא כדאי יותר מדאי לחשוב בזה, שלא ינזק השמחה ובריאות הנפש. אבל אנו כל כך רחוקים, שכדאי פעם בכמה זמן איזו תזכורת בנושא.

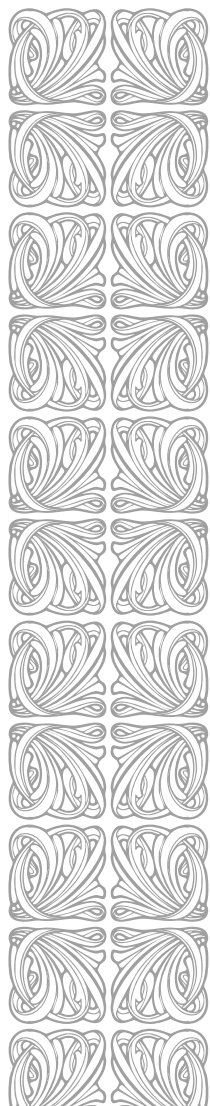
להמחשת ה"השבות אל לבבך" נסיים בסיפור הידוע של ר' יעקב גלינסקי שבצעירותו למד בישיבה קטנה של נובהרדוק והיה לו איזה משבר, המשגיח שלח אותו עם פתק לישיבה הגדולה של נובהרדוק בביאליסטוק אל א' המשפיעים שם לקבל חיזוק. הוא הלך עד שם וניגש למשפיע. הלה אמר לו שייך קודם לאיזה בית כנסת ללמוד קצת מוסר לעצמו ואחר כך יחזור אליו ויתחיל לטפל בו. הוא הלך לאותו בית כנסת, שהיה כמעט חשוך. בפינה אחת היה נר קטן ובחור אחד התנדנד שם ולמד מוסר לעצמו (לימים רבים נודע לו שהיה זה מרן הסטייפלר זצ"ל), ושמע אותו חוזר עשרות פעמים בניגון עצוב ומרטיט לבב, "האי עלמא" העולם הזה, לא עולם אחר כל שהוא, העולם הזה ממש היכן שאתה עכשיו נמצא, "דאזלינן מיניה", איזו הגדרה, נורא, לא העולם שאנחנו שרויים בו והולכים בו, אלא עולם שהולכים "ממנו", כך שמו, כל מהותו היא להיוולד לתוכו כדי להתחיל ללכת ממנו מיד, הלוך ונסוע יומם ולילה, "האי עלמא דאזלינן מיניה לבי הילולא דמיא" דומה הוא לחתונה. לא חתונה שאתה יושב בשולחן והמלצר מביא לך. אלא חתונה כזו שיש שולחן מרכזי, או צלחת מרכזית. אם תהיה מדי עדין תישאר רעב בלא אוכל. כך העולם הזה שבאנו אליו לפרוזדור כדי להתכונן לטרקלין, לרכוש כאן חבילות שאי אפשר לרכוש אותם למעלה, היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, "לבי הילולא דמיא" העולם הזה הוא כמו החתונה הזו, "חטוף ואכול חטוף ושתי" מה שלא תחטוף לא יהיה לך. מה שתישן או תדחה לאחר זמן, אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. אל תעשה מדי הרבה תכניות, תחטוף! והבחור הזה מדבר אל עצמו בקול גדול ונורא, יענקל יענקל, כאף אריין (תחטוף), נאך אתוס' (עוד תוס' לא משנה היכן ובאיזה ענין), נאך ארשב"א, נאך אקצוית, שהרי לבי הילולא דמיא. וכך עמד ר' יעקב גלינסקי הצעיר ונשמתו שתתה את הדיבורים הנוראים האלו שהצמיחו לנו אחר כך את הסטייפלר זצוק"ל, וכשסיים הלך הצעיר לאותו משפיע ואמר שעבר לו כבר המשבר והוא חוזר מיד לישיבתו. והעיד על עצמו שמאז לא ידע משברים, רק היה נזכר, חטוף, כאף אריין, ומיד היה מתאזר עוז וחדוה לעבודת הקדש.

יתן השי"ת שנזכה לנצל את ימינו בזה הפרוזדור. נזכור שאנחנו כאן לא לתמיד, ולא מובטח לנו כמה נהיה כאן, ובזמן שאנחנו כאן חבל להשקיע כאן, זו השקעה חולפת, עדיף להשקיע למעלה. ובזה ניכנס בס"ד לטרקלין בבוא הזמן, ובינתיים נזכה לשנה טובה ומתוקה.

(נמסר בישיבת שערי תורה בס"ג פ' כי תצא, יא אלול תשע"א)

סדר החופה בזמנינו

סדר החופה בזמנינו

כמה הקדמות

א. אע"פ שהדברים פשוטים, מ"מ אם יהא מי שיתברר לו הדבר מכאן, והיה זה שכרינו. במיוחד החתן והכלה מה טוב שיידעו מה קורה שם. מה חבל שאירוע מכונן שכזה של פעם בחיים (כך מקוים בכל אופן תמיד) יעבור ללא הבנה, גם אם למעשה אין לחשוש חלילה גם כשלא הבינו כלום.

ב. מה שנקרא היום בלשון העם אירוסין, אינו אלא מה שקראו חז"ל שידוכים. וציוו להשתדך קודם שמאסר. מבחינה הלכתית אין השידוכים משנים כלום בקשר שביניהם. (הם אסורים בייחוד כשני זרים וכו').

ג. אירוסין בלשון תורה הם קידושין גמורים בלשון חכמים. והיינו בכסף שטר או ביאה. ואסרו לקדש בביאה. ונהגו העם לקדש בכסף, ובזמנינו נהגו בדרך כלל בטבעת שהיא שוה כסף. ועליה להיות שוה לפחות פרוטה. (כמובן שבדרך כלל היא שווה יותר). הקידושין הם קנין לצורך אישות. אבל עדיין אינה נשואה עד שתיכנס לחופה. ומ"מ אם זינתה הרי היא חייבת מיתה.

על הקידושין מברכים ברכת אירוסין המבוארת בסוגיא (כתובות ז:). ונהגו לברכה על כוס ולהקדים בורא פה"ג. נהגו להשקות מהכוס את החתן והכלה, וצריך לשתות רוב כוס. אם אין רצונו של מסדר הקידושין ושל החתן לשתות רוב כוס בעצמם, יכינו אדם שיכוון לצאת בברכה והוא ישתה. (עצה טובה להביא יין לבן לחופה, כדי למזער את אסון השפיכה על שמלת הכלה). [יש נוהגין שאין המסד"ק טועם מהכוס, שלדעתם אינה ברכת הנהנין אלא ברכת המצוות, ועכ"פ אינו טועם מהכוס עצמה, ולכ' אי"ז נכון].

ד. החתן מקדים את האמירה הרי את וכו' כמבואר במס' קידושין שבעיקרון זה לעיכובא. יש שהעירו שנכון לומר זו בחולם. (ולא בשורוק, כי זו נאמר על הטבעת בלשון נקיבה, והיינו מילת חיווי כמו זה לזכר, משא"כ זו בשורוק מתפרשת לרוב במובן של "אשר", כמו עם זו יצרתי לי, הלא ה' זו חטאנו לו, וכדומה). ויש שאין מדקדקין בזה.

ה. המנהג לכסות את פני הכלה בשעת הקידושין, אינו מסיבות של צניעות כמו שרבים טועים. זה נובע מסוגיא ידועה של קידשה בשיראי, שעולה ממנה שאם האשה חשבה שהטבעת שווה יותר מערכה, זה עלול ליצור שאלה על חלות הקידושין. על כן מכסים פניה כדי שלא תראה את הטבעת, ושואלים את העדים בקול רם האם היא שוה פרוטה, והיא שומעת שהם מאשרים, ובזה היא מסכימה להתקדש גם אם היא שוה רק פרוטה בצמצום. (היום שהכלה בוחרת לעצמה את הטבעת מראש, זה קצת איבד מהאותנטיות שבענין).

יש להקפיד שהטבעת תהא שייכת לחתן (שלא ישכחו הוריו להקנות לו אותה. מעיקר הדין י"ל דסגי שקונים אותה עבורו). וראוי שהכלה תדע שכשעונדים את הטבעת על אצבעה, עיקר הענין הוא שהיא מקבלת זאת במתנה והיא קונה אותה אז להיות שלה, ובזה היא מתקדשת.

ו. יש המקפידים שהעדים יראו את פני הכלה סמוך לקידושין, ולדעתם אין די בכך שראוה בשעת כיסוי ראשה בהינומא (שמא לא היא, שהרי איבדו קשר עין רציף מאז, וכבר דן בזה באבני מילואים), ולכן יש שנהגו לגלות פניה כששותה מהכוס של האירוסין, (העושים

קבו בשער - מאמרי אב אלול

כן, כדאי לתאם עם אם הכלה שתרים את ההינומא מעל פניה בשעה שמשקים אותה), ומורים לעדים להביט בה באותו רגע. יש לציין שקידושין אינם חלים בלי העדים, מה שמכונה בהלכה "עדי קיום". מעיקר הדין לכ' ההכרעה שא"צ לזה.

ז. מכיון שבמעמד החופה יש קרובי משפחה שגם הם רואים את הקידושין, יש חוששין ל"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שכל העדות נפסלת, והקידושין לא יחולו, לכן רבים נוהגים להדריך את החתן לומר לעדים "אתם עדי". [אמנם מעיקר הדין מסתבר שאם הזמין, כנהוג, עדים מסויימים הנכונים לזה מבעוד מועד, סגי בכך].

אדם שעבר במזיד על לאו דאורייתא שלוקין עליו ולא שב בתשובה, פסול לעדות, ונמצא שאם הוא אחד העדים לא חלו הקידושין, לכן על העדים להרהר בתשובה (חרטה, וידוי וקבלה להבא) קודם החופה. ובפרט אם ידוע לו על חטא מסויים מסוג זה (כגון הלוואה בריבית ללא היתר עיסקא ראוי, או באופנים שאין היתר עיסקא מועיל ואין לו הוראת היתר, או חלילה אם הרים יד על חבירו, ועוד). יש חוגים בעם ישראל, שאצלם הכיבוד להיות עד נחשב גדול מהכיבוד להיות מסדר הקידושין או מברך הברכות, (מכיון שזה מורה שנחשב לנקי מחטא).

ח. נישואים חלים ע"י החופה. המהות האמיתית של הנישואין היא הכנסה לביתו כדי לחיות כדרך איש ואשתו. החופה היא קנין אישות מפני שהיא מסמלת את זה (כמו הרעיון של קניינים בדרך כלל). ידוע שישנה דעה שהחופה היא התייחדות ("חדר היחוד"). וי"א העמידה תחת האפיריון. וי"א כיסוי ראשה בהינומא. מנהג בני אשכנז לעשות את כל ג' הדברים.

[יש מהדרים שהחתן יעשה קנין מנציג בעלי האולם על חדר הייחוד, ויש המפליגים לקנות גם את מקום האפיריון, לקיים בזה ענין מכניסה לביתו. אמנם נראה שמדינא א"צ לזה].

ט. מכיון שכיסוי ההינומא זו חופה לאחת הדעות, ויתכן שהכוונה לכיסוי על ידי החתן, נהוג שהעדים הולכים עם החתן לעזרת הנשים לראות במו עיניהם את מעשה הכיסוי. [יש מהדרים להקפיד כשמסדרים לכלה את ההינומא כראוי, לאחר שהחתן עזב את השטח, לא להוריד אותה מהראש, כדי שתישאר מכוסה מכח כיסוי החתן עד לאחר הקידושין, שחוששין שאחרת יתכן שזה נישואין לפני קידושין שאין לזה ערך. אמנם חומרא יתירה היא].

יש מקור בפוסקים ללוות את החתן והעדים לכיסוי ההינומא, אע"פ שאולי זה יכול להיראות כחוסר צניעות. [זה לא סותר שאכן על גדר הצניעות להישמר. ויש הסוברים שבזמננו שזה נעשה בתוך עזרת הנשים, ראוי להימנע מלהיכנס לשם ללא צורך].

י. כמו כן העדים צריכים לראות שהם עומדים תחת האפיריון יחדיו, ולראות שהם נכנסים לחדר הייחוד. ראוי שהעדים יודאו שחדר הייחוד אכן לא פרוץ מצידו השני, שאין בו אף אחד, ושהוא ניתן לנעילה מבפנים. ובפרט עליהם לראות את נתינת הטבעת לידה. (יש שמונעים מלצלם בפלאש את אותו הרגע כדי שלא יסנוורו העדים). [ראוי לציין שי"א שנישואין א"צ עדים כלל, ולפ"ז א"צ עדים על האפיריון ועל חדר הייחוד. אמנם ממה שנהגו להביא עדים לכיסוי ההינומא, נראה שחוששים שצריך עדים גם על הנישואין, ולא רק על הקידושין].

יא. אם כנס לחופה ולא בירכו ברכות חתנים, אע"פ שהיא אשתו, מ"מ הרי אסורה בבעילה כנידה. ולכן חלק מהחופה, הן הברכות, ואינן כמו הברכות המתברכות במשך שבעת ימי המשתה, שהם באות רק עם סעודה.

יב. מעיקר הדין אפשר לקדש היום, כגון בטבעת, ולשאת לאחר כמה שנים. וכך היה

נפוץ ומקובל בזמן חז"ל. על ידי הקידושין הוא כבר קנה אותה, אבל את חיי האישות בפועל, החלים על ידי החופה, דוחים לזמן מתאים יותר. אבל מובא בראשונים שהיות שמצוי מכשולים, (לפעמים נשכח שהיא מאורסת, או מי אירס אותה ועוד, ובאים ליד תקלות חמורות), הנהיגו הגאונים לא לקדש אלא בשעה שעומד מיד לכנוס לחופה.

ג. נמצא שמה שמכונה חופה בזמנינו אינו בדקדוק, כי זה כולל קידושין וחופה. שאין קשר אמיתי ביניהם. בחלק הראשון של המעמד, מקדשים. ומקדימים ברכת אירוסין על הכוס. בחלק השני מברכים את ברכות החתנים על כוס שניה כחלק מהחופה עצמה. וכדי להבדיל ביניהם נהגו לקרוא אז את הכתובה. מעיקר הדין די שהעדים יקראו את הכתובה לעצמם טרם החופה. אבל נהגו לקרוא בפניהם בקול רם, בתום הקדושין, כדי להפסיק בין מצות הקדושין למצות הנישואין, כעין "שלא לעשות מצוות חבילות חבילות".

יד. יש נוהגים לעשות קנין על התחייבויות הכתובה באולם טרם החופה ולהחתים את העדים, ויש העושים זאת במעמד הקראת החופה כשמגיעים למילים 'וקנינא מיניה'.

(אין כאן המקום להאריך במהות הקנין, שהוא קנין סודר על כל ההתחייבויות הכלולות בכתובה, וזה נעשה על ידי הסודר של העדים, שהם קונים עבור הכלה את מה שהחתן מתחייב לה, וכן להיפך, ולכן על הסודר להיות שלהם מדין "כליו של קונה").

טו. נוסח הכתובה כולל את התחייבות החתן לשאר כסות ועונה, את התחייבותו לעיקר כתובה דהיינו מאתיים זוז לבתולה אם ימות או יגרש, ואת תוספת הכתובה אם יש, ואת שאר ההתחייבויות שחייבוהו חכמים, כגון לפדותה משבי ועוד. כדאי שהחתן ילמד לעצמו בעוד מועד את נוסח הכתובה כדי שיידע מה הוא מתחייב, אם כי אדם יכול להתחייב גם בלא להבין מה בדיוק התחייב.

כל החיובים חלים גם ללא שטר הכתובה, אבל במקום שנהגו לכתוב כתובה כמו לדידן, יש להקפיד על כך מאוד (ומדינא אסור להתייחד עם אשתו אם הכתובה אבדה לה עד שיכתבו אותה מחדש בנוסח מיוחד של "כתובה דאירכסא").

לאחר הקראת הכתובה יש למסור את הכתובה לכלה עצמה, והיא מוסרת למישהי שתשמור זאת עבורה. ראוי שאכן הכתובה לא תהא הפקר בשעת החתונה, ולא תישכח באולם או ביד אחר, אלא תהא שמורה היטב עבור הכלה ותימסר לידה בתום החתונה שתביאנה עמה לביתם.

טז. שבירת הכוס אינה מהלכות החופה עצמה, אבל נהגו בה על פי סוגיא בברכות, משום אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. בעל השדי חמד העיר על כך שנוהגים לברך בקול גדול מזל טוב מיד אחר שבירת הכוס, שזה חסר טעם מכיון שהשבירה הזו היא מעשה אבילות על החורבן. אבל כבר לימדו זכות על המנהג, שבעצם מברכים על הקידושין, אך ממתינים רגע לקיום המנהג, ואז מברכים על הקידושין שנעשו רגע קודם.

כמו כן, מניחים אפר בראש החתן קודם החופה. בדרך כלל עוטפים בנייר (שלא יגרום אי נוחות) ויש מקפידים להניח ישירות על הראש. יש המוסיפים באותה שעה פסוקים שונים.

יז. יש שנהגו להצמיד את ברכת אשר יצר ושוש תשיש ושמה תשמח, שיברך אותם אדם אחד, מכיון שהם נתקנו באופן של "ברכה הסמוכה לחבירתה".

חי. יש מנהגים שונים שאינם הלכה וכל מקום נוהג כמנהגו. כגון פרטים שונים בטבעת, שלא יהיו לחתן דברים בכיסים, להתיר קשרים בבגדיו, קיטל תחת החליפה, ברכות ההורים, יציאה לדרך ברגל ימין, אופן העמדת החתן והכלה, נרות, סיבובים, אמירת מי אדיר, ועוד רבים רבים, שאין מקום לערבם בחלק ההלכתי של החופה.

סדר הקידושין והחופה בקצרה למעשה

- א. מסדר הקידושין מכין את הכתובה. (ממלא את הפרטים בכתב מדויק, מטייט שורות ריקות וכדומה). יש שעושים כעת את הקנין ומחתימים את העדים. [יש המשכירים בקנין מתאים כעת לחתן את חדר הייחוד ויש מוסיפים את מקום החופה. אמנם עי' לעיל שמדינא א"צ לזה].
- ב. החתן מייחד את העדים. העדים מהרהרים בתשובה. לשים לב שאינם קרובים או פסולים.
- ג. מלבישים את החתן בקיטל לנוהגים כך, מניחים אפר בראשו.
- ד. החתן מכסה את ראשה בהינומא לשם חופה. העדים רואים. (יש יחידים שנהגו שלא להורידה מראשה).
- ה. החתן הולך למקום החופה. לאחר מכן הכלה. (נהוג שהוא נע מעט לקראתה בבואה).
- ו. הכלה מסובבת את החתן שבע פעמים בליווי האמהות, כנהוג.
- ז. מוזגים כוס אירוסין, המסדר קידושין מברך הגפן וברכת אירוסין, (טועם) ומטעים לחתן ולכלה. שותים רוב כוס. [יש יחידים המנצלים את טעימת הכלה להדר שהעדים יראו את פניה].
- ח. שואלים את העדים אם הטבעת שוה פרוטה והם מאשרים, באזני הכלה כשפניה מכוסות. החתן לוקח בידו את הטבעת כשהיא שלו, ואומר הרי את מקודשת לי בטבעת זו (בחולם) כדת משה וישראל.
- ט. עונד את הטבעת על אצבעה, לעיני העדים, ובזה חלים הקדושין.
- י. שובר כוס.
- יא. קוראים את הכתובה. יש עושים הקנין וההחתמה כעת. מוסרים אותה לידי הכלה והיא מוסרת לאמה שתדאג שישמרו עבודה את הכתובה.
- יב. מוזגים כוס שניה. מברכים שוב הגפן ואת שאר הברכות. (שהכל, יוצר, אשר יצר, שוש, שמח, אשר ברא).
- יג. החתן והכלה נכנסים לחדר הייחוד, לאחר שבדקוהו העדים, ונועלים מבפנים. על העדים לעמוד מספר דקות (כפי אשר יורם מסדר הקידושין) מאחורי הדלת.
- יד. חסל סידור קידושין וחופה, כאשר זכו לסדר אותו, כן יזכו שתהא ביניהם אהבה ואחוה שלום וריעות, ויזכו לראות דורות ישרים מבורכים.